DE VERDEDIGING

VAN

NEDERLANDSCH INDIË

DOOR

W. R. DE GREVE.

„Kleine Geister wollen Alles conserviren, vernünftige Leute aber sehen nur auf die Hauptsache, sie suchen die grossen Coups zu pariren, und leiden ein kleines Uebel, um ein grösseres zu evitiren. Wer Alles conserviren will der conservirt nichts".

FREDERIK DE GROOTE.

BATAVIA — 'S GRAVENHAGE
G. KOLFF & Co.
1893

LEMBAGA KEBUDAJAAN
INDONESIA
VI-80

154 Kd

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

DE VERDEDIGING VAN NEDERLANDSCH INDIË.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

VI-80

DE VERDEDIGING

VAN

NEDERLANDSCH INDIË

DOOR

W. R. DE GREVE.

„Kleine Geister wollen alles conserviren, vernünftige Leüte aber sehen nur auf die Hauptsache, sie suchen die grossen Coups zu pariren, und leiden ein kleines Uebel, um ein grösseres zu evitiren. Wer alles conserviren will der conservirt nicht".

FREDERIK DE GROOTE.

BATAVIA — 'S GRAVENHAGE
G. KOLFF & Co.
1893

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

BAT. GENOOTSCHAP VAN KENNIS

PERPUSTAKAAN NASIONAL

PERPUSTAKAAN NASIONAL R.I
Tanggal : 30-06-2010
Nomor Induk : 613
ID - ID : 010-33945060
ITEM - ID : 030090313-9
Asal : Museum Pusat

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

HOOFDSTUK I.

ALGEMEENE BEGINSELEN.

De verdediging van onzen Indischen archipel tegen eenige aanranding van een Europeeschen vijand wordt naar mijne meening beheerscht door de navolgende invloeden:

1°. de personeele en financieele krachten, die aan de kolonie voor die verdediging ter beschikking staan, zijn slechts zeer gering, met betrekking tot de uitgestrektheid van het gebied; daardoor zal veel eerder, dan dit bij Europeesche staten het geval is, moeten worden overgegaan tot het ontruimen van de min belangrijke deelen van den archipel, ten einde des te krachtiger het gewichtigste deel te kunnen vasthouden.

2°. de meest rationeele verdediging van een eilandenrijk is die door middel van eene krachtige marine, die meester kan zijn in de zeeën welke dat rijk omspoelen, en die in staat is het overvoeren van een invasieleger te beletten.

Deze wijze van verdediging is echter tegenwoordig voor een kleinen staat als Nederland eene financieele onmogelijkheid, omdat de vloten der groote mogendheden in den laatsten tijd eene buitengewone sterkte hebben verkregen.

Te meer is dat het geval, waar zulk eene groote uitgestrektheid als onze Indische archipel verdedigd moet worden. Hoewel eene krachtige medewerking van eene goede marine bij de defensie verwacht kan worden, kan deze toch aan haar *alléén* niet worden overgelaten. Voor *die* deelen waarvan het bezit voor ons koloniaal bestaan noodzakelijk is, moet eene voldoend sterke landmacht ter verdediging aanwezig zijn.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

3°. De verschillende deelen van den archipel loopen, wat betreft belangrijkheid, zoowel voor den aanvaller als voor den verdediger uitermate uiteen. Het gewicht van die gedeelten van Indië moet in de eerste plaats beoordeeld worden naar den invloed dien zij op de handelsbeweging met het moederland uitoefenen. (Binnenlandsche handel komt eerst in de tweede plaats in aanmerking.) Het verlies van de koloniën zou toch een zware slag, zoo niet de doodsteek, zijn voor de welvaart van het moederland, en het verlies van *die* deelen daarvan, welke op den Nederlandschen handel den meesten invloed uitoefenen, zal derhalve het grootste nadeel opleveren.

Een groot deel der koloniën moeten wij slechts dáárom behouden, ten einde het rustig bezit van de voor den handel belangrijke deelen beter te kunnen verzekeren; doch gaat dat laatste verloren, dan kunnen wij het eerste ook gerust missen. Daarom moeten alle krachten aangewend worden om dat belangrijke deel ten allen tijde te kunnen behouden; eerst daarna wanneer er nog middelen beschikbaar blijven, mag aan het overige gedacht worden.

Behalve op het belang van den handel met het moederland moet op meer directe belangen gelet worden. De kolonie moet n.l. zich zelve kunnen bedruipen; de nederlandsche staatskas moet haar niet behoeven bij te springen. Daarom is van groot gewicht, dat die deelen, welke het meest in de inkomsten der kolonie bijdragen ook steeds goed verzekerd zijn.

Naar aanleiding van het bovenstaande zullen wij uit beide oogpunten nagaan, welke eilanden of eilandengroepen van den archipel het meeste gewicht in de schaal leggen.

De waarde van elk gewest met betrekking tot den handel in het algemeen, kan het best worden bepaald uit het geldswaardig bedrag van den algemeenen in- en uitvoer van goederen, respectievelijk van en naar plaatsen buiten Nederlandsch-Indië. Volgens het Koloniaal Verslag over het jaar 1891 bedraagt de waarde van den totalen *invoer* van goederen door het Gouvernement en door particulieren te zamen, gedurende de jaren 1889 en 1890 in millioenen guldens:

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

	1889	1890
voor *Java* en *Madura*	± 93½	± 93¼
voor de buitenbezittingen	± 51½	± 53¾

Van de waarde der in de jaren 1889 en 1890 door particulieren ingevoerde goederen in de buitenbezittingen, bedragende resp. 50¼ millioen en 52¼ millioen gulden, komen voor rekening van:

	1889	1890
het eiland *Sumatra*	32½	32½
het Gouvernement van *Celebes* en onderhoorigheden	7¼	6½
Riouw en onderhoorigheden	2¾	3¾
alle overige buitenbezittingen te zamen	7¾	8½

De waarde van den totalen *uitvoer* van goederen door het Gouvernement en particulieren te zamen bedroeg, in millioenen guldens:

	1889	1890
voor *Java* en *Madura*	135¼	116½
voor het eiland *Sumatra*	28¾	28½
Riouw en onderhoorigheden	5¼	5¾
Banka	4½	4¼
Biliton	5½	5¾
het Gouvernement van *Celebes* en onderhoorigheden	7½	6
alle overige gewesten te zamen	10½	9½

Uit deze opgaven blijkt, dat Java uit een handelsoogpunt verreweg het belangrijkste gedeelte van den archipel uitmaakt.

Het eiland Sumatra heeft zeker ook groote waarde en zal in de toekomst waarschijnlijk nog veel meer gewicht in de schaal leggen, doch met het oog op de groote oppervlakte van het eiland (3½ maal die van Java), wettigt dat naar mijne meening voorloopig nog geene afzonderlijke verdediging; dit te meer, omdat de handelscentra n.l. Sumatra's Oostkust, Su-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

matra's Westkust en Palembang, ver uit elkaar liggen en niet onderling door spoorwegen verbonden zijn, zoodat elk dier deelen eene afzonderlijke verdediging zou vereischen. Mochten later, in verband met uitbreiding der productie, deze deelen onderling door spoorwegen verbonden worden, dan kan eerst aan eene verdediging tegen een europeeschen vijand gedacht worden, omdat dàn met eene betrekkelijk kleine macht belet kan worden, dat de vijand zich in een dier deelen met weinig troepen vastzet.

Aangaande de bijdrage van elk der deelen van den archipel in de staatsinkomsten vinden wij in het Koloniaal Verslag van 1891 de gegevens, die in het volgende staatje zijn samengebracht:

Inkomsten gedurende 1890 in tonnen gouds (na aftrek van de uitgaven, die onmiddellijk daarmede in verband staan.)

	Java en Madoera.	Sumatra.	Banka.	Overige gewesten te zamen.
Landelijke inkomsten en grondlasten. (Landrente, verponding, belasting op de vischvijvers, uitgifte van grond in eigendom, erfpacht, huur of opstal, enz.)	180	$\frac{3}{4}$	„	$4\frac{3}{4}$
Verpachte middelen. (Opium, rund-, buffel-, paarden-, en varkensslacht, dobbelspelen, overvaarten vogelnestklippen, pandhuizen enz.)	$143\frac{1}{4}$	$45\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$	$22\frac{1}{2}$
Indirekte belastingen. (In- en uitvoer-rechten; pakhuishuur en accijnsen).	$88\frac{1}{2}$	$17\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$2\frac{3}{4}$
Direkte belastingen. (Personeele- en bedrijfsbelasting, patentrecht, en belasting op rijtuigen van Inlanders).	36	$6\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$	$2\frac{1}{2}$
Gouvernements Cultures. (Koffie, Suiker, Kina, Boschwezen).	$48\frac{1}{2}$	30	„	$\frac{1}{2}$
Tinexploitatie	„	„	46	„
Zuivere opbrengst der staatsspoorwegen	$22\frac{1}{2}$	„	„	„
Te zamen	$518\frac{3}{4}$	$100\frac{1}{2}$	$49\frac{1}{4}$	33.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

In dezen staat is eene belangrijke bron van inkomsten voor de schatkist, n. l. het *Zout monopolie*, niet opgenomen, omdat de zuivere opbrengst moeilijk voor elk eiland bepaald kan worden, daar in het koloniaal verslag de transportkosten niet zijn aangegeven. Dit middel echter wordt grootendeels door *Java en Madura* opgebracht: ten eerste, doordat het zout op *Madura* geproduceerd wordt, en ten tweede, doordat het hoofdzakelijk op *Java en Madura* gesleten wordt. Zoo werden gedurende het jaar 1890 op *Java en Madura* gesleten: 1.057.430 pikols, terwijl op alle buiten bezittingen te zamen slechts 211.998 pikols verkocht werden.

Verder zijn in den staat niet opgenomen de volgende middelen: Zegelrecht, overschrijvings-, successie- en overgangsrecht. Deze middelen werden in het koloniaal verslag niet voor de buiten bezittingen gespecificeerd. Gedurende het jaar 1890 brachten zij te zamen op, voor *Java en Madura*: 13¼ ton, voor de buitenbezittingen slechts 2½ ton.

Eindelijk geeft de staat nog geen juist denkbeeld van de groote waarde van het eiland Java, omdat het jaar 1890 juist een zeer ongunstig jaar was voor de gouvernements cultures op Java. Dit blijkt duidelijk uit ondervolgenden staat, aangevende de inkomsten gedurende het jaar 1889, in tonnen gouds:

	Java en Madura.	Sumatra.	Banka.	Overige gewesten te zamen.
Landelijke inkomsten en grondlasten	187	¾	„	4
Verpachte middelen	89	16	½	2½
Indirekte belastingen	36½	6¼	¼	2¾
Direkte belastingen	244¼	22	„	4½
Gouvernements cultures	„	„	37	„
Tin-exploitatie	23	„	„	„
Zuivere opbrengst der Staatsspoorwegen	193¾	45	2½	20¼
Tezamen.	773½	90	41¼	34

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Zoutmonopolie: gesleten op *Java en Madura:* 998.662 picols
in de buiten bezittingen:..... 206.963 „
Opbrengst van zegel-, overschrijvings-, successie-,
en overgangs-recht op *Java en Madura*:..... $12\frac{1}{4}$ ton
in de buiten bezittingen..... $2\frac{1}{2}$ „

Een derde factor, waarop bij de defensie quaestie gelet moet worden, is de Europeesche bevolking. Die streken, waarin de meeste Nederlanders gevestigd zijn, moeten uit een moreel nationaal oogpunt, het best beschermd worden tegen eene annexatie door eene buitenlandsche mogendheid.

Nu zien wij weder, dat op ultimo 1889 het aantal Europeanen op *Java* bedroeg: 43.919., tegen 5.050 op *Sumatra*, 2.428 in de *Molukken* en 4.007 in de overige buitenbezittingen te zamen, waaruit blijkt, dat ook uit dit oogpunt *Java en Madura* verreweg bovenaan staan.

Alles bij elkaar genomen blijkt, dunkt mij uit bovenstaande dat Java in onzen Indischen archipel zulk eene groote waarde vertegenwoordigt, dat niet aan de verdediging van een enkel eiland der buitenbezittingen mag gedacht worden, zoolang het bezit van Java niet voldoende verzekerd is. Eerst wanneer dat het geval is, komt *Sumatra* of althans de gewichtigste deelen van dat eiland daartoe in aanmerking. — Is dit voor eene vol doende beveiliging van het hoofdeiland noodzakelijk, dan zou dus een rationeel verdedigingssysteem vorderen dat bij het uitbreken van een oorlog met een buitenlandschen vijand, alle troepen der buitenbezittingen naar Java werden overgevoerd.

Tegen dezen maatregel verzetten zich echter de volgende omstandigheden:

a. Uit een menschlievend oogpunt is het niet te verantwoorden, de europeesche bevolking van de ontruimde eilanden geheel aan zich zelve over te laten. De aldaar gestationneerde troepen hebben toch ten doel, het leven en de belangen dier Europeanen tegen de Inlandsche bevolking te beschermen. Neemt men nu alle troepen uit die streken weg, dan bestaat er

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL

veel kans, dat de inlandsche bevolking daarvan gebruik maakt, om in opstand te komen, en de Europeanen te vermoorden. Het blijft derhalve noodig, een toevluchtsoord voor de laatsten te behouden; o. i. bestaat er geen bezwaar, om in een landstreek als bijv. de Z. en O. Afdeeling van Borneo de verschillende posten in te trekken en slechts een enkel of een paar punten te blijven bezetten, bijvoorkeur die, waar de europeesche bevolking geconcentreerd is. Dat punt of die punten kunnen dan bij gevaar voor een opstand de Europeanen uit het binnenland opnemen en hun leven althans beveiligen, tot na afloop van den oorlog andere maatregelen genomen kunnen worden. Wel zijn hunne belangen dan aan groot gevaar bloorgesteld, doch bedenken wij, dat de bevolking van het hoofdeiland dit in hoogere mate ondervinden zal; en het is billijk, dat ook de Europeanen op de buitenbezittingen de gevaren en nadeelen van den oorlog met een buitenlandschen vijand mede dragen.

Een *deel* der troepen van de buitenbezittingen kan dus slechts voor eene verdediging van Java worden gebezigd.

b. Bij het uitbreken van den oorlog met eene groote zeemogendheid als bijv. Engeland bestaat de mogelijkheid, dat deze zóó spoedig meester is in onze Indische zeeën, dat het overvoeren der troepen van de buitenbezittingen naar Java niet mogelijk blijkt te zijn. Het zou daarom verkeerd zijn bij eene verdediging van Java vast op die troepen te rekenen. Mocht het gelukken enkele afdeelingen op Java over te brengen, dan moet dat als een voordeel voor de defensie beschouwd worden.

4°. Eene *marine* kan in Indië niet gemist worden, met het oog op den inlanschen vijand. Van het personeel der dus benoodigde marine kan ook een zeer nuttig gebruik gemaakt worden bij een oorlog tegen een buitenlandschen vijand, mits men slechts het materieel ook voor *dit* doel geschikt make. Even als Cavalerie in den oorlog te land voor verkennings- en kondschapsdient nuttig, ja onmisbaar is, even zoo is bij de verdediging van een eilandenrijk, waarbij dus de oprukkende vijandelijke legers in den aanvang slechts langs den waterweg verwacht kunnen worden, eene marine nood-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

zakelijk, die de vijandelijke transportvloot verkennen, en bij tijds signaleeren kan. Al is de vijandelijke vloot ook veel sterker dan de onze, toch is dat nog geen reden, waarom wij geene zeemacht noodig zouden hebben, evenmin als eene vijandelijke overmacht aan Cavalerie onze eigene werkeloos zou moeten maken.

Ook kunnen bij een oorlog, zelfs met de grootste zeemogendheden, de politieke omstandigheden van dien aard zijn, dat wij slechts een klein gedeelte van 's vijands zeemacht in onze wateren te verwachten hebben.

De kolonel Coblijn gaat in zijne geschriften omtrent de verdediging van Java, o. i. van een verkeerden grondslag uit, door de sterkte onzer marine, bereikbaar binnen onze financieele krachten, te vergelijken met die van de groote maritieme mogendheden. Zelfs bij een voor die mogendheden helderen politieken horizon, zullen zij niet licht hunne groote slagschepen naar den indischen archipel zenden, omdat die schepen grootendeels een diepgang hebben, te groot voor het Suez kanaal, zoodat zij een lange gevaarlijke reis zouden moeten maken om de Kaap de Goede Hoop, en bij veranderde politieke omstandigheden niet spoedig meer in de europeesche wateren beschikbaar zouden zijn.

Van de gepantserde kruisers, die wel het Suez kanaal bevaren kunnen, zal in den regel ook wel slechts een gedeelte voor ver verwijderde wateren gebezigd kunnen worden.

Engeland bezit volgens „*Naval Annual*" van *Brassey* jaargang 1892 slechts 2 slagschepen 1e klasse (de *Ajax* en de *Agamemnon*) en 6 slagschepen 2e klasse (*Penelope*, *Conqueror*, *Hero*, *Audacious*, *Invincible*, *Iron Duke*) welke het Suez kanaal bevaren kunnen, nagenoeg allen schepen van verouderd tijpe en met geringe snelheid. Van de gepantserde kruisers kunnen er 9 het kanaal passeeren.

Bovendien kan eene kleine marine van snelstoomende schepen het overbrengen van een landingsleger gedurende den overtocht zeer moeilijk maken. Het beschermen van eene groote transportvloot vordert tocht een beduidend gewapend geleide.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Eindelijk nog een reden, waarom eene goede marine van uiterst veel belang voor onze defensie kan zijn. Onze archipel ligt juist op den grooten handelsweg van *Europa* en *Engelsch Indië* naar *China* en *Japan*. Vooral voor den vermoedelijken aanvaller, *Engeland*, maar ook voor *Frankrijk*, is deze handelsweg van bijzonder veel belang. Is nu onze marine door hare snelstoomende schepen in staat dien handel bij den doortocht door onzen archipel nadeel toe te brengen, dan zal ons dat een groot politiek voordeel opleveren. Niet zonder bepaald dringende redenen zal ons een oorlog worden verklaard, daar tot beveiliging van den handelsweg tegen slechts enkele snelstoomende schepen een groot deel van 's vijands vloot zal worden gebonden.

Opdat echter de marine de taak, in bovenstaande regelen vervat, kunne vervullen is in de eerste plaats noodzakelijk dat zij in Indië minstens één goed versterkte oorlogshaven bezit, waarin de schepen kunnen repareeren en dokken, en hun kolenvoorraad kunnen aanvullen. Zeer zeker is het gewenscht daartoe meer dan één haven in te richten, doch dit zal waarschijnlijk boven onze krachten gaan. Beter is het één *goed versterkte* oorlogshaven te hebben, dan twee, die beiden niet in staat zijn een krachtigen vijandelijken aanval af te weren. Eene oorlogshaven toch, die in 's vijands handen valt, doet ons meer nadeel, dan ze ons ooit voordeel had kunnen bezorgen. Ze geeft aan de vijandelijke vloot eene gemakkelijke operatiebazis, om verder tegen ons te ageeren.

De kolonel Coblijn meent, dat geene versterkte oorlogshaven noodig is, omdat hij aan de marine geen aandeel toekent in de verdediging van Java. Evenwel wil hij aan de marine wel de volgende taak opdragen: „het ruime sop kiezen, aan een afslaan van een coup de main op eene onzer buitenbezittingen deel nemen, met hare snel stoomende kruisers de communicatie tusschen Java en buitenbezittingen zoo mogelijk openhouden, en waar dit mogelijk is de vijandelijke kruisers en koopvaardijschepen aantasten".

Een ieder zal wel moeten toegeven, vooropgesteld, dat men

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

met eene overmachtige vijandelijke marine te doen heeft, dat wanneer de gelegenheid tot repareeren en tot kolen innemen ontbreekt, de marine spoedig te kort zal schieten in het vervullen van eene dergelijke taak.

De gelegenheid tot repareeren enz. zal, als zijnde niet verdedigd, door den vijand in bezit genomen worden; terwijl de kolenstations binnen kort allen door hem vernield zullen worden. Kolonel Coblijn meent dat eene vluchthaven voor de marine nadeelig zal werken op hare handelingen, dat die haven haar reeds bij den aanvang van den oorlog sterk zal aantrekken, dat de vijand onze geheele vloot weldra in die vluchthaven zal blokkeeren en zoodoende hare werking geheel zal verlammen. Naar onze meening bestaan er geene redenen, om aan te nemen, dat onze vlootvoogd door het bestaan van eene veilige wijkplaats er toe zou overgaan, het ruime sop te verlaten, zoolang de mogelijkheid tot actief optreden nog bestaat. Bestaat die mogelijkheid niet meer, loopt hij daardoor gevaar een groot deel onzer vloot in een zeegevecht op te offeren, zonder dat dit een daaraan geevenredigd nut kan opleveren, dan is het dunkt ons toch beter, dat de marine hare veilige wijkplaats opzoekt, om weder uit te breken zoodra de gelegenheid gunstiger is, en vooral zoodra bij het meest dreigende gevaar de grootste offers van haar gevergd mogen worden, n.l. wanneer de vijand een landingsleger tracht over te brengen.

Integendeel gelooven wij, dat een actief optreden der marine veel meer belemmerd zal worden, wanneer hare operatie bazis en wijkplaats niet versterkt was, en zij dus verplicht was met hetzelfde eskader, bestemd voor actief optreden, steeds die bazis en wijkplaats te blijven dekken.

Dat de vijand onze vloot zoodanig zou blokkeeren, dat alle werking naar buiten onmogelijk zou gemaakt kunnen worden, is tegenwoordig bij de groote snelheid van beweging der moderne schepen, moeilijk meer vol te houden.

In den tijd der zeilschepen kon het geval zich voordoen, dat in 1811 een Engelsch eskader onze vloot te Soerabaja

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

blokkeerde en hare werking geheel verlamde, terwijl een landingsleger bij *Tjilintjing* ongestoord voet aan wal zette.

De Engelsche vlootmanoeuvres in 1888 geven een duidelijk bewijs, hoe moeilijk het tegenwoordig is eene haven zoodanig te blokkeeren, dat het uitloopen van snelstoomende schepen volkomen belet wordt, ja zelfs dat het vóór die schepen mogelijk is te ontkomen zonder door de tegenpartij opgemerkt te worden.

Tijdens die manoeuvres werd de *Bantry*-baai geblokkeerd door een eskader van 7 slagschepen, 7 kruisers, en 6 torpedobooten.

Desniettegenstaande gelukte het aan 3 schepen gelijktijdig te ontkomen, en dat nog wel aan betrekkelijk groote schepen, n. l. den gepantserden kruiser *Warspite* (8400 ton Depl. *), den pantserdekkruiser 2e klasse *Severn* (4050 ton Depl.) en de aviso (look-out ship) *Iris* (3730 ton Depl.). Deze drie schepen loopen 17 à 18 mijl; zij braken gedurende den nacht uit; daarbij werd de *Severn* door het zoeklicht van de *Hotspur* op drie kabellengten beschenen zonder opgemerkt te worden. Eerst den volgenden morgen kwam het blokkeerend eskader tot de overtuiging, dat het zijn doel gemist had.

Vooral in de torpedobooten vindt eene kleine maritieme macht tegenwoordig eene beduidende en goedkoope krachtsvermeerdering in de nabijheid harer kusten, en tegen eene overmachtige blokkeerende vloot.

In zijne lezing over het gebruik van torpedobooten in oorlogstijd †) acht de kundige spreker Sir *Laird Clowes* het zeer goed mogelijk met torpedobooten ongemerkt uit de geblokkeerde haven te breken en dan het blokkeerend eskader van de zeezijde aan te vallen. Hij rekent daartoe noodig te hebben drie torpedobooten tegen elk pantserschip. Op die wijze, meent hij eene blokkade tot een uiterst gevaarvolle zaak te kunnen maken. De conclusie welke spreker uit zijne beschouwingen trekt is de volgende:

*) tonnen waterverplaatsing.

†) Journal Royal United Service Institution, Juni 1892 no. 172.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„With a sufficient, efficient and completely mobile torpedo flotilla on its coastline a country should be able for a long time to keep any maritime enemy at a very respectful distance, and to strike anything venturing within 200 miles."

Wij meenen uit het bovenstaande voldoende te hebben aangetoond, dat de bezwaren van den kolonel Coblijn tegen het versterken van een operatiebazis voor de marine, van allen grond ontbloot zijn. Het is nu de vraag, *waar* die oorlogshaven gezocht moet worden?

Dit hangt in de eerste plaats af van de taak, die men aan de marine wil opdragen, van *die* harer verrichtingen tijdens den oorlog met een buitenlandschen vijand, welke men als de voor de verdediging meest belangrijke aanmerkt, en van de samenstelling van onze vloot, in verband daarmede.

Daar, zooals boven reeds door ons werd betoogd, de verdediging van den indischen archipel in de allereerste plaats omvatten moet de defensie van Java, zoo moet naar onze meening ook de hoofdtaak der marine zijn:

Medewerken tot de verdediging van dat eiland.

De vraag, waarin die medewerking zal moeten bestaan, moet naar onze meening geheel in den geest beantwoord worden, als dit in de punten a en b op blz. 1 van de memorie van toelichting bij het VI. Hoofdstuk van de Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1893 is geschied, en wel:

1°. In het verrichten van den verkenningsdienst ter zee.

2°. In het bemoeilijken en zooveel mogelijk tegengaan van eene landing op de kust.

3°. In het voortdurend bedreigen van de operatie bazis op onze kust van den eenmaal gelanden vijand, en zoo mogelijk het vernielen van de transportschepen, welke te dier plaatse voor anker liggen, of de benoodigdheden voor het landingsleger van uit het eigen land aanvoeren.

4°. In het beletten van eene zoodanige blokkade van het geheele eiland, dat de communicatie naar buiten geheel zou worden gestremd.

Eerst in de tweede plaats, en alleen voor zooverre dit niet

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

geschiede ten koste van hare hoofdtaak: „medewerken tot de verdediging van Java", kan de marine ook nog gebezigd worden tot het tegengaan van een „*coup de main*" met slechts enkele schepen op onze buitenbezittingen, en tot het doen van afbreuk aan 's vijands handel.

Met het oog op hare hoofdtaak, meer in het bijzonder met betrekking tot de punten 2 en 3, is het eene bepaalde noodzakelijkheid, dat de marine eene oorlogshaven bezitte in de nabijheid van de vermoedelijke operatiebazis des vijands op Java's kusten. Waar deze moet gezocht worden, hangt wel is waar grootendeels af van het systeem van verdediging, dat men voor dat eiland kiest, maar in de meeste gevallen zal zij een punt zijn op de Noordkust. De Javazee zal derhalve het vermoedelijke operatietooneel voor de verdedigende vloot moeten zijn, en dus ook de oorlogshaven aan die zee moeten zijn gelegen.

Verder moet men die haven slechts op den vasten wal van Java zoeken, omdat daar alleen van een krachtigen steun van de landmacht sprake kan zijn, terwijl de troepen bestemd voor de verdediging van eene oorlogshaven, buiten Java gelegen, voor de defensie van het hoofdeiland verloren zijn. Ligt de oorlogshaven echter aan de kust van Java, dan kunnen die troepen en ook een deel der bemanning van de vloot, wanneer de maritieme operatiebazis verloren gaat, zich wellicht nog bij het leger aansluiten om de verdediging nog langer te kunnen voeren.

Gaan we nu na, waar op Java's Noordkust eene geschikte oorlogshaven gecreëerd kan worden.

Alvorens daartoe over te gaan zullen wij de eischen waaraan eene oorlogshaven moet voldoen nader beschouwen.

In de eerste plaats moet men natuurlijk eene goede haven of reede uitkiezen, waarin de schepen te allen tijde en bij alle winden eene veilige ligplaats kunnen vinden, en waarbij het uitloopen nimmer door hooge zee of branding wordt belet. In verband met de hoofdtaak der marine, zooals wij die boven omschreven, moet de vloot in de oorlogshaven eene veilige wijkplaats kunnen vinden tegenover eene vijandelijke overmacht, moeten dus de schepen in de haven tegen eene beschieting door

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

de vijandelijke vloot gevrijwaard zijn, moeten ze daar ongestoord kunnen repareeren, dokken en kolen innemen, en moet de haven gemakkelijk verdedigd kunnen worden.

Het uitloopen moet door den vijand moeilijk belet kunnen worden, m. a w. de haven moet moeilijk geblokkeerd kunnen worden, waardoor tevens voldaan wordt aan punt 4 op blz. 16. Daartoe is noodig, dat de haven meer dan één uitgang heeft, dat die uitgangen toelaten, met meer dan één schip te gelijk uit te breken.

De schepen onzer marine moeten verder minstens bij gewoon hoog water kunnen uitloopen, bij voorkeur echter ook bij den laagsten waterstand. Aangaande dezen eisch kan echter opgemerkt worden, dat binnen zekere grenzen, de diepgang der schepen onzer vloot geregeld kan worden naar de diepte in den toegang tot de oorlogshaven. In ieder geval blijft eene groote diepte een voordeel, daar men dan vrijer is in de keuze van het type der schepen. Schepen van grooten diepgang, en in verband daarmede van groot charter zijn evenwel voor de hoofdtaak der marine, zooals wij die boven omschreven niet bepaald noodzakelijk. Naar onze meening moet onze vloot een zeegevecht in de open zee met gepantserde schepen van groot charter zoo veel mogelijk vermijden.

Voor het op blz. 16, onder punt 1 vermelde, zijn geen zware slagschepen, maar snelstoomende aviso's noodig.

Voor het onder punt 2 en 3 genoemde kunnen zeker pantserschepen veel nut sorteeren, doch beter kan naar onze meening het doel bereikt worden, door een groot aantal torpedobooten, te meer omdat dit meer in het bereik ligt van onze financieele krachten. Dienaangaande zegt *de duitsche Vice-Admiraal von Henk* (*) het volgende:

„Die wirkliche Gefahr einer Landung besteht darin, dass der Feind eene numerisch so beträchtliche Truppenmacht ans Land zu werfen im Stande ist, dass er dadurch einen Einfluss auf die allgemeine Kriegslage aus zu üben vermag. Eine derartige Landung ist bei den grossen Militärstaaten nur als

(*) »Deutschlands Küstenvertheidigung". Internationale Revue über die gesammten Armeen und Flotten 1892.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

eine Koöperation mit einen zu Lande kämpfenden Heere anzusehen. Eine solche Truppenabtheilung muss daher stark genug sein, um in sich selbst den nöthigen Halt zu finden, und aus allen Waffengattungen zusammen gesetzt, mindestens also die Stärke eines Armeekorps haben. Zur Beförderung eines solches gehöhrt aber eine grosse Anzahl sogenannter „*Transportschiffe*," welche, da sie selbst nicht actionsfähig sind, von einer Flotte begleitet bezw. geschützt werden müssen so lange die Seemacht des Gegners nicht vom Meere vertrieben oder total vernichtet ist. Dies letztere erscheint aber bei dem heutigen Stande der Zusammen setzung der Kriegsflotte und der Kräftsaüsserung des Dampfes bei den verschiedenen Schiffstypen kaum möglich, wie es ja auch die diesjärigen englischen Flottenmanöver gezeigt haben.

Einigen schnellen Kreuzern und Torpedobooten etc. der unterlegenen Flotte wird es wohl stets gelingen, sich der feindlichen Blockade bezw. Verfolgung zu entziehen und dann wird es stets eine schwierige Aufgabe sein, eine so grosse Anzahl von fast vertheidigungslosen Schiffen wie die Transportschiffe während der Nacht gegen die unheimlichen Torpedoboote zü schützen, welche ihre verderben bringende Projectiele unter den Boden der Transportschiffe lanciren um Mann und Schiffe im Meere zu begraben."

In de discussie, gevoerd na de boven reeds genoemde lezing van *Laird Clowes* over het gebruik van torpedobooten in oorlogstijd, verklaarde de admiraal *Long:* „It would be next to impossible to effectually defend a fleet of transports from a torpedo attack."

Punt 4 van blz. 16 kan het best bereikt worden door de blokkade van de oorlogshaven zoo moeilijk mogelijk te maken. Dwingt men den vijand, daartoe een groot eskader te bezigen, dan zal hij waarschijnlijk niet voldoende krachten beschikbaar hebben tot het blokkeeren van het overige deel van het eiland. Blokkeert hij de oorlogshaven niet, dan kan de communicatie naar buiten van daar uit plaats hebben. Om die blokkade nu te bemoeilijken is met het oog op hetgeen wij op blz. 13 betoogden, een groot aantal torpedobooten noodig en verder eenige krachtige gepantserde kustverdedigingsvaartuigen. Deze sche-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

pen kunnen bij geringen diepgang toch eene groote strijdwaarde verkrijgen, omdat zij slechts in de nabijheid der kusten behoeven op te treden en dus zeewaardigheid en kolenvoorraad niet zoo groot behoeven te zijn, als dit bij de slagschepen of gepantserde kruisers het geval is. Om dit aan te toonen hebben wij hieronder eenige gegevens verzameld van een *slagschip*, een *gepantserden kruiser* en een *kustverdedigingsvaartuig*, allen van de nieuwste tijpen, wier gevechts waarde, althans in de nabijheid der kusten niet veel uiteenloopen:

	Slagschip 2e kl.	Gepantserde Kruiser.	Kustverdedigings vaartuig.
	BOUVINES. (Fransch.)	**IMMORTALITÉ.** (Engelsch.)	**MONTEREY.** (Noord-Amerikaansch.)
Diepgang.	70 dM. achter.	69 dM. achter.	45 dM. gemiddeld
Dikte der stalen pantsering. op de Waterlijn.....	450 m. m.	254 m. m.	330 m. m.
Dikte der stalen pantsering. van de geschuttorens.....	450 » »	geen pantsertorens, slechts dunne pantserschilden.	330 » »
Dikte der stalen pantsering. van het pantserdek..	100 » »	76 m. m.	76 » »
Bewapening.	2 kanonnen v. 30 cM.	2 kan. v. 23.4 cM. £/31.5	2 kan. v. 30.5 cM. £/35
	4 kanonnen v. 10 cM.	4 kan. van 15 cM.	2 kan. v. 25½ cM. £/35
	4 snelvuurkanonnen	16 snelvuurkanonnen	10 snelvuurkanonnen
	10 mitrailleurs	7 mitrailleurs	2 mitrailleurs
	2 torp. lanceerbuizen	2 torp. lanceerbuizen	geen lanceerbuizen.
Ram.	*geen* ramsteven.	ramsteven, *niet beschermd.*	*beschermde* ramsteven.
Snelheid.	17 mijl.	18½ mijl.	16 mijl.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De oorlogshaven moet gelegen zijn bij eene plaats waar op industrieel gebied voldoende hulpbronnen aanwezig zijn, vooral tot het leveren van werkvolk, wanneer door de vele reparatiën aan de schepen, het personeel van 's lands werkplaatsen onvoldoende is.

Ten einde 's vijands handel zoo veel mogelijk afbreuk te kunnen doen is eene oorlogshaven op het Westelijk gedeelte van Java's Noordkust voordeeliger dan eene op het Oostelijk deel, omdat men dan meer in de nabijheid is van den grooten handelsweg, door straat Malakka en de zuid-Chineesche zee. Deze factor kan echter nimmer een overwegenden invloed uitoefenen, daar zij met de verdediging van Java slechts indirekt verband houdt.

Volgen wij nu Java's Noordkust, dan zien wij spoedig, dat slechts voor nadere beschouwing in aanmerking komen de haven van *Tandjoeng-Prioek* en de reede van *Soerabaja* of liever *Straat Madoera*. De overige kustplaatsen hebben slechts open reeden, die niet eene tegen alle winden beschutte ligplaats voor de schepen opleveren, of die totaal ongeschikt zijn om te kunnen worden verdedigd, en waarbij grootendeels de schepen ver uit den wal moeten blijven liggen.

De haven van *Tandjoeng-Prioek* heeft het voordeel eene goede haven te zijn zelfs voor diepgaande schepen; zij heeft echter het groote nadeel, dat zij slechts ten koste van zeer groote sommen tegen eene beschieting gevrijwaard kan worden. Bouwt men toch daartoe forten op den vasten wal, dan kunnen deze de vijandelijke schepen, onmogelijk zoo ver verwijderd houden van de binnenhaven, laat staan van de buitenhaven, dat zij onze vloot die daar eene wijkplaats gezocht heeft, niet werkzaam zouden kunnen beschieten, en ons maritiem etablissement met hun zwaar geschut niet zouden vernielen. Bovendien blokkeert de vijand gemakkelijk intensief de haven, door slechts met enkele zware schepen kort voor den nauwen ingang te gaan liggen, en op dien ingang des nachts zijne zoeklichten te concentreeren.

Bouwt men een enkel fort nabij dien ingang dan bereikt

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

men toch niet het doel, niettegenstaande de hooge kosten van een dergelijk fort, wanneer dit voldoende stormvrij gemaakt wordt.

In de eerste plaats kan men ten gevolge van de groote terugbuiging der diepwaterlijn van 4 vadem ter weerszijden van de havenhoofden, niet beletten dat de vijandelijke schepen zijwaarts op afstanden van 2—3000 Meter van de binnenhaven verwijderd hun vuur op de schepen en het marine etablissement aldaar richten. Bovendien zal bedoeld fort eene buitengewone sterkte moeten hebben, daar het concentrisch door een groot aantal diepgaande schepen onder vuur kan genomen worden.

Wil men werkelijk van *Tandjoeng-Prioek* eene eenigszins bruikbare oorlogshaven maken, dan zal men een kring van forten moeten bouwen op minstens 3 K. M. van de binnenhaven verwijderd. Daar deze kring eene lengte van ± 10 K. M. beslaat zal men dus minstens *vier* forten moeten hebben, die grootendeels zullen moeten worden gebouwd in eene waterdiepte van ± 11 M. bij laag water, op modderachtigen bodem. Dergelijke forten zullen zóó kostbaar worden, dat daaraan niet te denken valt. Daarbij komt nog, dat het niet voldoende is, om schepen in de binnenhaven tegen eene beschieting te vrijwaren, maar dat ook de buitenhaven eene veilige ligplaats moet opleveren. Heeft men toch slechts ééne haven versterkt, dan kan men aan de vele handelsschepen niet den toegang tot die haven weigeren, wanneer ze geen enkele andere wijkplaats kunnen vinden tegen de kruisers des vijands. Men zal dus in de haven een groot aantal schepen moeten kunnen opnemen. De binnenhaven nu is zoo klein, dat het grootste gedeelte wel in de buitenhaven het anker zal moeten uitwerpen.

Uit het bovenstaande meenen wij dat voldoende blijkt, dat *Tandjong-Prioek* volkomen ongeschikt en ook niet geschikt te maken is, om als oorlogshaven te dienen.

Ons blijft dus niet anders over dan daarvoor de straat Madoera met de reede van Soerabaja te kiezen. Hoewel daar-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

aan nadeelen verbonden zijn, heeft deze keuze ook in vele opzichten bijzondere voordeelen. In de eerste plaats levert de straat Madoera, aan hare beide uiteinden voor vijandelijke schepen afgesloten, eene uitmuntende gelegenheid op, tot opname van de handelsvloot, wanneer deze door de vijandelijke oorlogsschepen van de open zee verdreven is, en dat wel zonder de bewegingen onzer eigene oorlogsmarine te belemmeren. De ruimte is toch in genoemde straat groot genoeg.

Het tweede belangrijke voordeel is: dat eene blokkade voor den vijand zeer bezwaarlijk zal zijn, veel moeilijker dan dit bij de meeste andere havens het geval zou zijn. In zijne lezing in de Vereeniging ter beoefening van de krijgswetenschap op 28 November 1889 geeft de kolonel *Eland* aan, hoe volgens de vrij algemeen heerschende meening, eene blokkade van eene door torpedobooten verdedigde haven mogelijk is. Hij zegt namelijk:

„Van het blokkade-eskader komen de (torpedoboot-) jagers in 1e linie; door hunne geringere afmetingen kunnen zij de kustbatterijen ongestraft vrij dicht naderen en alzoo de reede, de haven of den riviermond tamelijk scherp afsluiten.

In 2e linie liggen de kruisers, bij voorkeur in of nabij de naar zee gekeerde uiteinden der zeegaten; in 3e linie de slagschepen, met een sleep torpedobooten. De jagers van den blokkeerder moeten de tirailleurs van den verdediger, n. l. diens torpedobooten, beletten zich op de kruisers of de slagschepen in zee te werpen; de kruisers vormen het verbindingslid tusschen de jagers en de vloot in zee, en dienen zoowel tot het signaleeren en tot aanvankelijke vervolging van de blokkadebrekers als tot kondschappers; aan de slagschepen in zee met de torpedobooten valt ten slotte de taak ten deel om de blokkadebrekers te vernielen, welke aan de kruisers mochten zijn ontkomen."

De 3e linie dus, bestaande uit zware schepen, derhalve uit schepen met grooten diepgang, moet voor anker komen minstens buitenwaarts van de drie vadems lijn. Hoever nu de binnenste afsluitingslijn, namelijk die bestaande uit de torpedo-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

bootjagers, van de buitenste verwijderd mag zijn, is moeilijk uit te maken. Wordt deze linie op grooten afstand binnenwaarts geplaatst, dan moet zij in zichzelve voldoende kracht bezitten om de uitvallen van de geblokkeerde vloot te kunnen afweren, daar de slaglinie haar door den te grooten diepgang niet te hulp kan komen.

Beschouwen wij nu de zeekaart van het Oostgat van *Soerabaja*, dan zien wij dat eene linie van torpedobootjagers op ± $7^1/_2$ K. M. (4 zeemijlen) van de diep waterlijn van 4 vadem verwijderd een lengte te bewaken heeft van bijna 30 K. M.; over deze geheele lengte toch laat de diepte der zee zelfs bij laag water het gebruik van torpedobooten toe. Bevindt zich die linie op een afstand van 15 K. M. (8 zeewijlen) van de 4 vadem lijn wordt hare lengte, gemeten tusschen de lijnen van 6 voet water, nog ± 15 K. M.

Op een afstand van $22^1/_2$ K. M. (12 zeemijlen) is die lengte ± 9 K. M.

Hieruit blijkt voldoende dat een scherpe afsluiting slechts kan plaats hebben, wanneer de aanvaller over een zeer groot aantal jagers beschikt. Daarbij in aanmerking nemende, dat ook het aantal kruisers en slagschepen vrij aanzienlijk moet zijn, om een gevecht met de kruisers en gepantserde kustverdedigingsvaartuigen des verdedigers te kunnen opnemen, komt men tot het resultaat dat het blokkeerend eskader een groote sterkte moet hebben.

Het Westgat is wel is waar door de jagers in 1e linie veel gemakkelijker af te sluiten, doch de totale sterkte moet ook hier grooter zijn dan die van het geblokkeerde eskader, welke anders met geweld de blokkade zou verbreken.

Om derhalve de beide uitvalpoorten van de oorlogshaven effectief te blokkeeren, zou de vijand zoo veel schepen in deze ver verwijderde vaarwaters moeten afzenden, dat hij daartoe niet licht zal overgaan.

Wij teekenen hierbij aan, dat de meeste schepen, welke de groote zeemogendheden in gewone omstandigheden in de den Oost-Indischen archipel omgevende zeëen ter beschikking heb-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ben van oudere constructie zijn, en geringe snelheid bezitten; vooral aan torpedobootjagers zal de vijand dus groot gebrek hebben, als deze vaartuigen niet in groot aantal uit Europa worden toegezonden. Zoo bestond o.a. het Engelsche eskader in de Chineesche (zijnde het sterkste eskader in het Oosten) op 25 Februari 1892, volgens het Marineblad 1891—92, behalve uit een pantserschip voor kustverdediging uit de volgende schepen:

Aantal.	S O O R T.	Diepgang in d.M.	Snelheid in zeemijlen in het uur.
1	Gepantserde kruiser.....	88	17
2	Pantserdekkruisers 2e klasse.	69 59	17 17
1	Pantserdekkruiser 3e klasse.	50	19
2	Oudere pantserdekschepen .	48 48	13 13
4	Aviso's (look out ships)...	67 45 45 43	18 17 16 17
6	Kanonneerbooten	36 à 37	13 à 14
2	„	46 36	13 13
3	„	27 17 17	9 9 9

Het bestond derhalve uit geen enkel vaartuig, dat den dienst van torpedobootjager bij eene blokkeerende vloot naar behooren zou kunnen verrichten; de eischen voor een dergelijk schip zijn: geringe diepgang (hoogstens 35 dM.) en groote snelheid.

De straat Madoera heeft verder als oorlogshaven het groote

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

voordeel van met betrekkelijk weinig kosten *afdoende* te kunnen worden verdedigd, en wel omdat de aan te leggen werken geen of zeer weinig zwaar geschut tegenover zich te wachten hebben. Langs het Oostgat kunnen slechts schepen van hoogstens 60 dM. diepgang beproeven de kustbatterijen of forten, die dat vaarwater moeten verdedigen tot zwijgen te brengen, en dan nog wel alléén gedurende hoogwater.

Het zwaarste geschut bij de marines der verschillende staten, welke als onze vermoedelijke aanvallers zouden kunnen optreden, hebben wij hieronder aangegeven. (Kustverdedigingsvaartuigen kunnen hier niet verwacht worden).

Mogendheden.	SCHEPEN.	Geschutsoort.	Levende kracht v. de granaat aan de monding in meters	Doorborings vermogen a/d. monding in c.m. *ijzer.*
Engeland .	4 Pantserdekkruisers type *Mersey*.	8″ A. ℒ/30 (15 ton).	± 2200	44
Frankrijk .	5 Pantserdekkruisers type *Charner*.	19 cM. ℒ/.	—	—
Duitschland....	4 Pantserschepen type *Sachsen*.	26 cM. ℒ/17 (18 ton).	± 2200	39
China.....	2 Gedeeltelijk beschermde kruisers type *Tshao Yong*.	10″ A. ℒ/30 (25 ton).	± 4050	55
Japan, Chili en Italië ..	Een aantal beschermde kruisers type *Esmeralda*.	26 cM. ℒ/35 (28 ton).	4240	65

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De twee laatstgenoemde geschutsoorten zijn dus de zwaarste, die tegenover de versterkingen van het Oostgat verwacht kunnen worden. Naar veler meening zijn echter die stukken te zwaar voor de bedoelde schepen, zoodat de bruikbaarheid te wenschen overlaat. Daarbij komt dat die vaartuigen slechts zwak beschermd zijn, en dus bij eene goede bewapening der kustversterkingen slechts op grooten afstand hun vuur kunnen afgeven, waardoor trefkans zoowel als levende kracht bij het treffen eener pantsering uitermate afnemen.

Pantseringen benoodigd voor versterkingen in het Oostgat moeten dus bestand zijn tegen een groot aantal treffers van projectielen met eene aanvankelijke levende kracht van *hoogstens* 2500 Metertonnen en tegen enkele treffers van projectielen met eene levende kracht aan de monding van 4200 Metertonnen.

Bij het Westgat is de toestand in dit opzicht nog gunstiger. Aldaar kan men geen zwaarder geschut verwachten dan het kanon van 15 cM. $\mathcal{L}/_{35}$, waarbij men aan de monding eene levende kracht verkrijgt van nog geen 1000 Metertonnen en een doorslagvermogen van 43 cM. ijzer.

Daar bovendien de te verwachten schepen ongepantserd, of van een zeer zwak pantserdek voorzien zijn, zal hier de verdediging wel uitsluitend aan eenige goed gepantserde kustverdedigingsvaartuigen kunnen worden opgedragen.

Wilde men de haven van *Tandjong-Prioek* door gepantserde forten verdedigen, dan moeten deze in verband met de groote waterdiepte minstens den strijd kunnen opnemen met gepantserde schepen, wier diepgang toelaat het kanaal van Suez te passeeren, en wel met de navolgende vuurmonden bewapend:

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Mogendheden.	SCHEPEN.	Geschutsoort.	Levende kracht van de granaat a/d. monding in metertonnen.	Doorborings vermogen aan de monding in c.m. *ijzer.*
Engeland ...	Gepantserde kruisers type *Aurora.*	9.2″ A. $\mathcal{L}$/32 (22 ton).	3470	59
	Slagschepen 2e klasse *Conqueror* en *Hero.*	12″ A. $\mathcal{L}$/23 (45 ton).	5593	67
Frankrijk...	Slagschepen 2e klasse type *Thréhouart.*	30 cM. $\mathcal{L}$/30.	6639	75
	Slagschepen 2e klasse type *Caïman.*	42 cM. $\mathcal{L}$/23 (75 ton).	11.169	69
Duitschland.	Pantserschepen type *Brandenburg.*	28 cM. $\mathcal{L}$/.	—	—
China	Pantserschepen type *Ting Yuen.*	30½cM. $\mathcal{L}$/22 (37 ton).	4800	54
Japan	Pantserdekschepen type *Itsukusima.*	32 cM. $\mathcal{L}$/40.	11.166	105

Wij zien uit dezen staat duidelijk, dat pantserkoepels voor versterkingen bij Tandjong Prioek belangrijk zwaarder zouden moeten worden geconstrueerd dan die benoodigd voor verdediging van het Oostgat van Straat Madoera. Daarbij komt nog, dat ook de vuurmonden in die koepels, benoodigd in het eerste geval, ook van veel grooter vermogen en derhalve van veel grootere afmetingen moeten zijn dan in het laatste geval. Door het Oostgat van Soerabaja toch kunnen slechts enkele pantserschepen met betrekkelijk lichte pantseringen opstoomen om den strijd met de kustversterkingen te aanvaarden. Voor de forten, eventueel noodig tot verdediging van een oorlogshaven te Tandjong Prioek, daarentegen kunnen zeer zwaar gepantserde schepen verwacht worden, hetgeen uit onderstaand staatje blijkt (kustverdedigings vaartuigen zijn uit den aard der zaak niet mede gerekend):

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

OOSTGAT VAN SOERABAJA,					TANDJONG-PRIOK. (Alleen de zwaarste pantserschepen, die het kanaal van Suez kunnen passeeren).				
Mogendheden.	SCHEPEN.	Pantserdikte in cM.			Mogendheden.	SCHEPEN.	Pantserdikte in cM.		
		Op de waterlijn.	Toren of barbet.	Dek.			Op de waterlijn.	Toren of barbet.	Dek.
Engeland..	*Penelope.*	15.2	»	»	Engeland..	*Ajax* en *Agamemnon.*	»	barbet *45.6* toren *40.6*	*7.6*
						Conqueror en *Hero.*	*30.5*	*30.5*	*6.3*
						7 Gepantserde kruisers type *Aurora.*	*25.4*	»	*7.6*
Frankrijk .	5 Schepen type *Charner.*	*9.5*	»	*6.5*	Frankrijk .	*Bouvines* en *Thréhouart.*	*45*	*45*	*10*
						Caïman en *Requin.*	*50*	*45*	*8*
Duitschland	4 Schepen type *Sachsen.*	25.4	40.6	7.6	Duitschl...	4 Schepen type *Brandenburg.*	*40*	*30*	*6.5*
China.....	*King Yuen* en *Lai Yuen.*	*20*	*22*	*4*	China.....	*Ting Yuen* en *Tschen Yuen.*	*35.5*	*30.5*	*7.5*
Japan.....	*Fuso.*	22.9	»	»					
	Hiyei, *Riojo* en *Kongo.*	11.4	»	»	Japan.....	Als die van het	Oostgat	van Soera	baja.
	Tschiyoda.	*11.7*	»	*2.5*					

De cursief gedrukte cijfers geven *stalen* of *composnd* pantsers, de gewone cijfers *smeedijzeren* pantsers aan.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Terwijl men dus bij de haven van Tandjong Priok *minstens* kanonnen van 24 cM. L/35. noodig heeft, om op de kleinere afstanden de pantsers te kunnen doorboren, behoeft men bij het Oostgat van Soerabaja kanonnen *hoogstens* van 21 cM. L/35, om zelfs op vrij groote afstanden alle pantseringen, die men aldaar verwachten kan, te doorslaan. Uit bovenstaande blijkt dus, dat het versterken van Straat Madoera als oorlogshaven met betrekkelijk geringe kosten kan geschieden en zeker veel goedkooper zal zijn dan de fortificatiën noodig voor eene aan de matigste eischen voldoende operatiebasis voor de marine te Tandjong Priok.

Eindelijk en niet het minst is er nog eene belangrijke omstandigheid, die bij de keuze van eene oorlogshaven den blik op Soerabaja doet werpen. Alle maritieme etablissementen bevinden zich te dier plaatse, terwijl de particuliere nijverheid aldaar beter dan elders in staat zal zijn om, door het verschaffen van goede werklieden en in voorraad zijnde materialen en constructiedeelen, de inrichtingen der marine bij overvloed van reparatiewerk ter hulpe te komen. Terwijl te Batavia zich slechts bevinden:

1 ijzerfabriek,

1 fabriek van werktuigen met houtzaagmolen en,

1 fabriek voor herstellingen van het materieel van de Nederlandsch-Indische tramwegmaatschappij, te zamen met gemiddeld 134 werklieden daags, treft men te Soerabaja aan;

1 ijzergieterij,

1 atelier voor houtbewerking en smederij,

1 atelier voor houtbewerking,

2 smederijen,

3 fabrieken van stoom en andere werktuigen,

1 fabriek voor de vervaardiging van onderdeelen, van machineriën van suikerfabrieken te zamen gemiddeld per dag met 1190 werklieden; daarbij nog een groote meubelfabriek met 200 werklieden daags.

Het overbrengen der maritieme etablissementen van Soerabaja naar Tandjong Priok zou kolossale uitgaven tengevolge hebben,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

te meer omdat dit, met het oog op de beperkte grootte van de binnenhaven aldaar, hoogst waarschijnlijk gepaard zal moeten gaan met den aanleg van een nieuw bassin.

Soerabaja heeft wel is waar niet zooals *Tandjong Prioek* eene eigenlijke haven, waar de schepen aan kaaien gemeerd zich gemakkelijk van hunne benoodigdheden kunnen voorzien, maar dat is slechts eene quaestie van tijd.

In dit opzicht is *Soerabaja* van regeeringswege steeds stiefmoederlijk behandeld.

Toch zou ook deze stad spoedig goede haveninrichtingen kunnen bezitten, zonder dat van staatswege milioenen worden uitgegeven, wanneer in plaats van tegenwerking een krachtige steun verleend werd aan het particulier initiatief.

Bij een rationeel verdedigingsprojekt voor de oorlogshaven te Soerabaja, n. l. door afsluiting van de beide toegangen in Straat Madoera, kan de bouw van eene handelshaven nimmer schadelijk zijn voor de defensie en daarbij niet tot hoogere kosten leiden.

Wij meenen hiermede voldoende betoogd te hebben dat *Soerabaja* in de allereerste plaats in aanmerking komt voor oorlogshaven.

Wij hebben bij de keuze van eene oorlogshaven eenigszins langer stil gestaan, omdat zooals later zal worden aangetoond het stelsel van verdediging voor Java in nauw verband staat met de plaats van die oorlogshaven.

Naar aanleiding van bovenstaande beschouwingen zou men aangaande de verdediging van onzen Indischen archipel tegen een buitenlandschen vijand naar onze meening van de volgende grondstellingen moeten uitgaan:

1. Er wordt slechts gerekend op eene krachtige verdediging van Java. Eerst wanneer dit eiland voldoende beveiligd is, kan voor zooverre onze financieele en personeele krachten zulks toelaten, gedacht worden eene verdediging van de buitenbezittingen en dan in de eerste plaats aan die Sumatra.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

2. Bij de verdediging van Java kan niet gerekend worden op de troepen van de buitenbezettingen.

3. Onze marine moet in staat zijn, mede te werken tot de verdediging van Java; zij moet daartoe eene goed beveiligde oorlogshaven bezitten; deze haven is Soerabaja.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

HOOFDSTUK II.

VERDEDIGING VAN JAVA.

Hoe kan *Java* nu het best worden verdedigd?

Bij verschillende plannen van verdediging voor *Java* is men uitgegaan van het denkbeeld, dat de vijand eene legermacht van ± 25.000 man zal overvoeren, en heeft zich toen de vraag gesteld, volgens welk plan en met welke troepensterkte Java dan zou kunnen worden verdedigd. Op die wijze kwam men, wanneer geheel Java beveiligd zou zijn, meestal tot eene legersterkte die boven onze financieele en personeele krachten ging. Al mocht met de volgens de opgemaakte plannen gewenschte legersterkte Java werkelijk beveiligd kunnen worden, zoo leidde de versnippering der krachten door den wensch om het geheele lang gestrekte eiland te verdedigen toch steeds tot eene algemeene zwakheid. Men sloeg geen acht op het ware woord van Frederik de Groote: „wie alles beveiligen wil, beveiligt niets".

Men gaat naar onze meening van een verkeerden grondslag uit, wanneer men het stelsel van verdediging wil afleiden uit een aangenomen maximum voor 's vijands strijdkrachten, als men niet de zekerheid heeft, dat dit maximum niet zal worden overschreden. Te meer is dit het geval, wanneer er bij dat stelsel van verdediging sprake is van detacheeringen tot dekking van ver verwijderde landschappen of belangrijke punten. Bleef de hoofdmacht des verdedigers bij de gemaakte berekeningen nog voldoende sterk om den vijand af te weren of om hem zoolang op te houden, dat de gedetacheerde afdeelingen kunnen worden aangetrokken, dan zal dit niet meer

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

het geval zijn en derhalve de geheele berekening falen, wanneer de vijand met eene grootere macht verschijnt.

Het is nu niet onwaarschijnlijk dat een vijand, die ernstig de verovering van Java beoogt, met een zoo groot mogelijk landingsleger op Java's kusten verscheen, wanneer het hem bekend was, dat hij dan door de wijze waarop de verdediging zal worden gevoerd den oorlog tot een spoedig einde zou kunnen brengen. De krijgsgeschiedenis leert ons ook, dat het volstrekt niet onwaarschijnlijk is, dat een vijand een leger van meer dan 25.000 man naar Java overbrengt met het doel dit eiland te veroveren. Meermalen is dit voor doeleinden van veel minder gewicht geschied. Met eenige voorbeelden uit de krijgsgeschiedenis der laatste 100 jaren willen wij dit aantoonen:

Op den 1 Juli 1798 landde het fransche leger onder den generaal *Bonaparte* nabij *Alexandrië;* de sterkte van dit leger bedroeg ± 36.000 man, waaronder ± 30.000 man Infanterie. Bij het vertrek uit *Toulon* telde *Napoleon* ± 40.000 man, waaronder ± 34.000 man Infanterie. Onderweg werd *Malta* vermeesterd en een gedeelte der troepen aldaar achtergelaten. De afstand van *Toulon* tot *Alexandrië* bedraagt 375 Geografische mijlen. Vergelijken wij dezen afstand met dien van *Calcutta* naar een punt op Java's Noordkust, bijv. *Batavia*, welke afstand 530 Geograf. mijlen bedraagt, en nemen we daarbij in aanmerking dat eene Engelsche transportvloot eene zeer goede tusschenbazis vindt in *Singapore*, op ± 130 Geogr. mijlen van *Batavia* verwijderd, dan is het duidelijk, dat eene dergelijke onderneming als door *Bonaparte* tegen *Egypte* werd uitgevoerd, ook uit *Engelsch-Indië* tegen *Java* verwacht zou kunnen worden. Dit te meer nu de groote stoomschepen het overbrengen van eene expeditionnaire troepenmacht veel gemakkelijker maken, dan dit vroeger het geval was.

Op den 8 Maart 1801 landde een engelsch leger onder *Abercromby* te *Aboukir*, ter sterkte van ± 20.000 man waaronder ± 17.000 man Infanterie. Had hij echter gewacht tot dat de overige voor de expeditie bestemde troepen uit *Engeland*, *Engelsch-Indië* en *Kaap de Goede Hoop* zich bij de transport-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

vloot gevoegd hadden, dan zou hij in het geheel met 33.500 man hebben kunnen landen. De afstand tusschen *Egypte* en de hoofdoperatiebazis *Engeland* bedroeg ongeveer 700 geogr. mijlen. Als tusschen-bazis, waar de expeditionnaire macht zich verzamelde, diende *Meridsché* in Klein Azië op ± 90 geogr. mijlen van de Egyptische kust verwijderd.

De verovering van *Algiers* in 1830 geschiedde met een legermacht van 39.000 man, welke in 1840 geklommen was tot eene sterkte van 70.000. man, en in 1845 tot 80.000 man. De afstand tusschen *Algiers* en de operatie bazis aan de fransche kust bedraagt ± 115 geogr. mijlen.

Bij de *Krim Oorlog* in het jaar 1854 scheepte het leger der verbondenen bestaande uit 30.000 Franschen (waaronder 24.500 man Infanterie), 21.500 Engelschen (waaronder 18.000 man Infanterie) benevens 7000 Turken zich den 5 en 7 Sept. te *Varna* in en landde den 15 Sept. te *Eupatoria* dat ± 70 geogr. mijlen van *Varna* verwijderd is.

De fransche en engelsche troepen hadden in Turkije den 17 Mei te *Gallipoli* voet aan wal gezet en hadden van de hoofdoperatiebazis in hun eigen land over zee een afstand afgelegd van resp. ± 400 en ± 800 geogr. mijlen.

Ten bewijze dat het aan onze meest gevaarlijke naburen ook in den laatsten tijd geene groote moeite kostte, betrekkelijk groote troepenafdeelingen voor overzeesche expeditiën af te zonderen, zelfs voor doeleinden van veel minder belang dan eene verovering van Java voor hen zou zijn, halen wij nog de volgende voorbeelden aan:

Op 12 Februari 1885 bedroeg de sterkte van het fransche leger in *Tonkin* 16.000 man, waaronder 12.000 man Infanterie met 116 kanons.

Ultimo 1886 hadden de Engelschen in *Birma* eene legermacht van 31.000 man, waaronder ruim 26.000 man Infanterie.

Na de eerste mislukte expeditie naar *Soedan* werd een tweede voorbereid waarvoor reeds was bijeen getrokken eene troepenmacht van 10.000 man uit Engeland, waarbij gevoegd zouden worden nog 7000 man uit Engeland, 6000 man uit Engelsch

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Indië, en 500 man uit Nieuw Zuid Wales, te zamen ± 24.000 man. De Russisch-Afghaansche grensquaestie maakte aan de plannen voor deze expeditie een einde.

De in 1882 in het zuiden van *Tunis* ageerende fransche troepenmacht telde ± 45.000 man.

Bij de expeditie der Engelschen in *Afghanistan* in het jaar 1878 had het opereerende leger eene sterkte van 34.730 man. Rekent men de later opgestelde en gedeeltelijk in actie gebrachte reserves daarbij, dan komt men tot eene sterkte van 43.000 man. Dit leger ageerde tot op meer dan 300 K. M. van de Britsch-Indische grens. Om dus die troepen bij eventueele inwendige beroeringen weder in Britsch-Indië terug te kunnen krijgen zou ongeveer evenveel tijd benoodigd zijn, als om een expeditionnair korps, dat naar Java gezonden was wederom terug te voeren. Een gedeelte van het Engelsch-Indische leger verwijderde zich zelfs tot op meer dan 700 K. M. van de grenzen.

Een betere grondslag is die aangenomen door den kapitein *Beeger* in zijne lezing in de Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap op 19 December 1889, n.l. dat men de verdediging bazeert op eene legersterkte, die onze financieele doch vooral onze personeele krachten ons in staat stellen te onderhouden. Wat de personeele krachten aangaat is die sterkte gebonden aan het aantal europeesche militairen, dat men kan verkrijgen, en de verhouding van het inlandsche tot het europeesche element in het leger. Doch ook deze grondslag kan tot verdedigingsstelsels leiden, die falen in de vele ongunstige omstandigheden, welke zich kunnen voordoen. De sterkte van de op Java beschikbare valide troepen is n.l. aan zeer groote veranderingen onderhevig, veel meer dan dit bij de europeesche militielegers het geval is. De verschillende phasen van den Atjeh oorlog geven hiertoe het doorslaande bewijs. Alnaarmate toch meer of minder troepen van Java afwezig waren voor expeditiën tegen inlandsche vijanden en al naarmate het leger door den duur dier expeditiën meer of minder geleden had,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

verschilde ook de sterkte aan valide troepen op Java beschikbaar bij een eventueelen oorlog met een europeeschen vijand. Het kan dus voorkomen, dat de verdediging gevoerd moet worden met nog veel minder troepen dan de sterkte, waarop het stelsel gebazeerd is en het is mogelijk dat voor eene dergelijke geringe troepenmacht een geheel ander verdedigingssysteem zou zijn gekozen.

Bovendien kunnen juist op Java nog vele andere inwendige omstandigheden tot ons nadeel de krachtsverhoudingen ten opzichte van den vijand wijzigen. Zoo o. a. bazeert men de verdedigingsstelsels meestal zoo al niet op hulp van de bevolking, dan toch op hare volkomen onverschilligheid.

Hoewel ook wij van meening zijn, dat bij een goed geregeld bestuur en bij goede maatregelen het laatste ook wel te verwachten is, is het toch zeer gevaarlijk daarop vast te rekenen. Wij achten het toch zeer goed mogelijk dat een groot deel der bevolking zich op voorbeeld van het hof van *Solo*, of van dat van *Djokdja* zich aan 's vijands zijde tegen ons keert.

Om nu het leger eene dusdanige sterkte te geven, dat het, wanneer al die ongunstige omstandigheden zich tegelijkertijd voordoen, geheel Java, of een groot deel daarvan, zou kunnen behouden, achten wij boven onze krachten. Nu redeneeren velen, dat die omstandigheden niet waarschijnlijk zijn, doch dat is o. i. eene valsche redeneering. Men moet niet zeggen: „Wij kunnen Java verdedigen in die en die omstandigheden, doch zullen het onderspit delven en te gronde gaan, wanneer zich andere voor ons ongelukkige gevallen voordoen". Neen, wij moeten zeggen: „zijn alle omstandigheden ons gunstig, dan moeten we zoo mogelijk geheel Java kunnen verdedigen, zijn ze minder gunstig dan moet het zelfde verdedigingssysteem ons toelaten slechts een deel, in nog ongunstiger gevallen een enkel gewest te behouden; en doen zich de aller ongunstigste gevallen voor dan moeten wij daarmede toch nog in staat zijn, om althans op een enkel punt geruimen tijd ons te kunnen staande houden, om bij veranderde omstandigheden daar uit te kunnen breken."

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Naar onze meening kan een defensie stelsel voor *Java* niet goed zijn, wanneer het niet gebazeerd is op *een enkel centraal punt*, d. w. z. dat de inrichtingen en versterkingen van permanenten aard niet zoodanig mogen worden aangelegd, dat wanneer de ongunstigste omstandigheden zich voordoen, zij ons zouden belemmeren in het loslaten van alle andere punten, om het eene centrale punt te behouden. Zoo bijv. kan het blijven van de Regeering te Batavia en het inrichten van verdedigingsstellingen in de Kedoe of in de Preanger Regentschappen leiden tot eene verdeeling van krachten over beide objecten, wanneer de opmarsch des vijands ze beiden bedreigt; en dit zal zelfs in de meest ongunstige omstandigheden het gevolg kunnen zijn van den verkeerden grondslag van het stelsel.

Het beginsel van concentratie der krachten in alle consequentie doorgevoerd, zou het 't meest gewenscht zijn, *voor dat centrale punt de oorlogshaven te kiezen.* Doet men dat niet, dan blijft die oorlogshaven toch in alle omstandigheden een deel van onze krachten tot hare verdediging vorderen, hetgeen wederom tot verdeeling leidt.

Het spreekt van zelf, dat voor het centrale punt bij voorkeur een der, uit een militair-, staatkundig-, sociaal-, en commercieel — oogpunt, meest belangrijke punten moet gekozen worden. Met het oog op de geconcentreerde verdediging van eene steeds grootere landstreek, alnaarmate de omstandigheden gunstiger zijn, moet het centrale punt gelegen zijn in een der meest belangrijke gewesten, en dit weer in het meest belangrijke deel van Java.

Door van dezen grondslag uit te gaan, maakt men bovendien de organisatie van leger eenigszins losser van het stelsel van verdediging, en geldt wat de sterkte van het leger betreft slechts dit eene: „het leger moet eene sterkte hebben, zoo groot als in verband met onze financieele en vooral personeele krachten slechts eenigszins mogelijk is." Hoe sterker men het maakt, des te grooter gedeelte van Java kan men dan verdedigen. Zoo zal men bijv. bij de vermoedelijke krachts-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

verhoudingen van eene verdediging van West Java moeten afzien. Kan echter nadat Oost- en Midden-Java voldoende verzekerd waren het leger nog versterkt worden, dan zou misschien ook nog aan eene verdediging van een deel der Preanger Regentschappen gedacht kunnen worden.

Waar moet nu dat centrale punt gezocht worden?

Gaat men van den stelregel uit, dat aan eene verplaatsing in tijd van oorlog van den bestuurszetel naar eene andere plaats dan Batavia *niet* mag gedacht worden, dan zou slechts Batavia als dat centrale punt in aanmerking komen. Zooals wij nader zullen ontvouwen is Batavia echter daartoe zoo ongunstig gelegen, dat wij het werkelijk groote nadeel van eene verplaatsing van den bestuurszetel bij het uitbreken van den oorlog boven het versterken van Batavia als centraal punt moeten aanbevelen.

Wij zullen nu beginnen met, afgescheiden van alle strategische eischen, de verdediging te beschouwen uit een *maatschappelijk* en *oeconomisch* oogpunt. Daartoe is het van belang na te gaan, welk deel van Java het meeste gewicht in de schaal legt, welk gewest in dat deel dan weer het belangrijkste is, en welke de gewichtigste punten daarin zijn.

Daar bij de verdediging van een langgestrekt eiland het loslaten van één of van beide uiteinden het eerst in aanmerking komt, is bij de vergelijking der waarde van de verschillende gewesten van Java eene verdeeling in hoofddeelen over de lengte het meest verkieslijk.

Wij verdeelen het eiland wat de lengte betreft ongeveer in drie gelijke deelen n. l. *West-Java* omvattende: *Bantam*, *Batavia*, *Krawang*, *Preanger-Regentschappen* en *Cheribon*;

Oost-Java bestaande uit: *Besoeki*, *Probolinggo*, *Passoeroean*, *Kediri*, *Soerabaja*, *Madoera*, ongeveer één derde gedeelte der residentie *Madioen* en de helft van de residentie *Rembang*;

Midden-Java met de resteerende gewesten.

Deze verdeeling heeft bovendien het voordeel, dat de drie deelen ongeveer gelijke oppervlakte hebben, en dus eene vergelijking gemakkelijker wordt.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Met het oog op de huishouding van den staat is het van het meeste belang, dat mocht een gedeelte van Java worden prijs gegeven en mocht de vijand zich daarin blijvend vestigen, ons toch nog die deelen overblijven, welke de meeste inkomsten in de Staatskas doen vloeien. Wij zullen dus nagaan, hoe groot de opbrengst van elk dier drie hoofddeelen bedraagt aan belastingen, gouvernementscultures en monopolien.

Hierbij zij aangeteekend, dat de opbrengst der belastingen mede een denkbeeld geeft van den rijkdom en de welvaart der bevolking; daar, waar meer geld verdiend wordt kan ook meer belasting worden opgebracht.

Wij hebben daarom uit de Koloniale Verslagen der laatste jaren den achterstaanden staat samengesteld:

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Inkomsten in tonnen gouds (na aftrek van de uitgaven, die onmiddellijk met die inkomsten in verband staan).	WEST-JAVA.						MIDDEN-JAVA.						OOST-JAVA.					
	1886	1887	1888	1889	1890	Gemiddeld.	1886	1887	1888	1889	1890	Gemiddeld.	1886	1887	1888	1889	1890	Gemiddeld.
Landelijke inkomsten en grondlasten..... (Landrente, verponding, belasting op de vischvijvers uitgifte van grond in eigendom of opstal.[1])	40½	40¼	37¼	34¾	35	*37½*	85½	85½	66	58¾	55¾	*70*	90¼	89¾	81½	79½	74½	*83*
Verpachte middelen... (Opium, rund-, buffel-, paarden- en varkens-slacht, dobbelspelen, overvaarten, vogelnestklippen, pandhuizen en andere).	21	20	19¼	18¾	17	*19¼*	92	102¼	88	95¼	65½	*88½*	72¼	79½	76	79¾	60¾	*73¾*
Indirekte belastingen.. (In- en uitvoerrechten, pakhuis huur en accijnsen).	22¾	25½	26¼	28½	27¾	*26¼*	23¾	23¾	24¼	29	27¾	*25¾*	27½	30	29¾	31½	34	*30½*
Direkte belastingen... (Personeele- en bedrijfs belasting, patentrecht en belasting op de rijtuigen der Inlanders)	11¼	10¾	10¾	10½	10¼	*10¾*	11¼	13	11½	10¼	10¼	*11¼*	18	17½	17½	17¼	16¾	*17½*
Gouvernements Cultures. (Koffie, suiker, kina, boschwezen).	39¼	29½	23¼	57	13¼	*32½*	50	27¾	41	54¼	12½	*37*	78½	59¼	110¾	133½	22¾	*81*
Zuivere opbrengst der Staatsspoorwegen[2].....	3¼	3	3¼	3½	3½	*3¼*	4¼	4¼	5	5	6¼	*5*	14½	13	14½	14½	14	*14*
Tolaal gemiddelde...	.....					*119½*	.....					*237½*	.....					*299¾*

[1] niet mede gerekend de pachtschat voor gronden in erfpacht.

[2] De netto opbrengst der Oosterlijnen is naar het aantal K. M. in exploitatie in elk dier deelen, verdeeld over Oost- en Midden Java, hetgeen eigenlijk in het nadeel is van Oost-Java, daar het vervoer op het gedeelte Madioen—Soerakarta per dag kilometer kleiner is dan op het overige deel der Oosterlijnen.

Op dezen staat valt nog aan te teekenen, dat daarin niet is opgenomen het Gouvernements Zoutmonopolie. De zuivere opbrengst van dat monopolie moet echter voor een groot deel gerekend worden een bate van *Oost-Java* te zijn, omdat de aanmaak slechts op Madoera geschiedt. Die zuivere opbrengst is ook moeilijk te specificeeren, omdat de transportkosten van de depôt-pakhuizen naar de verkoop-pakhuizen niet door ons kan worden nagegaan; natuurlijk zullen die, over het geheel genomen per kojang zout grooter zijn, naarmate de afstand tot Madoera grooter wordt, dus het grootst voor West-Java en het kleinst voor Oost-Java. Gedurende het jaar 1890 was het debiet in:

West-Java:	245.000	pikols	à	*f* 6.72	=	*f* 1.646.000
	3.000	„	„	„ 5.92	=	„ 18.000
				te zamen		*f* 1.664.000
Midden-Java:	361.000	pikols	à	*f* 6.72	=	*f* 2.426.000
	41.000	„	„	„ 6.	=	„ 246.000
	± 33.000	„	„	„ 5.92	=	„ 195.000
				te zamen		*f* 2.867.000
Oost-Java:	359.000	pikols	à	*f* 6.72	=	*f* 2.412.000
	11.000	„	„	„ 5.92	=	„ 65.000
				te zamen		*f* 2.477.000

De pikol zout komt het Gouvernement aan de depôtpakhuizen gemiddeld te staan op *f* 0.425 met inbegrip van de kosten van toezicht, opschuring en afscheping en met bijberekening van spillage, maar zonder de transportkosten naar de doorvoer- en verkoop-pakhuizen. De zuivere opbrengst van het zoutmonopolie zonder berekening van de kosten van transport is dus:

Voor *West-Java.* *f* 1.664.000 — *f* 248.000 × 0.42⁵ = ± 15½ ton gouds.
„ *Midden-Jav.* *f* 2.867.000 — *f* 435.000 × 0.42⁵ = ± 26¾ „ „
„ *Oost-Java.* *f* 2.477.000 — *f* 370.000 × 0.42⁵ = ± 23¼ „ „
te zamen ± 65½ ton gouds.

Verder is niet berekend de *huur-* en *pacht-schat* van gronden in huur of erfpacht afgestaan, daar deze in de Koloniale

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Verslagen niet voor elke residentie gespecificeerd worden. In het geheel bedroeg de verschuldigde pacht- en huurschat in het jaar 1890 ongeveer 6 ton gouds.

Eindelijk zijn niet in rekening gebracht de opbrengst van *zegelrecht*, *overschrijvings-*, *successie-*, en *overgangs-recht*. Vermoedelijk zullen deze belastingen in de 3 deelen van Java ongeveer het zelfde bedrag opleveren. De totale opbrengst voor geheel Java bedroeg trouwens slechts $13\frac{1}{4}$ ton gedurende het jaar 1890.

De bovenstaande gegevens nader beschouwende, komt men tot het resultaat dat *Oost-Java* verreweg het grootste en *West-Java* slechts een zeer bescheiden deel in de staatsinkomsten bijdraagt, en derhalve uit dit oogpunt beschouwd *Oost-Java* het *meest* en *West-Java* het *minst* belangrijke deel van Java vertegenwoordigt.

De belangrijkheid van de verschillende deelen van Java wordt in de tweede plaats bepaald door de *waarde* van de *uitvoerproducten* voor de europeesche markt, omdat toch de groote waarde die de koloniën voor het moederland hebben in hooge mate door de uitvoerproducten, welke op de Nederlandsche markt verhandeld worden, beheerscht wordt. Deze hebben den grootsten invloed op den handel van het moederland; hoe grooter de waarde nu dier producten, hoe meer winst de handel in Nederland ook kan behalen. Wij zullen dus de waarde der stapelproducten in de drie deelen van Java nagaan. Uit de cijfers der *waarde van den algemeenen in- en uitvoer* vinden we dat door het Gouvernement en door particulieren te zamen van Java en Madoera in het jaar 1890 werden uitgevoerd:

voor ± *f* 47.500.000 aan *suiker*,
„ „ „ 37.500.000 „ *koffie*,
„ „ „ 16.000.000 „ *tabak*,
„ „ „ 2.750.000 „ *indigo*,
„ „ „ 2.500.000 „ *rijst*,
„ „ „ 2.000.000 „ *thee*.

aan andere producten, aan elk artikel voor minder dan *f* 2.000.000

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Hieruit zien wij, dat wij bij onze beschouwingen slechts het oog behoeven te vestigen op *suiker*, *koffie* en *tabak*, dat de andere artikelen, vergeleken bij deze zoo weinig waarde vertegenwoordigen, dat ze ter vergelijking van de waarde van de drie deelen van Java met betrekking tot den uitvoer van stapelproducten, geen gewicht in de schaal leggen. De gegevens ontbreken ons, om eenigszins nauwkeurig de waarde aan te geven van die stapelproducten, door elk der deelen van Java uitgevoerd. Een denkbeeld daarvan kunnen wij echter verkrijgen, door na te gaan hoe groot de hoeveelheid dier producten is, welke door elk der drie deelen geproduceerd wordt.

Suiker productie in 1000 tallen pikols.	West-Java.		Midden-Java.		Oost-Java.	
	1889	1890	1889	1889	1889	1890
Fabrieken, werkende op contract met het Gouvernement	227^5	277^5	1228	1341^5	2214^5	2562^5
Vrije suikerfabrieken	69	61	398	1066	1066	1265
Erfpachts ondernemingen	61^5	49^5	15^5	23^5	93^5	127
Particuliere landerijen	46	49	22^5	30	33^5	19
Huurlanden in de Vorstenlanden	—	—	626	807	—	—
te zamen	404	437	2290	2489	3407^5	3973^5
Gemiddeld over beide jaren	420^5		2389^5		3690^5	
In °/$_0$ van de totale productie	6½ °/$_0$		36¾ °/$_0$		56¾ °/$_0$	

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Koffie productie in 1000 tallen pikols.	West-Java.		Midden-Java.		Oost-Java.	
	1889	1890	1889	1890	1889	1890
Gouvernements koffiecultuur.	135	29⁵	125	21	317⁵	45⁵
Erfpachts ondernemingen....	12⁵	2	30⁵	10	276	49
Particuliere landerijen.....	19⁵	75	—	—	—	—
Huurlanden in de Vorstenlanden.....	—	—	19	8⁵	—	—
Te zamen.....	166	39	174⁵	39⁵	593⁵	94⁵
Gemiddeld over beide jaren..	102⁵		107		344	
In °/₀ van de totale productie.	18 1/3 °/₀		19 1/3 °/₀		62 1/6 °/₀	

Tabak productie in 1000 tallen K.G.	West-Java.		Midden-Java.		Oost-Java.	
	1889	1890	1889	1890	1889	1890
Erfpachts ondernemingen....	—	—	—	3	215	1330
Particuliere landerijen.....	46	31	3	3	—	—
Huurlanden in de Vorstenlanden.....	—	—	1061	1081	—	—
Andere tabaks ondernemingen.	—	—	459	413	7819	11519
Te zamen.....	46	31	1523	1500	8034	12849
Gemiddeld over beide jaren..	38⁵		1511⁵		10.441⁵	
In °/₀ van de totale productie.	1/3 °/₀		12 2/3 °/₀		87 °/₀	

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De cijfers in bovenstaande staten vermeld zijn sprekend. Ze geven ten duidelijkste aan, dat *Oost-Java* verreweg bovenaan staat wat betreft de productie der belangrijkste stapelproducten, dat daarop *Midden-Java* volgt en eindelijk dat *West-Java* wat betreft *suiker* en *tabak* zelfs niet in vergelijk kan komen met de andere deelen van Java, en wat aangaat de *koffie*, wel ongeveer met *Midden-Java* gelijk staat, doch verre bij *Oost-Java* ten achteren is.

Zoowel uit een staathuishoudkundig als uit een commercieel oogpunt, legt dus *Oost-Java* het meeste gewicht in de schaal. Het verlies daarvan zou meer dan dat van de andere deelen van Java een hoogst ongunstigen invloed kunnen uitoefenen op het financieel beheer onzer koloniën en op den handel van het moederland. Om de zelfde redenen zal een vijand, wiens doel het is zich in onzen Archipel blijvend te vestigen in de allereerste plaats een begeerigen blik werpen op dat gedeelte van Java.

Oost-Java moet derhalve vóór alles door ons tot het uiterste verdedigd worden, m. a. w. de hoofd verdediging van het eiland moet dáár gevoerd worden. Het centrale punt der defensie moet dáár gezocht worden, en in geen geval in West-Java, hetwelk de minste waarde vertegenwoordigt.

Daarbij komt nog, dat de geografische gesteldheid van het eiland van dien aard is, dat de communicatie van *Oost-Java* met *Midden-Java*, zijnde het in waarde daarop volgende gedeelte, gemakkelijk is, zoodat voor het geval de sterkteverhouding der strijdende partijen en de omstandigheden niet al te zeer in ons nadeel zijn, gemakkelijk van uit *Oost-Java* offensief kan worden opgetreden tegen een vijand, die *Midden-Java* zou willen bezetten. Van *Oost* naar *Midden-Java* loopen n.l.:

1°. *één spoorweg* (vlakte lijn, met betrekkelijk groote capaciteit, en zoover binnenlands gelegen dat de communicatie niet gemakkelijk door den vijand verbroken kan worden).

2°. *één waterweg*, de Solo-rivier, die volgens Veth's „Java"

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

in den drogen tijd tot *Ngawi* en in den natten tijd zelfs tot *Soerakarta* voor groote prauwen bevaarbaar is.

3°. *vier rijwegen* n.l.:

a. Toeban — Rembang — Patti.

b. Bodjonegoro — Blora — Poerwodadi.

c. Modjokerto — Madioen — Soerakarta.

d. Toeloeng Agoeng — Ponorogo — Wonogiri — Soerakarta.

Alleen op de eerste van deze vier wegen is de gemeenschap door den vijand gemakkelijk te onderbreken, doordat hij dicht langs de Noordkust loopt.

De meeste van deze gemeenschapswegen loopen door rijke dichtbevolkte streken.

Daarentegen ligt *West- Java* veel meer geisoleerd, en zal dus een offensief uitbreken van daaruit in Oostelijke richting met veel meer moeilijkheden gepaard gaan. Slechts twee gemeenschapswegen stellen de verbinding met *midden-Java* daar, n. l. 1e een *spoorweg* (bergspoorweg met geringe capaciteit door een arme zeer dun bevolkte landstreek en die bij Tjilatjap gemakkelijk in 's vijands handen kan geraken, tenzij men van het reeds kleine leger troepen afzondere om het bezit van dat punt aan den vijand te kunnen betwisten of om den spoorweg voldoende te dekken).

2e een *rijweg* dicht langs de Noordkust, dus een, ongeschikt voor opmarschlijn van een offensief ageerend leger, daar de gemeenschap naar achteren voortdurend gevaar loopt door den vijand verbroken te worden.

Wel loopen er nog wegen van *Banjoemas* door het *Djadja loehoer*'sche naar de Preanger, maar deze wegen zijn zeer moeilijk en zijn niet veel meer dan voetpaden, welke bovendien door eene landstreek loopen, die volstrekt geene hulpbronnen oplevert voor een opmarscheerend leger.

Uit een *Staatkundig* oogpunt beschouwd komt als centraal punt voor de verdediging in de eerste plaats in aanmerking de *hoofdstad*, waar de zetel van bestuur gevestigd is.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Afgescheiden van alle andere overwegingen, zou men dus daarvoor *Batavia* moeten kiezen.

Neemt men echter in aanmerking, dat onder het centrale punt der defensie ook dat punt verstaan moet worden, waar de verdediging tot het uiterste moet worden volgehouden, het laatste bolwerk, dan komt men bij eene aandachtige beschouwing van de kaart spoedig tot de overtuiging, dat *Batavia* daartoe volkomen ongeschikt is. In verschillende plannen van verdediging die uitgaan van het beginsel, dat men alle troepen bij *Batavia* moet concentreeren komt men steeds tot de conclusie, dat men den vijand het landen nabij *Batavia* wel bemoeilijken doch niet beletten kan; verder dat, is hij eenmaal met groote overmacht geland, men hem wel in eenige voorbereide stellingen kan ophouden, doch dat deze stellingen, als zijnde niet alleen strategisch maar ook tactisch-omtrekbaar, niet geschikt zijn *Batavia* volkomen te beveiligen Gewoonlijk gaat men dan ook van het denkbeeld uit, dat mochten die stellingen den vijand niet kunnen tegenhouden, men naar *Buitenzorg* of de *Preanger Regentschappen* moet terugtrekken om daar de verdediging verder te voeren. Daartuit volgt dus dat men niet *Batavia* beschouwen wil als het centrale punt der verdediging, dat men dus de hoofdstad slechts tegen ondernemingen op kleine schaal verzekeren wil, doch bij een krachtig gemeenden aanval die hoofdstad wil prijs geven. Deze wijze van verdediging heeft naar onze meening op de beste wijze uiting gekregen in de lezing van den toenmaligen kapitein van den generalen staf *Beeger* in de Vereeniging tot beoefening der Krijgswetenschap op 19 December 1889. Later zullen we trachten aan te toonen, dat de kans om tegenover een overmachtigen vijand *Batavia* met den bestuurszetel geruimen tijd te kunnen vasthouden zeer gering is. Eene groote overmacht *moet* men aannemen, want ook in de voor ons ongunstigste omstandigheden moet het centrale punt kunnen worden verdedigd, dus ook dan, wanneer onze legermacht op Java door eene expeditie verminderd is geworden of door een langdurigen oorlog tegen een inlandschen vijand, gedeeltelijk invalide is.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Wilde men werkelijk *Batavia* tot het uiterste verdedigen, dan moet de stad onvermijdelijk in eene vesting herschapen worden. Dit is echter een zeer moeilijke en uiterst kostbare zaak. De groote uitgebreidheid der stad, waardoor de fortenlinie eene groote lengte zou verkrijgen, het gemis aan natuurlijke sterkte dier linie, de begroeidheid van het terrein in Zuid-, zuid-West, en Zuid-Oostelijke richting, waardoor opruimingen op groote schaal en in verband daarmede kostbare onteigeningen zullen moeten plaats hebben, dit alles maakt dat eene vesting *Batavia* niet alleen veel geld zou kosten, maar ook met een betrekkelijk klein aantal troepen moeilijk zal zijn te verdedigen.

Dergelijke overwegingen hebben er dan ook toe geleid, dat sedert jaren de meeste militaire autoriteiten eene verplaatsing van den bestuurszetel naar eene nieuw op te richten hoofdplaats, welke beter te verdedigen was, noodzakelijk achtten. In den loop der tijden heeft men daartoe, in verband met verschillende plannen van verdediging het oog gevestigd op *Brambanan*, *Poerworedjo*, *Bandoeng* en *Magelang*, doch steeds is men daarbij op zeer groote bezwaren gestuit, welke in hoofdzaak zijn samen te vatten in de volgende punten:

1° Het is noodzakelijk, dat het bestuur in tijd van vrede daar gevestigd zij, waar zich de grootste belangen vereenigen, dus in een der centra van bevolking, vooral wat betreft het europeesche gedeelte. Ook daarom moet de bestuurszetel in vredestijd eene groote plaats zijn, omdat slechts dan de zoo hoog noodige luister der Hooge Regeering tegenover den inlander goed in het licht treedt. Welk denkbeeld zouden o. a. afgezanten van inlandsche vorsten van ons gezag verkrijgen, wanneer ze, in onze hoofdstad komende, slechts den indruk kregen van eene groote ambtenaarskolonie. Om deze belangrijke reden vooral zijn al de bovengenoemde plaatsen voor eene hoofdstad ongeschikt. Allen hebben ze eene geringe inlandsche, maar vooral eene zeer kleine europeesche bevolking.

Brambanan is een onbeteekenend plaatsje. Het eenige palen van daar gelegen *Kalassan* heeft wel eene groote inlandsche bevolking (116.000 zielen volgens dr. Vordeman, Nederlandsch

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Aardrijkskundig genootschap 1891 no. 6) doch slechts 125 europeesche inwoners.

Poerworedjo telt ± 12.000 zielen, waaronder 421 Europeanen (buiten het leger doch met inbegrip van vrouwen en kinderen van europeesche militairen).

Bandoeng heeft ± 22.000 inwoners, waaronder 591 Europeanen.

Magelang telt ± 22.000 inwoners met 592 Europeanen (buiten het leger, doch met inbegrip van een groot aantal vrouwen en kinderen van Europeesche militairen).

Uit een handelsoogpunt zijn al de genoemde plaatsen ongunstig gelegen, zoodat eene groote uitbreiding der europeesche bevolking, zelfs wanneer de zetel van het bestuur aldaar gevestigd mocht zijn, niet te wachten is.

2°. Het verplaatsen van den bestuurszetel zal vele particuliere belangen te Batavia schaden. Geschiedt die verplaatsing naar eene eveneens groote stad, dan zullen evenveel particulieren belangen aldaar gebaat worden, als er te Batavia zullen geschaad worden. Dit argument zou dus dan geen groot gewicht in de schaal mogen leggen. Iets anders was het, wanneer die verplaatsing geschiedde naar eene weinig beteekenende plaats met geringe bevolking.

3°. Plaatsen als *Brambanan*, *Poerworedjo* en *Magelang* zijn niet geschikt als hoofdstad, door hare ligging in de nabijheid van de hoven van *Solo* en *Djokdja*, beide centra van bevolking in Midden-Java; in de eerste plaats zal het prestige der Regeering er onder lijden, wanneer men de inlanders in staat stelt vergelijkingen te maken tusschen de groote steden, waarin hunne vorsten tronen, en de onaanzienlijke plaats, welke den zetel van ons bestuur herbergt. Bovendien zou het verblijf van den Gouverneur-Generaal in de nieuwe hoofdstad zeer kostbaar zijn. In het oog van den inlander, waarbij uiterlijk vertoon alles is, zou de landvoogd in praalvertoon niet mogen onderdoen voor een van de beide vorsten.

4°. De verplaatsing van den bestuurs zetel naar het binnenland heeft eene zeer gevaarlijke zijde. Als overheerschers

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

zittende in een overheerscht land moeten wij de inlandsche bevolking in zeker opzicht altijd beschouwen als ons vijandig gezind en moeten wij dus als bestuurszetel eene kustplaats hebben, van waar in geval van algemeenen opstand der bevolking, steeds over zee gemeenschap kan worden onderhouden met de rustig gebleven gedeelten en met het moederland, en waar dus ook altijd al het voor een dergelijk geval noodige direkt in ontvangst kan worden genomen. Eene insluiting van de hoofdstad door de in opstand gekomen bevolking, zooals dit in het jaar 1825 met Djokdjakarta is geschied zou in den geheelen Indischen Achipel een zeer slechten invloed op ons prestige uitoefenen, en wellicht aanleiding geven tot oproerige bewegingen in andere gewesten.

5°. Een motief, dat door degenen, die een behoud van Batavia als bestuurszetel willen bepleiten, bij voorkeur wordt aangehaald is het volgende: „De Inlander is reeds sedert eeuwen gewoon de bevelen van uit Batavia te ontvangen; hij zal dus Batavia steeds beschouwen als de hoofdstad, als het palladium van onze macht, ook al is de bestuurszetel van daar verplaatst; die stad zal dus ook dan in oorlogstijd tot het uiterste moeten worden verdedigd." Deze opvatting is evenwel niet juist. In de eerste plaats komen de hoogste bevelen voor den Inlander reeds sedert lang niet meer uit *Batavia* maar uit *Buitenzorg*. De ontwikkelde inlander weet dat zeer goed uit Gouvernements besluiten en ordonnanciën. In de tweede plaats is de meening, als zou alles verloren zijn, wanneer de hoofdstad verloren was, bij den Inlander volstrekt niet zoo algemeen, als men dat dikwerf wil voorstellen. Gedurende de vijfjarige worstelling van *Dipo Negårå* was de hoofdstad des rijks, *Djokdjakarta*, nimmer in handen van de opstandelingen. Op *Bali* stichtte de radja van *Boelèlèng* bij *Djaga Raga* eene nieuwe hoofdstad toen de oude, *Singa Radja* gedurende de eerste expeditie gebleken was niet gemakkelijk te kunnen worden verdedigd. Toch had dit geen invloed op de moreele kracht des verdedigers. Onze oorlog op Atjeh geeft wel het meest doorslaande bewijs, dat de Inlander aan het verlies van

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

de hoofdstad volstrekt niet zoo'n bijzonder groot gewicht hecht.

Bij den oorlog in 1811 was de hoofdstad feitelijk verlaten en weldra in handen des vijands. De geest der bevolking was ons echter niet ongunstig gezind, zoolang ons leger zich bij Mr. Cornelis staande hield, niettegenstaande de onvoorbereide verplaatsing van den bestuurszetel; hierdoor n. l. openbaarde zich, volgens Baud, het nog voortdurend bestaan van het algemeen bestuur bijna uitsluitend door het uitvaardigen van bevelen van militairen aard.

6° Een werkelijk groot bezwaar aan de permanente verplaatsing van den bestuurszetel verbonden, is gelegen in de groote kosten. Deze kosten zullen vooral bijzonder groot worden, wanneer de verplaatsing geschiedt naar eene kleine plaats in de binnenlanden, waar de werkkrachten schaars zijn, althans voor de omvangrijke bouwwerken, die noodig zullen zijn, waardoor spoedig de werkloonen belangrijk zullen stijgen, en waar de vele materialen hooge transportkosten zullen vorderen.

Daarbij komt nog dat bij eene verplaatsing van den bestuurszetel naar eene plaats in de binnenlanden met geringe europeesche bevolking, behalve de bureaux en woningen voor de Regeering ook nog kerken, scholen enz. zullen moeten worden gebouwd, dat de stad door verfraaiing het als hoofdstad noodige aanzien moet verkrijgen, dat de gemeenschap verbeterd moet worden enz.

Al deze bezwaren hebben, bij elkaâr, steeds zoo zwaar gewogen en zullen in den vervolge ook wel zoo veel gewicht in de schaal leggen, dat zoo lang men blijft bij de keuze van eene der genoemde plaatsen, nimmer van eene permanente verplaatsing van den bestuurszetel iets zal kunnen komen. Het is nu echter de vraag, of men geene andere stad zou kunnen vinden, die beter dan Batavia geschikt is het centrale punt der verdediging te zijn, en waarheen bedoelde verplaatsing met minder moeilijkheden gepaard gaat. Wij meenen in *Soerabaja* die plaats gevonden te hebben.

Toetsen we nu deze stad aan de bovengenoemde bezwaren:

Ad 1. *Soerabaja* is even als *Batavia* een der centra van

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

bevolking van Java; wat het totale zielental betreft staat het zelfs bovenaan. Volgens het koloniaal verslag over het jaar 1892 bedroeg ultimo 1891 de bevolking van *Soerabaja:* 118770, van *Batavia* 108.064, van *Soerakarta* 101.495 en van de overige steden een veel geringer aantal zielen. Wat het europeesche gedeelte betreft is Soerabaja de tweede in rang; volgens dat zelfde verslag telde *Batavia* ultimo 1891: 8821 Europeanen, *Soerabaja:* 5915, *Semarang* 3600, *Djokdjakarta* 1758, *Solo* 1200, en de overige plaatsen allen minder dan 600.

Naar alle waarschijnlijkheid staat *Soerabja* niet eens zóó ver bij *Batavia* ten achteren. Dit blijkt uit onderstaande staatjes:

Europeesche bevolking van Batavia en Soerabaja op ultimo van de volgende jaren:

	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1889	1890	1891	1892
Batavia.....	5981	6764	7073	7634	7662	7931	7302	7969	7891	8821
Soerabaja...	5420	5461	5599	6317	5554	5965	6084	6421	6575	5913

Toename der europeesche bevolking gedurende de volgende jaren:

	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890	1891
Batavia.	+783	+309	+561	+28	+269	—692	+667	—78	+930
Soerabaja.	+41	+138	+718	—763	+411	+119	+337	+144	—662

Verschil in zielental der europeesche bevolking van Soerabaja met die van Batavia op ultimo van de volgende jaren:

1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890	1891
561	1303	1474	1317	2108	1966	1218	1548	1316	2908

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Men ziet n. l. hieruit, dat de getalsterkte der europeesche bevolking van *Batavia* zoowel als die van *Soerabaja* nog al aan rijzing en daling onderhevig is. Eene groote daling wordt in den regel door eene groote rijzing gevolgd en omgekeerd. Het schijnt dat zij juist in het laatstgenoemde jaar bij *Batavia* een *maximum* bij *Soerabaja* daarentegen een *minimum* stand heeft ingenomen, waardoor het verschil zooveel grooter is dan in vorige jaren, n. l. 2908.

In het jaar 1888 toen het cijfer te *Batavia* een zeer lagen stand had, bedroeg het verschil met dat van *Soerabaja* slechts 1218. Men komt daarom naar onze meening tot eene veel juistere voorstelling van de bevolkingscijfers van *Batavia* en *Soerobaja*, ter onderlinge vergelijking, door het gemiddelde te nemen over de 10 laatste jaren en komt dan tot een cijfer van 7503 voor *Batavia* en van 5933 voor *Soerabaja*, hetgeen een gemiddeld verschil geeft van 1570.

De vergelijking tusschen de bevolkingscijfers van beide plaatsen is bovendien niet zuiver, wanneer men de getallen zonder nadere beschouwing naast elkaâr plaatst. *Batavia* ontleent zijn groot aantal ingezetenen voor een groot deel juist aan de aanwezigheid der Regeeringslichamen. Afgescheiden nog van het feit, dat in de omgeving van den bestuurszetel zich vele europeesche particulieren als tokohouders, hotelhouders enz. neerzetten, kan het bevolkingscijfer alleen dan een maatstaf zijn van de belangen, welke zich te dier plaatse concentreeren, wanneer men dat cijfer vermindert met het aantal europeesche ingezetenen, dat als een onmiddellijk gevolg van de aanwezigheid der Regeering, aldaar woonachtig is. Wilden wij dus tot eene zuivere vergelijking komen tusschen *Batavia* en *Soerabaja*, dan moet van het aantal europeesche ingezetenen van eerstgenoemde plaats worden afgetrokken al de personen verbonden aan de Hooge Regeeringscollegiën, benevens hunne vrouwen en kinderen. Het juiste cijfer daarvan is moeilijk te bepalen; globaal kunnen we dat echter wel nagaan.

Aan die lichamen n. l. Raad van Indië, Algemeene Rekenkamer, Hooggerechtshof, en Departementen van Algemeen bestuur

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

zijn verbonden ongeveer 600 ambtenaren, officieren en adjudant onder-officieren, mindere beambten en burgerschrijvers. Door elkaâr genomen kan men zonder overdrijving stellen, dat aan vrouwen en kinderen het dubbele getal daar bij moet worden geteld.

Vermindert men dus het aantal europeesche ingezetenen van *Batavia* met ± 1800 dan blijkt het dat *Soerabaja* en *Batavia* dienaangaande ongeveer gelijk staan, dat dus op beide plaatsen zich evenveel belangen vereenigen en dat, ware de bestuurszetel te *Soerabaja* gevestigd, deze plaats en niet *Batavia* de voornaamste zou zijn. Men neme verder in aanmerking dat op dit oogenblik *Soerabaja* slechts een klein garnizoen heeft (1 bataljon Infanterie, 1 veldbatterij, 1 compagnie vesting artillerie en $^1/_2$ Ecadron Cavalerie) veel kleiner dan dat van *Batavia* (2 bataljons Infanterie, 1 veld en 1 bergbatterij, 3 compagniën vesting artillerie en 1 Esc. Cavalerie); dus dat zich onder het cijfer der europeesche bevolking van laatstgenoemde plaats veel meer vrouwen en kinderen van europeesche militairen bevinden dan onder dat van *Soerabaja*, en dat deze omstandigheid veranderen zou, wanneer *Soerabaja* in het aan te nemen defensiestelsel als een centrum der verdediging werd beschouwd. Uit deze beschouwingen blijkt o. i. voldoende dat de bezwaren ad. 1 genoemd niet zouden bestaan, wanneer men bij de permanente verplaatsing van den bestuurszetel de keuze op *Soerabaja* liet vallen.

Daarbij komt nog dat *Soerabaja* veel meer dan *Batavia* vatbaar is in de toekomst een hoogen vlucht te nemen. Het achterland toch is daar veel rijker dan hier en levert veel meer producten voor den buitenlandschen handel, de verbindingen met het binnenland veel gemakkelijker, de inlandsche bevolking, vooral het madoereesche gedeelte veel meer geschikt tot kapitaalvorming, en het leven door de overvloedige middelen van bestaan veel goedkooper. Nu reeds overvleugelt de handel van Soerabaja dien van *Batavia*, hetgeen voldoende blijkt uit het cijfer der in-en uit-voerrechten. Gedurende het jaar 1891 was dit voor *Soerabaja*: *f* 2.398.951. *Batavia*

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

f 2.050.501. Toch zijn in den laatsten tijd groote sommen ten koste gelegd aan eene goede haven voor *Batavia* te *Tandjong Prioek*, terwijl *Soerabaja* in dit opzicht door de Regeering steeds meer als een stiefkind behandeld is. Sinds 1876., het jaar waarin met den bouw van de haven van *Tandjong Prioek* een aanvang werd gemaakt tot en met het jaar 1892 is aan de havenwerken van *Batavia* (daaronder niet begrepen het openhouden van de gemeenschap met de reede langs het oude havenkanaal), uitgegeven een som van ± *f* 21.000.000.

Gedurende die zelfde jaren is ten behoeve van den handel van *Soerabaja* (aan verbetering van de toegangen door straat *Madoera*, waartoe o.a. de verlegging van den *Solo*-mond moet worden gerekend) slechts besteed een som van ± *f* 8.000.000. Komen de plannen tot het leggen van den dam van *Oedjoeng Piring* naar het *Djamoeang-rif* en de verlegging van den Solo-mond naar de grens van *Soerabaja* en *Rembang* tot uitvoering, dan zal een groote stap ten goede gedaan zijn. De vraag komt hier bij ons op, of nu ook niet aan groote zeeschepen de gelegenheid geopend kan worden Soerabaja te bereiken door het aanleggen van een kanaal langs den bovengenoemden dam. Zou men in plaats van een enkelen dam er niet twee op eenigen afstand van elkaar kunnen bouwen, beide doortrekken tot de 4 vadem lijn in straat Madoera en in vol zee, en daar tusschen door baggeren een diepte houden van bijv. 7 M. onder gewoon hoog water? Wellicht dat eene verlegging van den Solo-mond naar de grens van *Rembang* dan niet noodig is.

Ad. 2. Op grond van dezelfde overwegingen als ad. 1, kan aan dit bezwaar niet veel waarde gehecht worden, wanneer de verplaatsing naar *Soerabaja* geschiedt.

Ad. 3. *Soerabaja* ligt ver genoeg verwijderd van de hoven van *Solo* en *Djokdja* en is bovendien eene plaats van voldoend aanzien, om bij genoemde hoofdplaatsen der vorstenrijken vergeleken te kunnen worden.

Ad. 4. *Soerabaja* is eene kustplaats; van eene insluiting bij een algemeenen opstand der overheerschte bevolking is dus

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

geen sprake. Bovendien is zij ver verwijderd van de brandpunten van het fanatisme.

Ad. 6. De kosten van verplaatsing van den bestuurszetel naar *Soerabaja* zullen niet zoo bijzonder groot zijn. Met het oog op de reeds groote europeesche bevolking zullen voor nieuwe scholen, kerken enz. geene groote uitgaven behoeven te worden gedaan; evenmin aan verbetering der gemeenschap in de stad en naar buiten. Deze toch is nu reeds uitstekend.

De kosten voor de uit te voeren bouwwerken zullen ook te Soerabaja niet zoo bijzonder hoog zijn. Werkkrachten, materialen van inlandschen oorsprong zijn daar ruimschoots te verkrijgen en daarbij over het algemeen genomen tegen geringere prijzen dan te *Batavia*. Onderstaand lijstje, ontleend aan de analyses voor de Genie, geeft daarvan een denkbeeld.

Volgens de analyses der Genie moet worden betaald voor:

	Koelie.	Timmerman.	Metselaar.	Smid.	Verver.	1000 inlands. metsel steenen.	1 M³ kalk.	1 M³ zand.	1 M³ klip- of koraalsteen.	1 M³ grind.	1 M³ roode cement.
Batv.	ƒ 0.50	ƒ 1.40	ƒ 1.20	ƒ 1.50	ƒ 1.40	ƒ 19.—	ƒ 8.—	ƒ 1.30	ƒ 4.—	ƒ 2.50	ƒ 6.—
Soerb.	ƒ 0.40	ƒ 0.80	ƒ 0.80	ƒ 1.25	ƒ 0.90	ƒ 12.—	ƒ 8.—	ƒ 1.10	ƒ 2.50	ƒ 2.80	ƒ 6.70

Voor het djatihout werd in de laatste jaren gemiddeld per M³ betaald te *Batavia* ƒ 55 à 60 en te *Soerabaja* ± ƒ 45.

Materialen van europeeschen oorsprong zullen te *Soerabaja* nagenoeg even duur zijn als te *Batavia*.

Het bezwaar der groote kosten zal derhalve tot een minimum gereduceerd worden, bij de keuze van *Soerabaja* als nieuwe bestuurszetel.

Toch zullen die kosten nog zóó groot zijn, dat de ver-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

plaatsing slechts geleidelijk, over een aantal jaren verdeeld, zal kunnen geschieden.

Men vange al dadelijk aan met de overbrenging van de departementen van oorlog en marine, en bereide eene snelle overplaatsing van de andere regeeringslichamen bij het uitbreken van den oorlog voor, door eene doelmatige inrichting der archieven, zoodat de noodige retroacta spoedig kunnen worden vervoerd, en verder door een soort mobilisatie voorschrift voor elk dier lichamen, zoodat een ieder weet wat hem dan te doen staat.

In de eerste plaats moeten dan naar Soerabaja vertrekken de Gouverneur Generaal met den Raad van Indië en de Algemeene Secretarie, de departementen van Financiën en Binnenlandsch Bestuur, de afdeeling spoorwegen, posterijen en telegrafie van het departement van Burgerlijke Openbare Werken, het gelddepôt der Java-Bank en 'slands algemeene kas.

Het zou naar onze meening overweging verdienen, om zoolang men nog niet de Regeering in haar geheel naar *Soerabaja* wil verplaatsen, aan het gedeelte van Java dat het vermoedelijke oorlogstooneel zal vormen, n. l. het Oostelijk gedeelte tot aan de Vorstenlanden (de residentiën *Japara*, *Rembang*, *Madioen*. *Kediri*, *Soerabaja*, *Passoeroean*, *Probolinggo*, *Bezoeki* en *Madoera*) eene zekere zelfstandigheid te geven. Daardoor zou eene eventueel minder goede werking van de Hooge Regeeringslichamen, wanneer deze bij het uitbreken van den oorlog eenigszins overhaast zijn overgebracht, althans voor dat gedeelte van Java waarin de gevolgen van den oorlog zich het meest zullen doen gevoelen, een minder schadelijken invloed uitoefenen. Men zou bijv. een Gouvernement van Oost-Java kunnen vormen, omvattende de genoemde Residentiën, onder een Gouverneur, gevestigd te *Soerabaja*, met dezelfde bevoegdheid als de Gouverneur van *Sumatra's Westkust*.

Uit een algemeen Krijgskundig oogpunt komt *Soerabaja* in de eerste plaats in aanmerking, het middelpunt der verdediging te zijn, omdat zooals wij boven reeds betoogden, aldaar

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

de oorlogshaven moet worden ingericht. Bij de verdediging door een klein leger tegen eene vermoedelijk groote overmacht te voeren, moet men het detacheeren van troepenafdeelingen zooveel mogelijk vermijden. De troepen nu, benoodigd tot eene afdoende beveiliging van de oorlogshaven vormen in verband met de geringe sterkte van het geheele leger op Java, een belangrijk gedeelte daarvan. Kiest men voor oorlogshaven en centrum van verdediging (tevens algemeene depôt plaats en zetel van bestuur in oorlogstijd) twee ver verwijderde plaatsen, dan is men op beide punten zwak; òf de oorlogshaven wordt voldoende beveiligd en geschiedt dit ten koste van de kracht der hoofdverdediging, òf men zondert voor die haven te weinig troepen af en loopt daardoor gevaar de medewerking van de marine te verlammen, door het verlies van hare operatiebazis. Het meest wordt dus partij getrokken van de beschikbare krachten, wanneer men de concentractie der defensie consequent volhoudt, en daartoe zoowel voor strategisch reduit der verdediging te land als voor operatiebazis van den afweer ter zee hetzelfde punt kiest. Men is er dan van verzekerd, dat van *alle* oorlogsmiddelen zoolang mogelijk gebruik zal kunnen worden gemaakt

Daarbij komt nog, dat al gelukt het den vijand de hoofdmacht onzer vloot binnen de oorlogshaven opgesloten te houden, hij in de nabijheid van die haven toch nog met onze torpedobooten rekening moet houden en hij dus eene eventueele landing slechts op betrekkelijk grooten afstand van bedoelde haven, derhalve ook van het centrale punt onzer verdediging zal durven uitvoeren. Daardoor wordt zijne operatielijn zooveel langer; en is verlenging der operatielijn voor een aanvaller in het algemeen reeds een nadeel, van overwegenden invloed is dit bij eene overzeesche expeditie, omdat het aanvoeren van een grooter aantal transportmiddelen als gevolg daarvan, in het laatste geval zooveel moeilijker geschiedt.

Eindelijk pleit nog eene zeer belangrijke omstandigheid voor de keuze van de oorlogshaven als centraal punt der verdediging. Staan wij n.l. in een oorlog met eene der groote zee-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

mogendheden geheel alleen en heeft die mogendheid ernstig het plan opgevat *Java* te veroveren, dan is de kans groot, dat wij het op den langen duur tegen de overmacht zullen afleggen. De geschiedenis is echter daar, om te bewijzen dat de politieke verhoudingen, hoe gunstig ook voor den aanvaller bij den aanvang van den oorlog, veranderen kunnen, wanneer die oorlog een eenigszins langdurig verloop heeft, en dat later dikwijls bondgenooten het bedreigde land ter hulpe komen. De insulaire ligging van Java evenwel maakt, dat bondgenooten ons slechts over zee hulp hunnen bieden.

Het is nu duidelijk, dat eene der andere zeemogendheden er veel eerder toe besluiten zal hare vloot te onzer bevrijding uit te zenden, wanneer wij onze oorlogshaven en onze vloot nog behouden hebben, dan wanneer deze beide in 's vijands handen zijn gevallen, en wij daardoor machteloos zijn onzen bondgenoot de hand te reiken. In het eerste geval toch zouden wij aan de vloot van onzen geallieerde door toevoeging van onze eigene zeemacht de noodige kracht, en door de aanwezigheid van onze oorlogshaven als veilige wijkplaats het noodige vertrouwen kunnen geven, om actief op te treden. Of wèl, wij zouden een groot deel van 's vijands zeemacht binden, tot blokkeering van onze schepen in de oorlogshaven, en daardoor onzen bondgenoot meer de handen vrijmaken. Is bijv. Engeland de aanvaller, dan zal het alleen op die wijze mogelijk zijn, hem het meesterschap ter zee in onze indische wateren te ontrukken, en de offensieve kracht van het gelande leger, door het verbreken van de communicatie met zijn hoofdoperatiebazis in het eigen land, te verlammen. De oorlogshaven is dus *meer dan eenig ander punt* aangewezen, het strategisch reduit onzer verdediging te vormen.

Een belangrijke factor, die bij het stelsel van verdediging in acht genomen moet worden is de rijkdom aan hulpbronnen voor de verpleging der troepen in de landstreek, waarin de hoofdverdediging zal worden gevoerd. Wij zullen daarom weder de drie deelen van Java onderling vergelijken. Om

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

den rijkdom aan hulpbronnen eener landstreek, van een algemeen krijgskundig standpunt beschouwd, naar waarde te kunnen schatten, moet men niet alleen letten op de totale hoeveelheid der jaarlijks geproduceerde voedingsgewassen en op de totale grootte van den veestapel, maar men moet daarbij ook de dichtheid der bevolking nemen. Eene dichte bevolking heeft tot eigen gebruik een zooveel grooteren voorraad noodig. De voorraden moeten dus berekend worden per 1000 inwoners. Aan den anderen kant zal een zelfde voorraad per 1000 inwoners bij eene dichte bevolking veel meer geconcentreerd zijn, en veel gemakkelijker bijeen te brengen zijn dan in eene zwak bevolkte landstreek. Een leger dat van requisitiën moet leven, heeft weinig aan een voorraad levensmiddelen, per hoofd der bevolking veel grooter dan voor hare behoefte noodig is, wanneer die bevolking zoo dun gezaaid en de voorraad dus zoo zeer verspreid is, dat eene genoegzame hoeveelheid ten behoeve van het leger moeilijk bijeen te brengen is. De hoeveelheid levensmiddelen per □ geogr. mijl is dus óók een maatstaf voor de meerdere of mindere geschiktheid tot verpleging van het leger.

Daar *rijst* en *vleesch* de hoofdbestanddeelen vormen van de voeding van den soldaat, en ook alleen met betrekking tot deze voedingsmiddelen de noodige gegevens aanwezig zijn, zullen we nagaan, in welke gewesten van Java, de beschikbare hoeveelheden het grootst zijn en de verzameling ten behoeve van het leger het gemakkelijkst kan geschieden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

	Oppervlakte in □ geog. mijlen.	Gemiddelde bevolkingssterkte gedurende de jaren 1886 t/m 1890.	Rijstproductie in 1000-tallen pikols gemiddeld per jaar gedurende de jaren 1886 t/m 1890.	Idem idem gemiddeld per jaar en per hoofd in pikols.	Idem idem gemiddeld per jaar en per □ geogr. mijl in pikols.
Bantam	144,2	573.000	2.234	3,9	15.500
Batavia	122,6	1.038.000	3.500	3,37	28.500
Krawang	89,9	358.000	1.590	4,44	17.700
Preang. Reg. schapp.	372,3	1.670.000	7.228	4,33	19.400
Cheribon	123,7	1.462.000	5.217	3,57	42.200
Tagal	68,7	1.028.000	3.698	3,60	53.900
Pekalongan	32,4	545.000	1.493	3,72	46.100
Semarang	93,9	1.432.000	5.769	4,03	61.400
Japara	54,6	870.000	1.985	2,28	36.300
Rembang	135,6	1.216 000	3.523	2,90	26.000
Soerabaja	108,4	1 827.000	6.525	3,39	60.200
Passoeroean	96,2	858.000	3.521	4,10	36.600
Probolinggo	63,6	415.000	1.297	3,12	20.400
Bezoeki	184,1	604.000	3.436	5,69	18.700
Banjoemas	101,4	1 135.000	3.551	3,15	35.200
Bagelen	62,3	1.295.000	4.761	3,68	76.400
Kadoe	37,2	726.000	2.366	3,26	63.600
Madioen	107.2	1.041.000	4.334	4,17	40.400
Kediri	127,7	1.007 000	4.381	4,35	34.300
Madura	83,2	1.433.000	1.581	1,11	19.000
West-Java	852,7	5.101.000	19.769	3,88	23.200
Midden Java (buiten de Vorstenlanden)	589,8	8.372.000	28.275	3,38	47,900
Oost Java (zonder Madura)	683,5	5.767.000	22.366	3,88	32.700

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

In bovenstaanden staat hebben wij de gegevens verzameld omtrent de rijstproductie in de verschillende residentiën en in de drie hoofddeelen, waarin we Java verdeeld hebben. Op dien staat moeten de volgende aanteekeningen worden gemaakt: De gegevens van de residentiën *Bantam*, *Batavia*, *Krawang* en *Cheribon* berusten slechts op het gemiddelde van de jaren 1889 en 1890, omdat slechts van die jaren in de Koloniale Verslagen de opgaven kunnen gevonden worden van de productie der particuliere landerijen. Deze oefent toch in die gewesten een overwegenden invloed uit op de totale productie. In de overige residentiën is de productie dier landerijen zoo gering, dat ze op de totale geen noemenswaardigen invloed uitoefent. Voor de andere gewesten is daarom het gemiddelde genomen over een vijfjarig tijdvak.

In de cijfers voor de drie hoofddeelen zijn bij Midden-Java de Vorstenlanden buiten rekening gelaten, omdat de gegevens daaromtrent ontbreken; bij Oost-Java *Madoera*, omdat op dit eiland niet de rijst, maar andere voedingsgewassen, waaronder voornamelijk de djagong, het voornaamste voedsel der bevolking uitmaken. Hoewel gegevens omtrent de productie dezer gewassen niet aanwezig zijn kan dit voldoende aangetoond worden uit het aantal bouws, dat met padi, dan wel met andere voedingsgewassen beplant is gewest; in het jaar 1890 waren van de geslaagde velden beplant geweest met padi als eerste en als tweede gewas, op *Java* 2.438.000, op *Madoera* 70.000 bouws, en met andere voedingsgewassen op *Java* 1.586.000 op *Madoera* 436.000 bouw, waarvan met djagong op *Java* 726.000 op *Madoera* 349.000 bouws.

Uit den staat valt de volgende conclusie te trekken: Wat productie per hoofd der bevolking betreft, staan West- en Oost-Java gelijk en boven Midden-Java; die per □ geogr. mijl is echter in Midden-Java verre weg het hoogste en in Oost-Java ook veel hooger dan in West-Java. Uit een oogpunt van troepenverpleging is dus de toestand in West-Java het ongunstigst en in Oost- en West-Java ongeveer gelijk; wellicht voor Midden-Java iets gunstiger, omdat de verzameling van het product

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

wegens de meerdere concentratie daar gemakkelijker zal vallen.

Men houde hierbij evenwel in het oog, dat bij Midden-Java de Vorstenlanden buiten beschouwing zijn gebleven. Bekend is het, de koloniale verslagen wijzen daarop trouwens op verscheidene plaatsen, dat de rijstproductie in deze in het Midden van Java gelegen gewesten steeds volkomen ontoereikend is voor de behoefte, en dat voortdurend uit de omliggende gewesten groote hoeveelheden rijst daarheen moeten vervoerd worden. Dit moet ook in oorlogstijd ongestoord kunnen plaats hebben, want juist in deze landstreken, op wier aanhankelijkheid men onder dergelijke omstandigheden het minst kan vertrouwen mag geen wrevel worden opgewekt door gebrek aan voedingsmiddelen.

In de tweede plaats zal in de toekomst het productiecijfer voor Oost-Java stijgen, wanneer de irrigatie werken in de Solo vallei zijn tot stand gekomen, waardoor 230.000 bouw bevloeid zullen kunnen worden (ter toelichting zij hierbij aangeteekend dat op het oogenblik in Oost-Java ongeveer 500.000 bouws sawah van levend water kunnen worden voorzien).

Men kan derhalve wel aanemen, dat *Oost* en *Midden-Java* nagenoeg in gelijk gunstige omstandigheden verkeeren wat betreft de troepenverpleging, met het oog op het hoofdvoedingsmiddel *rijst*, en dat *West-Java* in dit opzicht eenigszins ten achteren staat, wegens de groote verspreiding van de productie.— Daarbij komt nog, dat in de beide eerste deelen veel meer werk gemaakt wordt van den teelt van andere voedingsgewassen, waarvan voornamelijk de *djagong* door zijne groote voedingswaarde met vrucht als surrogaat van de rijstvoeding kan worden gebezigd. Gedurende het jaar 1890 bedroeg n. l. het aantal bouws der geslaagde velden, welke in eersten dan wel in tweeden aanplant met andere voedingsgewassen dan padi beplant waren geweest voor *West-Java* 141.000 bouw voor *Midden-Java*: 704.000 en voor *Oost-Java* buiten *Madoera* 740.000 bouws. Daarvan waren met *djagong* beplant geweest in *West-Java*: 13.000 bouws, in *Midden-Java* 344.000 bouws en in *Oost-Java* 368.000 bouws.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Gaan we nu na, in hoeverre de aanwezigheid van levend vee in de verschillende deelen van *Java* de verkrijging van het tweede hoofdvoedingsmiddel, benoodigd voor de verpleging der troepen, gemakkelijk maakt. Daar de inlandsche bevolking nagenoeg geen vleesch gebruikt moet voornamelijk gelet worden op de meerdere of mindere verspreiding van den voorraad met het oog op eene snelle en gemakkelijke verzameling. Toch is de grootte van den veestapel per hoofd der bevolking niet zonder belang, omdat hoe grooter het aantal beesten per eigenaar is, des te eerder zal deze uit vrije beweging ze tegen betaling aan de intendance afstaan.

Ook op de qualiteit van het vleesch moet gelet worden; in de eerste plaats toch staat het karbouwenvleesch wat geschiktheid tot troepenverpleging betreft ver ten achteren bij dat van sappi's. De qualiteit van dit laatste hangt af van de mindere of meerdere moeite aan de verzorging en voeding van het vee besteed. De sterkte van den veestapel op ultimo 1891 is in onderstaanden staat opgegeven.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

VEESTAPEL op ultimo 1891.	Runderen en karbouwen.			Runderen.		
	Totaal.	per 1000 inwoners.	per □ geog. mijl.	Totaal.	per 1000 inwoners.	per □ geog. mijl.
Bantam	97.266	155	675	1.495	2	10
Batavia	209.374	189	1708	13.336	12	109
Krawang	73.688	193	820	1.798	5	20
Preang. Reg. Schapp.	236.543	120	635	12.093	6	32
Cheribon	155.165	105	1254	2.249	2	18
Tagal	150,180	140	2186	2.074	2	30
Pekalongan	75.539	135	2332	6.921	12	214
Semarang	312.937	220	3322	95.330	68	1015
Japara	132.635	132	2429	2.628	3	48
Rembang	411.036	323	3031	141.838	111	1046
Soerabaja	369.782	178	3411	233.117	112	2155
Pasoeroean	336.482	355	3498	325.563	343	3384
Probolinggo	158.290	294	2489	152.797	285	2402
Bezoeki	259.256	378	1408	235.189	342	1277
Banjoemas	181.080	149	1786	75.752	62	747
Bagelen	192 120	142	3084	108.275	80	1738
Kadoe	136,988	181	3684	90.699	120	2438
Djokdjakarta	225.774	285	3983	132.505	167	2337
Soerakarta	293.803	251	2593	117.719	101	1039
Madioen	270.114	259	2520	123.514	114	1152
Kediri	312.429	274	2447	107.505	94	842
Madura	550.168	359	6612	521.235	340	6265
West-Java	772.036	138	905	30.971	6	36
Midden-Java	2.086.650	196	2748	785.165	74	1033
Oost-Java	2.281.963	288	2976	1.687.496	213	2201

Uit dezen staat blijkt dat *Oost-Java* verreweg in den gunstigsten en *West-Java* in den nadeeligsten toestand verkeert.

In de *Preanger-Regentschappen*, waar velen eene langdurige hardnekkige verdediging zouden willen voeren, is de veesta-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

pel bepaald onvoldoende, om gedurende eenige maanden in de behoefte van een daar opereerend leger te kunnen voorzien. Ook tusschen *Oost-* en *Midden Java* is het verschil nog belangrijk; wel is het aantal runderen en karbouwen te zamen in *Oost-Java* per □ geogr. mijl niet veel grooter dan dat in *Midden-Java*, maar daarentegen wel het aantal per hoofd der bevolking, en treft men zoowel per □ geogr. mijl als per hoofd der bevolking in *Oost-Java* veel meer runderen aan dan in *Midden-Java*.

Wat het gehalte van het vee aangaat, valt over het algemeen weinig verschil waar te nemen. Alleen het vleesch der runderen van *Madoera* wordt geroemd als van bijzonder goede kwaliteit. Het koloniaal Verslag van 1891 zegt daaromtrent: „Uitgenomen de Madoerees, geeft de Inlander zich over het algemeen weinig moeite voor de verzorging van zijn vee, zoo wat voeding als stalling betreft." Daar nu reeds in gewone omstandigheden jaarlijks eene groote hoeveelheid slachtvee van *Madoera* naar *Soerabaja* wordt uitgevoerd, en de inlander aldaar dus aan den veehandel gewoon is, zal het bij het uitbreken van een oorlog niet moeilijk vallen, een grooten voorraad goed slachtvee in het centrale punt der verdediging te verzamelen, wanneer *Soerabaja* daarvoor gekozen wordt.

Ook *Bali* voert jaarlijks eene belangrijke hoeveelheid runderen uit; gedurende het jaar 1890 ongeveer 9000 stuks.

De gelegenheid voor een leger, om van de in eenige landstreek aanwezige levensmiddelen partij te trekken is bovenal afhankelijk van den rijkdom aan bruikbare wegen; de krijgsgeschiedenis bevat menig voorbeeld, dat legerafdeelingen zelfs in rijke oorden ellende leden, alleen omdat het aantal wegen of hun toestand te wenschen overliet.

Een denkbeeld van den rijkdom aan wegen in de drie deelen van Java krijgt men door eene vergelijking van het aantal kilometers rij-, spoor- en water-wegen in elk dier deelen.

Na voltooiing van de op dit oogenblik in aanbouw zijnde spoor- en stroomtram-wegen zal het aantal K. M. daarvan bedragen in West-Java: ± 460 K. M. in Midden-Java ± 840

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

K. M. en in Oost-Java ± 470 K. M.— Midden-Java staat dus verreweg bovenaan, terwijl *Oost* en *West* Java ongeveer gelijk staan. Binnenkort zal evenwel de toestand zeer ten gunste van Oost-Java veranderen. Bij de staatsspoorwegen kwamen de ontwerpen gereed voor de lijnen *Probolinggo — Djember Panaroekan* (met zij-lijn *Randoe-agoeng — Pasiran* lang 216 K. M.; *Blitar-Wlingi-Malang*, lang ± 90 K. M. en *Kalimas-Tarik*, lang 42 K. M. allen in *Oost-Java* met eene gezamenlijke lengte van 348 K. M. *) Verder is aan particulieren concessie verleend maar nog niet aanvaard voor ± 52 K. M. stoomtramweg in *West-Java* ± 80 K. M., in *Midden-Java* en ± 140 K. M. in *Oost-Java;* zijn die lijnen tot stand gekomen, dan zal ook in dit opzicht *West-Java* zeer bij de beide andere deelen ten achteren zijn, te meer omdat de lijnen in *West-Java* voor een groot deel berglijnen zijn met geringe capaciteit.

De totale lengte der rijwegen in elk der deelen van Java is moeilijk met juistheid na te gaan, omdat de residentiekaarten niet allen den huidigen toestand aangeven. Volgens de etappekaart van Java en Madoera zouden er in West-Java ± 2100 paal in Midden-Java ongeveer 2400 paal en in Oost-Java ± 2700 paal rijweg bestaan.

Met waterwegen is Oost-Java veel ruimer bedeeld dan de beide overige gedeelten van het eiland. Een blik op de kaart doet ons dit dadelijk inzien. Noch in West- noch in Midden-Java treft men zulke lange bevaarbare waterloopen aan als de *Brantasrivier* en de beneden loop van de *Solo-rivier*.

Behalve met het aantal bruikbare wegen moet men ook rekening houden met de beschikbare hoeveelheid transportmiddelen in de landstreek waarin het leger opereert. Hoe gemakkelijker de intendance de noodige vervoermiddelen kan requireeren, hoe sneller zij de voorraden uit den omtrek kan bijeen brengen.

In den ondervolgenden staat, getrokken uit den Regeerings almanak van 1893, hebben wij aangegeven hoeveel paarden

*) Sedert is met den bouw van de beide eerstgenoemde lijnen een aanvang gemaakt.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

en voertuigen in de verschillende residenties en in de drie groote deelen van Java aanwezig zijn en daarbij ook aangeteekend, hoe groot het aantal per □ geogr. mijl is. Het aantal ossen en karbouwen dat men tot vervoer van goederen zou kunnen bezigen zal wel in verhouding staan tot de totale grootte van den veestapel in elke afdeeling. Dienaangaande verwijzen wij daarom naar den staat op blz. 66.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Ultimo 1891 waren aanwezig;

GEWESTEN.	Paarden.		Voertuigen tot vervoer van personen.		Voertuigen tot vervoer van goederen.	
	Totaal.	per □ geog. mijl.	Totaal.	per □ geor. mijl.	Totaal.	per □ geog. mijl.
Bantam	6.484	45	658	5	2.086	14
Batavia	22.896	187	4.768	39	4.984	41
Krawang	6.814	53	294	3	1.231	14
Preang. Reg. schapp.	45.872	123	1.550	4	1.878	5
Cheribon	18.395	149	1.441	12	6.574	53
Tegal	17.832	260	762	11	4.439	65
Pekalongan	8.824	272	541	17	2.525	78
Semarang	18.578	199	1.774	19	4.209	45
Japara	8.162	150	2.323	43	4.368	80
Rembang	39.626	292	1.409	14	1.220	9
Soerabaja	38.774	358	3.633	34	12.051	111
Pasoeroean	66.489	691	4.933	51	21.148	220
Probolinggo	29.788	469	1.624	26	13.952	219
Bezoeki	58.485	318	1.661	9	8.795	48
Banjoemas	11.856	117	491	5	1.241	12
Bagelen	9.927	159	965	15	1.819	29
Kedoe	9.113	245	300	8	99	3
Djokdjakarta	8.306	146	370	7	5.196	92
Soerakarta	27.380	242	491	8	5.776	51
Madioen	36.275	338	469	4	1.211	11
Kediri	33.326	261	1.333	10	4.829	38
Madoera	29.106	350	1.485	18	422	5
West-Java	100.461	118	8.711	12	16.753	20
Midden-Java	163.971	216	9.505	13	31.089	41
Oost-Java	287.873	375	15.529	20	62.211	81

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Al het vorige samenvattende, zal men tot het resultaat moeten komen, dat eene centrale verdediging in *Oost-Java* met *Soerabaja* als middelpunt in alle opzichten de voorkeur verdient boven eene in *Middden-Java* en zeker verreweg boven eene in *West-Java*.

De vraag doet zich nu slechts voor: „hoe moet die verdediging tegen een gelanden vijand gevoerd worden, en kan zij geschieden met strijdmiddelen welke niet gaan boven onze financieele en personeele draagkracht?" Dit zullen wij meer en detail nader overwegen.

Een vijand, die eene invasie op Java op het oog heeft, zal bij voorkeur een landingspunt kiezen zoo dicht mogelijk nabij het centrale punt der verdediging, ten einde zijne operatie lijn zoo kort mogelijk te doen zijn. Welk punt komt nu, van *Soerabaja*, langs de kust zuidwaarts en dan Oostwaarts gaande voor een langingspunt en operatiebazis voor het landingsleger het eerst in aanmerking?

Is onze vloot niet vernietigd en is eene blokkade van het Oostgat van Soerabaja niet zóó scherp, dat het uitloopen van torpedobooten volkomen belet wordt, dan kan dat landingspunt slechts op betrekkelijk grooten afstand van *Soerabaja* gezocht worden, hoogst waarschijnlijk niet dichter bij dan *Bezoeki* of *Panaroekan*; de operatie lijn zou dan eene zeer groote lengte verkrijgen n.l. 150 of 200 K. M. Hoewel het geval o.i. niet waarschijnlijk is, moet men toch rekenen op de voor ons ongunstige omstandigheid, dat de vijandelijke marine zoo sterk is, dat ze in staat is onze vloot volkomen te blokkeeren, of de transportvloot en de opterichten operatiebazis rechtstreeks voldoende te beveiligen, ook tegen aanvallen van torpedobooten. In dit geval zou *Passoeroean* het eerste punt zijn, dat als landingspunt in aanmerking zou kunnen komen. Dit blijkt voldoende uit den grooten afstand, waarop meer Noordelijk de drie vâams lijn van de kust verwijderd is; zie de kaart hierbij gevoegd; wel zou die afstand nabij *Koeala Porrong* geen bepaald beletsel zijn, maar daar strekt zich langs de kust eene strook vischvijvers uit van 4 tot 8 K. M. breedte. De sloepen zou-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

den de zich zeer kronkelende riviertjes kunnen binnenvaren en op die wijze de achtergelegen kampongs kunnen bereiken, maar het ligt voor de hand, dat op die wijze slechts met een betrekkelijk kleine troepenmacht geageerd kan worden en dat dit, bij een weinig waakzaamheid, den verdediger geruimen tijd voor dat die kampongs bereikt zouden kunnen zijn, bekend zal worden, en de aanval dus gemakkelijk is af te slaan. Ook zou men op die wijze moeilijk eene geschikte operatiebazis voor een opereerend leger kunnen vormen; de verbinding met de vloot is dan veel te moeilijk.

Nemen wij dus aan, dat de vijand bij *Passoeroean* geland is en daar zijne operatiebazis heeft ingericht. Welke wegen staan hem dan ten dienste, om naar Soerabaja op te rukken?*)

In de eerste plaats de weg over *Porrong* en *Sidho-ardjo*; deze weg is de beste en de kortste. Verder de weg langs den Zuidelijken oever van de *kali Porrong*, over *Modjosari* en *Krian* naar *Soerabaja* Langs deze wegen opmarcheerende, zal de vijand in beide gevallen de breede en ondoorwaadbare kali Porrong over moeten trekken; die rivier vormt eene belangrijke terreinafscheiding, welke met vrucht door ons zou kunnen worden verdedigd. Dit kan geschieden door eene *passieve relatieve* verdediging, omdat de te verdedigen lengte der rivier niet groot is. De opmarsch des vijands, om een ver naar het westen verwijderd punt der rivier te bereiken kan n. l. slechts geschieden langs een enkelen goeden weg, die evenwijdig met de rivier loopt over *Gempol* en *Modjosari*. Deze weg is op zulk een korten afstand van de rivier gelegen, dat zijwaartsche verplaatsing van troepen als het ware onder het oog des verdedigers moet geschieden, en hier en daar door het geschut van den achter de rivier opgestelden verdediger zeer bemoeilijkt kan worden. In ieder geval kan bij een weinig waakzaamheid des verdedigers, die de rivier van af de visch-vijvers bij *Kali Anjer* tot de suikerfabriek *Kremboeng* (± 20 K. M.) bewaakt, geene poging om de rivier met eene belang-

*) Zie ook de Residentiekaarten van Pasoeroean en Soerabaja schaal 1: 100,000.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

rijke macht meer westelijk over te trekken plaats hebben, zonder dat de daartoe benoodigde troepenverplaatsing, den verdediger lang te voren bekend is. De laatste kan dan bij tijds ook zijne hoofdmacht meer westelijk verplaatsen. Ook is een opmarsch des vijands langs de rivier, ten einde op een ver westelijk gelegen punt een overgang te bewerkstelligen, eene zeer gevaarlijke onderneming, tenzij hij over eene zeer groote overmacht beschikt. Hij moet, na aftrek der troepenmacht, welke de rivier overgaat en die reeds sterker dan de verdediger moet zijn, nog voldoende troepen overhouden om zijne verbinding met de operatiebazis te beschermen.

De verdediger toch kan gemakkelijk de rivier overgaan en zich van dien verbindingsweg evenwijdig met de *Kali Porrong* meester maken.

Meer zuidelijk zou de aanvaller den weg kunnen kiezen over *Pandakan* en Trawas maar in de eerste plaats is een gedeelte van dien weg niet veel meer dan een moeilijk bergpad met groote hellingen, voor voertuigen volkomen ongeschikt, en dus niet goed bruikbaar als opmarsch- en communicatielijn voor een opererend leger; in de tweede plaats zou 's vijands operatielijn een vrij groote lengte verkrijgen. Stel bijv. dat hij bij *Prembon* (benoorden *Modjosari*) den overgang bewerken wil, dan heeft hij van zijn operatiebazis tot dat punt den afstand te doorloopen van ± 70 K. M.

Een nog meer zuidelijk loopende weg n. l. die over *Batoe* en *Ngantang* is wel beter te gebruiken, doch dan krijgt de operatielijn eene nog veel grootere lengte. Om langs dien weg de rivier te kunnen bereiken zou de vijandelijke legermacht een afstand van ± 150 K. M. moeten afleggen. (De weg van *Batoe* naar *Patjet* is een moeilijk bergpad).

Die operatie zou dus een geruimen tijd vorderen, te meer omdat de opmarschlijn door het gebergte over eene hoogte van ± 3600 voet gaat. De verdediger kan dus alle maatregelen bijtijds nemen om een rivierovergang te beletten.

De kansen staan dus voor eene relatieve rivierverdediging in dit geval, zelfs tegenover een overmachtigen tegenstander,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

lang niet ongunstig. Toch meenen wij de voorkeur te moeten geven aan eene *actieve* verdediging, omdat de resultaten daarmede te verkrijgen veel grooter kunnen zijn. Die actieve verdediging zou o. i. op de volgende wijze moeten geschieden: Bij het uitbreken van den oorlog wordt dadelijk een bruggenhoofd ingericht op den Zuidelijken oever van de *kali Porrong* nabij de grens van de residentiën *Pasoeroean* en *Soerabaja*. Hoe dat bruggenhoofd moet worden ingericht zullen wij hier niet nader bespreken, daar dit slechts zou kunnen geschieden toegelicht door eene voor deze brochure te kostbare kaart. Deskundigen zullen door één blik op de detailkaart (schaal 1: 20000) van de betreffende landstreek gewaar worden, dat het terrein zich zeer goed eigent voor het gemakkelijk inrichten van eene sterke stelling.

De aanleg van dit bruggenhoofd heeft zeer belangrijke voordeelen. Het sluit het defilé tusschen de rivier en het gebergte voor het vijandelijke leger af. Wel kunnen kleine infanterie afdeelingen met eenig licht geschut over de bergpaden langs de Noordelijke helling van den *Goenoeng Penanggoengan* voorbij trekken, doch deze afdeelingen loopen gevaar bij een offensiefstoot des verdedigers van hunne verbindingen en van de hoofdmacht te worden afgesneden, en partieel te worden geslagen. Het bruggenhoofd vormt dus als het ware een uitvalpoort in eene tweede terreinafscheiding, welke gevormd wordt door den op de grenzen van Passoeroean en Kediri zuidwaarts loopenden bergketen, en welke loodrecht staat op de eerste n. l. de kali *Porrong*. Pogingen des vijands om het gebergte te overschrijden, hetzij over den weg van *Trawas* en *Patjet*, hetzij over dien van *Batoe* kunnen met vrucht worden tegengegaan door offensief op te treden. Geschiedt 's vijands beweging met een gedeelte van zijne macht dan kan men trachten hem partieel te verslaan; dit kan ook geschieden wanneer hij met zijne geheele macht die defilé's wil doortrekken. Eene belangrijke troepenmacht toch, die langs een enkelen bergweg marcheert, beslaat eene zeer groote lengte, zoodat zij bij een aanval aan deze of wel aan gene zijde van het gebergte tijdens

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

den doortocht door het defilé slechts met een gedeelte van hare macht kan optreden en kans loopt geslagen te worden, niettegenstaande hare overmacht. Ook kan dan van uit het bruggenhoofd gemakkelijk geageerd worden tegen 's vijands verbindingen. Gelukt het den vijand de eerste terreinafscheiding te overschrijden, dan komt hij toch nog altijd voor de tweede, die eveneens actief verdedigd wordt. Zoolang het bruggenhoofd dus nog in onze macht is, en de verdediger niet stil zit, is er o. i. geen sprake van, dat de vijand zelfs met eene belangrijke overmacht er in slagen zou westwaarts van het bruggenhoofd een rivierovergang te bewerkstellingen. Oostwaarts daarvan heeft de rivier tot aan de vischvijvers slechts eene lengte van een halven dagmarsch. Bij voldoende waakzaamheid des verdedigers kan hij dus bij tijds ingelicht zijn, wanneer de aanvaller aldaar een brug begint te slaan en kan hij op het oogenblik, dat nog slechts een deel van 's vijands macht op den anderen oever is overgegaan, hetzij op dezen hetzij op den anderen oever offensief optreden en den vijand bij gedeelten verslaan. Mocht bij eene zeer groote overmacht des aanvallers een overgang gelukken en eene offensieve beweging onzerzijds worden afgeslagen, dan staat eerstgenoemde toch steeds nog voor eene nieuwe terrein afscheiding, gevormd door de *kali Sogo* (noordelijke arm van de *Porrong* rivier) en het daarlangs loopende *Porrong* kanaal, welke van uit het bruggenhoofd eveneens actief kan worden verdedigd.

Zoowel bij laatstgenoemde rivier als bij den zuidelijken arm der *Porrong* rivier kunnen wellicht de moeilijkheden van een overgang verzwaard worden door eene langs de oevers te stellen inundatie.

De rivierovergang zal derhalve den aanvaller zoo bezwaarlijk worden gemaakt, dat hij wel genoodzaakt zal zijn, den aanval te richten tegen het bruggenhoofd zelf. De verdediger heeft daarachter, zulk eene sterke stelling, vooral wanneer alle hulpmiddelen der veldversterkingskunst zijn te baat genomen, dat een dergelijke aanval geruimen tijd zal vorderen, en hoogstwaarschijnlijk slechts met behulp van belegerings geschut zal kunnen gelukken.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

In dit bruggenhoofd heeft de verdediger het groote voordeel, dat hij gemakkelijk in verbinding kan blijven met kleine troepenafdeelingen (c. q. legioenen en barisans) die hetzij over *Patjet* en *Trawas*, hetzij over *Patjet*, *Batoe* en *Malang* op 's vijands verbindingen met zijn operatiebazis ageeren.

Slaagt de aanvaller er eindelijk in den verdediger terug te werpen, en gelukt het dezen de bruggen achter zich te vernielen dan kan nog achter de rivier worden stand gehouden en de rivierverdediging nog passief worden gevoerd, waardoor de aanvaller nog geruimen tijd zal kunnen worden opgehouden.

Zoodoende kan niet alleen den vijand gedurende een belangrijk tijdsverloop den toegang tot de rijke delta van de *Brantas*- rivier worden ontzegd, maar kan van elke fout door hem gemaakt worden partij getrokken. Zoo hij zich bij eene niet al te groote overmacht door detacheeringen of omtrekkende bewegingen mocht verzwakken, kunnen door snelle offensieve stooten wellicht zulke groote voordeelen behaald worden, dat hij tot den terugtocht gedwongen wordt.

Heeft de vijand zich meester gemaakt van de Porrong rivier en rukt hij naar Soerabaja op, dan vindt de verdediger achter de *Kali Mas* en het *Wonokromo* kanaal eene tweede stelling. Ook deze terreinafscheiding moet naar onze meening actief worden verdedigd.

De wijze van verdediging zullen wij later nader bespreken. Eerst zullen wij nagaan hoe de nadering tot *Soerabaja* kan worden bemoeilijkt, wanneer de vijand mocht zijn geland op een punt van de kust Noord- en Westwaarts van die plaats.

Is Straat *Madoera* in onze macht, dan komt het eerst in aanmerking een punt op de Noordkust van de residentie *Soerabaja*. Van die kust loopen naar *Soerabaja*: in de eerste plaats de postweg over *Sidajoe-Boengoeh-Grissee*. Deze weg gaat tusschen *Boengoeh* en *Grissee* over eene lengte van meer dan 3 palen midden tusschen vischvijvers en moerassen door en is dus als een smal defilé door eene kleine troepenmacht achter de kali *Miring* gemakkelijk af te sluiten. Op onge-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

veer $2^1/_2$ paal Noord West waarts van *Sidajoe* scheidt zich van dezen postweg een goede zijweg zuidwaarts af en loopt over *Karang-Winangoen* naar *Lamongan*. Van daar gaat hij over *Grissee* of over *Tjermee* naar *Soerabaja*. De laatste splitsing in twee takken heeft plaats bij *Boender*. Eene stelling voorwaarts van dit splitspunt sluit dus beide wegen af. Die stelling kan gevonden worden ter hoogte van *Bandjar Anjar*, is dan aan weerszijden aangeleund tegen uitgestrekte terreinen van aaneensluitende vischvijvers, ongeschikt voor groote troepenbewegingen. De strooken vischvijver hebben benoorden en bezuiden de stelling eene breedte van resp. 5 en $2^1/_2$ K.M. De stelling verkrijgt eene lengte van ± 3 K.M. en heeft een zeer ruim open schootsveld. Is zij bij het uitbreken van den oorlog met behulp van de tijdelijke en veldversterkingskunst in staat van verdediging gebracht, dan kan daarin geruimen tijd worden stand gehouden tegen eene groote overmacht. Om een veiligen terugtocht te waarborgen, hetzij langs den postweg van *Grissee* naar *Soerbaja* hetzij overzee door straat *Madoera* (daartoe moeten steeds de noodige vaartuigen bij Grissee gestationneerd zijn, zoolang de stelling bezet is) kan eene sterke opnamestelling worden ingericht op de kalkheuvels van *Petoekangan*.

Van *Lamongan* loopt verder nog een weg over *Mantoep* naar *Soerabaja*. Deze weg zullen wij aanstonds nader bespreken.

Behalve bovengenoemde wegen loopt nog van de Noordkust een weg van de Kampong *Soekowati* over *Karang-Geneng* naar *Semlaran*, waar hij den postweg bereikt van *Bodjonegoro* naar *Lamongan*. Genoemde weg staat op de residentie kaart als *rijweg;* op de kaart, bij den afstandswijzer behoorende evenwel als *binnenweg* aangegeven. Wellicht is die weg daarom gemakkelijk zoodanig te vernielen dat hij moeilijk bruikbaar wordt voor den opmarsch van eene groote troepenafdeeling. In ieder geval komt men ook langs dezen weg wederom op *Lamongan* uit. Rukt nu de vijand van daar niet op naar onze stelling bewesten *Grissee*, maar kiest hij den weg naar *Mantoep* dan verricht hij een zeer gevaarlijken flankmarsch op een

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

kleinen dagmarsch verwijderd van onze troepen, die dan natuurlijk dadelijk offensief moeten optreden, en brengt hij zijne verbindingen zeer in gevaar. Van *Mantoep* Oostwaarts naar *Soerbaja* gaande moet hij een weg volgen die weder op de residentiekaart als *rijweg*, op de kaart, bij den afstandswijzer behoorende, als *binnenweg* is aangegeven, die dus waarschijnlijk wel moeilijkheden zal opleveren voor eene groote colonne. Ter hoogte van *Tjermee* moet hij weer een flankmarsch verrichten doch nu op nog geen 6 palen van ons leger verwijderd. Naar onze meening zal, wanneer wij eene niet al te groote overmacht tegen over ons hebben, een opmarsch naar *Soerabaja* langs genoemde wegen door een krachtig actief optreden onzerzijds kunnen worden belet. Maar wij moeten ook op eene groote overmacht rekenen en moeten dus ook aannemen, dat òf de stelling bewesten *Grissee* geforceerd wordt, òf dat vijand in staat is een genoegzaam aantal troepen tegenover ons leger op te stellen om dit te binden, en dan nog eene colonne overhoudt om naar *Soerabaja* op te rukken.

In het eerste geval staat den vijand de weg over *Tjermee* naar *Soerabaja* open, en kan deze plaats nog verdedigd worden door eene reeds te voren in staat van verdediging gebrachte stelling, in te nemen zuidwaarts van de stad, tusschen de *kali-Mas* en de vischvijvers langs straat *Madoera*. Deze stelling heeft aan beide zijden eene goede aanleuning. Mocht de vijand trachten de *kali-Mas* over te trekken om *Soerabaja* van de zuidzijde aan te vallen, dan dient de stelling als het ware als offensief bruggenhoofd bij de verdediging van genoemde rivier. Men ga onmiddellijk tot den aanval over, zoodra de vijand een gedeelte zijner troepenmacht heeft overgezet. Gelukt het hem toch den overgang te bewerken, dan komt hij toch nog altijd weer voor de terreinafscheiding, door het *Wonokromo*- kanaal gevormd, waar wij wederom hem de nadering tot *Soerabaja* kunnen beletten. Daar echter *Soerabaja* het laatste bolwerk onzer verdediging is, zal de vijand alle krachten inspannen, om de stelling tusschen de *kali-Mas* en straat *Madoera* te forceeren; hij zal daartoe des noods bele-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

geringsgeschut aanvoeren. Is nu die stelling slechts versterkt met behulp van tijdelijke middelen dan is het niet mogelijk haar voldoende tegen het hedendaagsche belegeringsgeschut bestand te maken. Daarom moet de stelling door permanente werken de noodige kracht verkrijgen, m. a. w. *Soerabaja* moet eene vesting worden.

In het tweede geval zal men genoodzaakt zijn de stelling bewesten Grissee bij tijds te ontruimen, en met het geheele leger *Soerabaja* rechtstreeks te verdedigen, tenzij deze stad eene vesting is en daardoor tegen een eersten aanloop van eene betrekkelijk geringe macht gevrijwaard is.

Alvorens verder te gaan achten wij het hier de plaats eene belangrijke aangelegenheid te bespreken, welke op de keuze van een verdedigingstelsel een grooten invloed kan uitoefenen. In den laatsten tijd heeft n. l. in Indische militaire kringen meer en meer het denkbeeld ingang gevonden, dat vestingen bij de defensie onnoodig, nutteloos, ja zelfs schadelijk zijn. Dit denkbeeld heeft gewis in Europa vele voorstanders, maar toch zou naar onze meening de Regeering zeer verkeerd doen, wanneer ze uit misplaatste zuinigheid met hen medeging, het nuttelooze van vestingen decreteerde en ze uit het verdedigingsstelsel voor Java verbande. Zeer zeker zou het voor een minister erg gemakkelijk zijn wanneer hij de volksvertegenwoordiging toeriep: „ziet, ik geef u een goed verdedigingsstelsel voor Java en vraag u toch geene groote sommen voor vestingwerken; deze zijn toch eerder schadelijk dan nuttig." Wellicht dat de kamer daarmede genoegen nam, en zich in slaap liet wiegen, maar 's lands belang is daarmede niet behartigd. De wrange vruchten daarvan zal men bij een oorlog moeten plukken. In de eerste plaats toch is de vraag: „Zijn vestingen al dan niet noodig?" nog door geene enkele mogendheid in Europa ontkennend beantwoord. Integendeel, schier overal gaat men nog steeds voort met het bouwen van nieuwe vestingwerken. Onderzoekt men ook ter dege de motieven die in den strijd over de vestingen tegen deze worden aangevoerd, dan zal men weldra gewaar worden, dat de questie

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

eigenlijk op het tapijt gekomen is door de overdrijving, die in den bouw van vestingen heeft plaats gehad en door de verkeerde toepassing der vestingen in het verdedigingssysteem van verschillende groote rijken. Het spreekt van zelf, dat wanneer men *te veel* vestingen bouwt, men zijne macht meer versnippert dan noodig is, en zijn veldleger noodeloos verzwakt; en bouwt men vestingen daar, waar de vijand niet tot eene vermeestering genoodzaakt wordt, doch hij ze kan voorbij trekken, dan zijn die vestingen eer na- dan voordeelig. Het observatiekorps dat door haar gebonden wordt, is dikwerf kleiner dan de troepenmacht noodig tot het bezetten dier vestingen. Uit het feit echter, dat men van de duurzame versterkingskunst een verkeerd gebruik heeft gemaakt, te besluiten, dat men nu maar beter doet ze in het geheel niet toe te passen zou o. i. al te dwaas zijn. De groote veldheeren dachten daar anders over; daar waar ze nuttig konden zijn werden de vestingen door hen volstrekt niet versmaad. *Alexander de groote* achtte het bezit van de vesting *Tyrus* zoo noodig voor zijne verdere operatiën, dat hij zich 7 maanden met de vermeestering daarvan bezighield. *Hannibal* bazeerde zijne operatiën in den langdurenden strijd om het behoud van zuidelijk Italië steeds op de vesting *Tarent* en toen deze gevallen was, op de vesting *Locri*.

In de zevenjarige worsteling van *Frederik de Groote* speelden *Dresden* en de vestingen in *Silezië* een groote rol bij de operatiën van dezen grooten veldheer.

Napoleon, waarvan toch waarlijk niet gezegd kan worden, dat hij niet de noodige aandacht wijdde aan zijn veldleger, verloor de vestingen volstrekt niet uit het oog. Hij maakte echter, zonder zich aan eenige overdrijving schuldig te maken, daarvan het ware gebruik; uit de uitgebreide instructiën aan zijne onderbevelhebbers, die volgens onze hedendaagsche inzichten zelfs te veel in details afdalen, blijkt voldoende, welke hooge waarde hij aan de vestingen hechtte.

Geene operatie begon hij, of eerst zorgde hij, veelal met behulp van vestingen, voor eene zorgvuldige strategische be-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

veiliging van zijne achterwaartsche verbindingen en voor de dekking zijner flanken.

Bij den eersten veldtocht in Italië ging hij uit van *Savona* als versterkte depôtplaats. Gedurende den veldtocht bezette hij de vestingen *Cherasco*, *Tortona*, *Pizzighettone* en *Peschiera*, waardoor hij tijdens het beleg van *Mantua* zijne legerplaats bij *Verona* met de fransche grenzen bij *Chambery* verbond door middel van eene communicatielijn van 70 geogr. mijlen lengte, waarover 4 versterkte depôtplaatsen verdeeld waren; die vestingen, welke allen de benoodigde hospitalen en magazijnen bevatten, waren ongeveer 4 marschdagen van elkaar verwijderd. Aangaande *Pizzighettone* schreef hij aan den generaal *Chasseloup*: „Mijn plan is uit *Pizzighettone* zoo veel te maken als mogelijk is; ik zou daarvoor des noods 100.000 Livres veil hebben."*)

Bij den veldtocht van 1797 van *Mantua* uitgaande, versterkte hij gedurende zijn opmarsch *Palmanova* en *Osoppo* en liet de oude versterkingen van *Klagenfurt* weder opbouwen; op die wijze verkreeg hij weder een steunpunt op alle 5 à 6 marschdagen zijner achterwaartsche verbindingslijn.

Na de inname van *Alexandrië* in 1798 liet hij van deze stad eene vesting maken, welke het centrum vormde voor zijne operatiën.

Bij den wapenstilstand van *Parsdorf* op 19 Sept. 1800 stelde de eerste consul *Bonaparte* als eerste voorwaarde het behoud der vestingen *Ulm* en *Inggolstadt;* de groote veldheer achtte ze voor zijne latere operatiën noodzakelijk; zijne tegenpartij hechtte daaraan te weinig waarde en liet ze hem, waardoor zij later alle nadeelen er van ondervond.

In het jaar 1805 liet *Napoleon* de oude wallen van *Augsburg* herstellen en opnieuw bewapenen, en maakte van die vesting zijne depôtplaats; in het jaar 1809 was die plaats het centrum zijner operatiën.

Den 23^{en} Juni 1800 had hij den bouw gelast van twee forten, die de wegen uit Italië over de *Zee-Alpen* naar *Nizza* moesten

*) Correspondances de Napoleon I. Tome II no. 1048.

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

afsluiten, doch liet daarentegen een groot aantal vestingen in Noordelijk *Italië*, die geen nut hadden, slechten. In het jaar 1802 gelastte *Napoleon* de bevestiging van *Alessandrië*. Den 20ᵉⁿ Maart van dat jaar beval hij, dat maandelijks 50.000 francs zouden besteed worden. Den 20ᵉⁿ September 1802 schreef hij aan den minister van oorlog *Berthier*:*)

„..... Gij kunt hem (den generaal *Chasseloup*) niet genoeg wijzen op het gewicht, dat ik aan die plaats hecht, en niet genoeg op het hart drukken dat de bedoelingen van het Gouvernement zijn, alle geldelijke offers te brengen, om de werkzaamheden met buitengewone snelheid te doen vorderen..... Bij de versterking van *Alessandria* mag noch geld noch arbeid gespaard worden. Deze plaats kan voor zich alleen de citadellen van *Turijn* en van *Tortona* en het slot van *Milaan* vervangen.

Men moet in het oog houden dat de 10.000 man, die in den laatsten veldtocht gebezigd werden, om deze 4 plaatsen te verdedigen, nu tot verdediging van *Alessandria* geconcentreerd zullen worden.

Alessandria heeft een drievoudig doel:

1°. Zij moet alle magazijnen bevatten en is het steunpunt van alle bewegingen voor den krijg in Italië. Zoodra de vestingen aan de *Etsch* en de *Mincio* door den vijand zijn ingesloten, moeten de groote bagage, de depôts, de munitie en de hospitalen in deze plaats geconcentreerd worden.

2°. Deze vesting moet eene voldoende verdedigingskracht bezitten, opdat zij in het geval zij ingesloten wordt, aan een leger den tijd laat, de *Alpen* over den *Simplon* of over *Fenestrelle* te overschrijden, tot dat een gewonnen slag het middel verschaft de magazijnen en de noodige artillerie terug te vinden om hetzij met behulp van de *Tanaro* of van de *Po*, de vestingen aan de *Mincio* en aan de *Etsch* te hernemen.

3°. Door den roep harer sterkte zal *Alessandria* geheel *Piemont* vertrouwen inboezemen, de inwoners verhinderen

*) Correspondances de Napoleon I. Tome VIII no. 6337.

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

partij tegen Frankrijk te kiezen, zoolang deze vesting in Frankrijk's bezit blijft." (1)

Omtrent het verdedigingssysteem van *België* schreef *Napoleon* den 30 Aug. 1803 aan generaal *Berthier* (2) o. a:

„Het komt wij noodig voor, van *Ostende* eene sterke vesting te maken; het is de eenige haven van *België*..... *Drie* à *vier millioen* hieraan besteed zouden zeer goed aangewend zijn."

Na de groote waarde van de *Etsch*-linie als eerste verdediging stelling van Italië tegen *Oostenrijk* te hebben aangetoond, en na betoogd te hebben dat genoemde rivier door middel van 4 permanent versterkte bruggenhoofden gemakkelijk door 30.000 man tegen een vijand van 60.000 man actief verdedigd kon worden, zegt de groote meester in zijn brief dd. 14 Januari 1809 (3) o. a.:

„..... Evenals de kanonnen zijn de vestingen niets anders dan oorlogsmiddelen, die hun doel niet *op zich zelve* vervullen kunnen; zij eischen een goed gebruik en eene goede verdediging." en verder:

„..... Wanneer eene vesting slechts zoodanig aan te vallen is, dat men *gedwongen wordt haar te nemen*, dan is haar doel bereikt."

Om een denkbeeld te geven, welke groote sommen de keizer beschikbaar stelde voor vestingwerken, noemen wij het jaar 1809. Te zamen werden alleen in dat jaar 11.450.000 francs verwerkt.

Naar aanleiding van het bovenstaande kan, naar onze meening, weinig waarde gehecht worden aan de uitspraak, dat in het algemeen vestingen voor de defensie eer na- dan voordeelig zijn, omdat haar aanleg en bezetting strekken ten nadeele van de sterkte van het veldleger. Was dit het geval, zeker zouden onze groote leermeesters op krijgskundig gebied er niet zulk een groot gebruik van gemaakt gebben. Verder

(1) Een doeleinde, van het grootste belang in elk overheerscht gewest, zoo ook bij een oorlog op Java.

(2) Correspondances de Napoleon I. Tome VIII No. 7056 et 7057. (De cursiveeringen zijn van mij).

(3) Id. id. Tome XVIII No. 14707. (De cursiveeringen zijn van mij).

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dient men wel in het oog te houden, dat de motieven, die door de tegenstanders der vestingen in Europa worden aangehaald, volstrekt niet van toepassing zijn op eene defensie van *Java*. De strijd loopt toch in Europa voornamelijk met het oog op die *groote mogendheden*, welke door hare ligging en politieke verhoudingen niet licht door eene groote overmacht kunnen worden aangevallen. Zijn twee staten met elkaâr in oorlog, wier strijdkrachten niet veel in sterkte verschillen, dan bestaat werkelijk het gevaar voor *die* staat, welke zonder vestingen een overmachtig veldleger zou kunnen bezitten, door de fortificatiën zoodanig verzwakt te worden in zijne mobiele strijdkrachten, dat hij in het open veld het onderspit moet delven. Heeft men echter steeds eene groote overmacht te verwachten, ook al was het veldleger, door geen cent en geen man voor vestingen uit te trekken, op de grootst mogelijke sterkte gebracht, dan wordt de toestand geheel anders. Dit geval doet zich bij eene defensie van Java voor. Dàn zou het o.i. een bepaalde fout zijn, dat men geheel van versterkte steun- of repli- punten heeft afgezien. Is het leger dan geslagen, waartoe de kans niet gering is, dan wijkt het van positie tot positie terug. De steeds vermeerderende verliezen en de voortdurende achterwaartsche beweging zullen de moreele kracht des verdedigers geheel verlammen, niet alleen van het leger, maar ook van de bevolking. De centrale magazijnen, hospitalen en militaire inrichtingen zullen steeds door het mobiele leger rechtstreeks moeten worden gedekt. Dat leger is dus bij zijne operatiën geheel daaraan gebonden en kan zich zelfs niet tijdelijk daarvan los maken, zooals het geval zou zijn, wanneer zij zich in eene vesting bevonden.

Gaan we wederom bij den grooten meester in de leer en zien we hoe hij zich in analoge gevallen de verdediging van een land voorstelt, den zullen we tot de overtuiging komen, dat een centrale vesting zeker noodzakelijk is. Aangaande de verdediging van *Corsica* schrijft *Napoleon* den 9^{en} April 1797 aan het Directoire. (1)

(1) Correspondances de Napoleon I. Tome II no. 1711.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„Ik heb U reeds mijne meening omtrent de verdediging van *Corsica* kenbaar gemaakt. Ze bestaat daarin de geheele verdediging van het eiland in het punt *St. Florent* te concentreeren, en in verband daarmede daar eene aan het doel beantwoordende vesting te bouwen."

Deze plaats in het Noorden van het eiland aan zee gelegen en in het bezit van eene goede haven werd door hem gekozen, omdat ze tevens als wijkplaats van een eskader kon dienen.

Omtrent de verdediging van *Dalmatië*, dat door zijne geheel afgezonderde ligging en zijn langgestrekten vorm wel met *Java* te vergelijken is, schrijft hij in zijne instructie aan generaal *Dejean;* 3 Sept. 1806 (1):

„Gij ontvangt in de bijlage het rapport van den Directeur der Genie van *Dalmatië*. Ik heb hem laten vragen, op welke wijze *Oostenrijk* Dalmatië kan aanvallen. Hij heeft deze vraag niet begrepen.

Tot beantwoording daarvan had hij naar mijne meening van de oost Dalmatische grenzen een kaart moeten laten opmaken en de punten aangeven waar het Oostenrijksche leger in *Croatië* zijne magazijnen kan aanleggen, de richting waar langs zijne colonnes in *Dalmatië* kunnen binnendringen en eindelijk de verdedigingsstellingen die in *Dalmatië* tegen *Oostenrijk* kunnen worden ingenomen. Ik had hem mijn plan medegedeeld om *Zara* als centrum der verdediging van Dalmatië te beschouwen. Wat ik daaronder verstaan heb, heeft hij evenmin begrepen. Hij heeft zich ingebeeld, dat ik alle troepen bij *Zara* vereenigd zou willen hebben, om van uit dit centrale punt de verdediging tegen *Oostenrijk* of tegen een inval over de *turksche* grenzen of ook tegen eene landing te voeren. De directeur der genie heeft zich in plaats van op de hem gestelde vragen te antwoorden in operatie plannen verdiept, die bepaald belachelijk zijn, daar deze van de sterkte en den toestand van de vijandelijke zoowel als van die van het fransche leger afhangen.

(1) Correspondances de Napoleon I. Tome XIII no. 10726.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

In de vorige eeuw is de vraag opgeworpen geworden of vestingen wel eenige waarde hadden. Er zijn heerschers geweest, die ze nutteloos achtten en dienovereenkomstig hunne vestingen geslecht hebben. Wat mij betreft zou ik de vraag liever omdraaien en vragen, of het mogelijk is oorlog te voeren zonder vestingen. *Ik zeg neen.* Zonder depôtplaats is geen goed veldtochtsplan te ontwerpen en zonder versterkte plaatsen die ik veldplaatsen (places de campagne) noem, d. w. z. zulke die tegen een coup de main beveiligd zijn, is geen offensieve oorlog te voeren, en zeer juist leidden eindelijk verscheidene generaals, die in hunne wijsheid niet van versterkingen wilden weten daaruit af, dat het onmogelijk was een invasie-oorlog te voeren.

Maar hoeveel vestingen heeft men noodig?

Hier kan men zich er van overtuigen dat het met de vestingen evenzoo gesteld is, als met het opstellen van troepen. Meende iemand een grens door een cordon te kunnen verdedigen, dan zou hij overal zwak zijn, want al het menschelijke is beperkt: artillerie, geld, goede officieren, goede generaals, alles heeft zijne grenzen, en wie gedwongen is overal zijne krachten te verdeelen, is nergens sterk. Doch blijven wij bij de vraag.

Dalmatië kan van uit zee worden aangevallen en zijne havens en reeden moeten door batterijen worden verdedigd. Er zijn vele eilanden, die van gewicht zijn; evenzoo bestaan er forten bij de grootere steden en de belangrijke havens, die eveneens van belang kunnen worden, ofschoon dit steeds slechts secundair kan zijn Aan de landzijde heeft Dalmatië een langgestrekte grens met Oostenrijk en Turkije. De bergpassen en en defilee's worden door verscheidene forten verdedigd. Deze kunnen wel nuttig zijn, maar hun nut is secundair. Deze zoowel als gene zijn slechts veld-werken, hoewel permanent versterkt en ik noem ze zoo, omdat ze geschikt zijn een detachement, een bataljon, bij eene landing of invasie steun te verleenen, *zoolang het fransche leger in Dalmatië de overmacht heeft zij het ook niet juist op het punt van de landing of*

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

invasie (* Voor dat de meerderheid des vijands een feit is geworden, kunnen deze forten aan de zee of aan de land-zijde, al naarmate Dalmatië van de zee of land-zijde wordt aangevallen, de bewegingen en manoeuvres van het fransche leger ondersteunen, maar ze vallen, op het oogenblik dat de overmacht van den vijand een feit is geworden. *)

Er bestaat geen middel een leger dat twee of drie maal sterker is dan dat, hetwelk ik in Dalmatië heb, te verhinderen op elk punt van de 80 mijlen lange kust te landen en spoedig besliste voordeelen op mijn leger te verkrijgen, wanneer n. l. de innerlijke toestand daarvan tot het aantal in verhouding staat. Evenzoo is het mij onmogelijk een overmachtig leger dat van uit Oostenrijk of Turkije binnendringt te verhinderen mijn leger in *Dalmatië* met succes te bestrijden.

Maar moeten de 6, 8 of 12.000 man, die ik met het oog op de algemeene politiek in Dalmatië kan hebben na eenige gevechten vernietigd en van alle middelen beroofd zijn? Moeten mijne voorraden, hospitalen en magazijnen, willekeurig verspreid, den vijand in handen vallen en wel op het oogenblik dat hij in het open veld overmachtig is op mijn leger in Dalmatië? Neen! Dit juist moet ik overwegen en trachten te verhinderen. Dat kan ik echter alleen bereiken door den aanleg van een centraal punt, eene depôtplaats, die als steunpunt voor de geheele verdediging van Dalmatië mijne hospitalen, mijne magazijnen, al mijne inrichtingen bevat, waarin mijne gezamenlijke Dalmatische troepen zich weder verzamelen en weder formeeren kunnen, hetzij om zich daar te laten insluiten, hetzij om weer in het veld op te treden, zoodra de omstandigheden en de sterkte van het vijandelijke leger dit gedoogen. Deze plaats noem ik *centraalpunt*. Zoolang zij stand houdt, kunnen mijne troepen gevechten verloren hebben — maar zijn dat slechts gewone verliezen zooals de oorlog die

(* De cursiveering is van mij.

*) Evenzoo moeten de belangrijkste zeeplaatsen van Java tegen een coup de main beveiligd worden, zoolang de eigenlijke transportvloot met het overmachtige leger nog niet in aantocht is

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

met zich mede brengt. Zoolang zij stand houdt, kunnen zij zelfs zoodra ze op adem en tot rust gekomen zijn weder de overwinning aan hunne zijde brengen, of mij minstens deze twee voordeelen verschaffen: een korps drie maal zoo sterk als de bezetting met de belegering van deze vesting bezig te houden en mij drie à vier maanden tijd te laten, om hen te hulp te komen, (*) want zoolang deze vesting niet genomen is, is het lot der provincie nog niet beslist en is het verbazende tot verdediging eener zoo groote provincie benoodigde materieel niet verloren.

Alle forten dus, hetzij dat ze aan de uitgangen der bergpassen liggen of tot bescherming van de verschillende eilanden en havens dienen zijn daarom slechts van secundair nut. Ik wensch dat men aan die versterkingen hoegenaamd geene vergrootingen of verbeteringen beginne, voor dat ik de details van elk dier versterkingen ken, en de werkzaamheden aan de hoofdvesting daaraan eene voldoende sterkte verschaft hebben, en mijne krijgsvoorraden, hospitalen, kleeding- en vivresmagazijnen in mijne depôtplaats vereenigd zijn, die alles moet aanbieden wat noodig is tot verdediging van een vast punt, echter zoodanig dat in korten tijd door die plaats alles kan worden opgenomen om in geval van eene vijandelijke invasie, zoo weinig mogelijk te verliezen.

Is eene centraal-vesting eenmaal aanwezig, dan moeten alle operatiën mijner generaals zich daar op baseeren. Is op eenig punt een overmachtig leger geland, dan moet het de voortdurende zorg zijn der generaals alle operatiën zoo te leiden, dat de terugtocht naar het centrale punt steeds verzekerd blijft.

(*) Bij de verdediging van Java kan wel niet op hulp van het moederland gerekend worden, maar men vergete niet, dat de groote mogendheden niet gaarne zouden zien, dat een harer in het bezit kwam van onzen schoonen archipel; dat de politieke omstandigheden wel tijdelijk van dien aard kunnen zijn, dat bijv. Engeland zijne handen vrij heeft en ongestoord de verovering van Java kan beproeven, maar dat als wij in staat zijn den noodigen tijd te winnen het mogelijk blijft dat ook Java ter hulpe wordt gekomen, niet door het moederland maar door intusschen verkregen bondgenooten.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Of nu een leger van de Turksche of van de Oostenrijksche grens aanvalt, steeds moet de zelfde zorg tot grondslag liggen van alle operatiën der fransche generaals. Kunnen zij niet de geheele provincie verdedigen, dan moeten zij de provincie in het centrale punt zien. Daar zijn alle magazijnen van het leger vereenigd, alle verdedigingsmiddelen opgehoopt, en de operatiën der generaals zullen op een constant doel gericht zijn.

Alles wordt eenvoudig, gemakkelijk, zeker; niets is onbestemd, wanneer men lang te voren en door eene hoogere autoriteit het centrale punt van het land vaststelt. Men begrijpt welke zekerheid en eenvoudigheid het aanwezig zijn van dit centrale punt verschaft en hoe zeer daardoor het gemoed van iederen man van het leger in rust wordt gebracht. Het zelfbehoud werkt te sterk op een ieder om hem niet te doen voelen, dat hij in de lucht hangt. Aan de eene zijde de zee met vijandelijke schepen overdekt, aan de andere de Bosnische grenzen, met barbaren bewoond, aan de derde zijde eindelijk de ruwe Croatische rotsgebergten, bijna onbegaanbaar in het geval van eene terugtocht, in het bijzonder dan, wanneer men dit land als vijandelijk moet aanzien. Onrust en bezorgdheid zouden het leger verlammen, wanneer het in deze omstandigheden niet voor alle gevallen een eenvoudig en vast plan had; dit invoudige en vaste plan, dat zijn de wallen van *Zara*. Wanneer men, na een veldoorlog van verscheidene maanden, in het ergste geval nog steeds den uitweg heeft, zich in eene versterkte en wel voorziene stad te laten opsluiten, dan is men niet alleen zeker van zijn leven maar ook van zijn eer....."

Na deze uitspraak van den grootsten aller oorlogsgeniën achten wij het overbodig nog verder aan te toonen, dat een verstrekt centraal punt noodzakelijk is.

Velen, die zich de waarde der vestingen niet durven ontveinzen, meenen nu dat de groote sommen voor duurzame werken niet noodzakelijk zijn, dat men het zelfde effect zou verkrijgen door middel van in oorlogstijd op te werpen tijdelijke-en veld-werken. Zoo o. a. meent kolonel *Coblijn*, die

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

wel geen centraal punt wil versterken maar die toch bij het uitbreken van den oorlog van te voren uitgekozen en reeds in tijd van vrede gedeeltelijk voorbereide stellingen wil innemen, door veld-en tijdelijke werken de noodige kracht daaraan te kunnen verschaffen. Zeer zeker zijn de veld-en tijdelijke versterkingen niet te versmaden en willen wij hare waarde volstrekt niet verkleinen, maar ze zijn en blijven steeds een noodhulp in die gevallen, waar men den steun van permanente versterkingen mist en staan in waarde ver bij deze ten achteren. Dit is ook geen wonder. De materialen kunnen veel minder weerstandbiedend zijn, de werkkrachten en de tijd van uitvoering zijn beperkt, zoodat van de vele hulpmiddelen die de techniek aanbiedt om een groote kracht aan de stelling te geven, geen gebruik gemaakt kan worden. Is het bovendien niet een vreemd verschijnsel, in strijd met de krijgsgeschiedenis aller eeuwen, dat men juist nu de veldwerken min of meer op eene lijn wil stellen met de duurzame? Is niet sinds alle eeuwen door alle groote veldheeren daar waar ze noodig bleek in defensie stellingen de duurzame versterkingskunst te hulp geroepen, zoodra tijd en gelegenheid zich daartoe aanboden?

Is nu niet in den loop der tijden de veldversterkingskunst nagenoeg op de zelfde hoogte gebleven, doordat de middelen, n. l. gemakkelijk uit den omtrek te verkrijgen materialen, gebleven zijn zooals ze vroeger waren, en is daarentegen niet de duurzame met den tijd meêgegaan; zijn daarbij de defensiemiddelen niet verbeterd en versterkt, al naar mate de aanvalsmiddelen eene grootere kracht verkregen? Moet nu daarvan niet een logisch gevolg zijn, dat de waarde van duurzame werken in vergelijking van de veldversterkingen zeer is toegenomen?

Meer nog dan vroeger is dus de veld-en tijdelijke versterkingskunst bij vaste stellingen een gebrekkig hulpmiddel. Is het gevechtsterrein reeds in vredestijd vast aan te wijzen, dan mag men zich niet vergenoegen met het mindere, waar dit onvoldoende is, wanneer men het meerdere kan verkrijgen.

Een bijzonder groot voordeel van eene permanente verster-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

king, wanneer die noodzakelijk door den vijand aangevallen *moet* worden, is, dat men hem dwingt tot het aanvoeren van een belegeringstrein. Door de samengestelde inrichting der hedendaagsche belegeringsparken, door de groote hoeveelheden munitie die tegenwoordig bij een beleg dagelijks verschoten moeten worden om het overwicht op de verdedigende artillerië te verkrijgen, en door het groote gewicht dier munitie, zoowel wat betreft projectielen als wat aangaat buskruit ladingen, is het aanvoeren van een belegeringstrein tegenwoordig veel moeilijker dan vroeger, ten minste wanneer men daartoe niet beschikken kan over spoorlijnen. Bij eene overzeesche expeditie komen daar nog bij de groote bezwaren van het transport over zee.

Bij de verdediging van de vesting *Soerabaja* kan men door al het rollend materieel der spoorwegen in de operatielijn des vijands tijdig achterwaarts te brengen en de kunstwerken in in die spoorwegen te vernielen, den vijand dwingen tot een tijdroovend herstel dier kunstwerken en het over zee aanvoeren van het benoodigde rollend materieel. Daar de spoorbreedte van onze Javasche banen buiten Indie niet voorkomen en daar de vijand op de punten, waar hij vermoedelijk zijn operatiebazis zou willen inrichten niet de noodige inrichtingen zal vinden tot het lossen van dergelijke zware voorwerpen, zal hem dat aanvoeren eene bijzonder groote moeite kosten en ons in ieder geval eene zeer groote tijdwinst verschaffen. Bovendien is daarvan slechts sprake, wanneer de aanvaller van de beide kuststrooken, boven door ons besproken, voor zijne landing de Noordkust van *Pasoeroean* of *Probolinggo* kiest. Van de Noordkust van *Soerabaja* of *Rembang* loopen n.l. geene spoorwegen naar de stad *Soerabaja*. De nadering tot deze plaats van eerstgenoemde zijde kan nu door de besproken stelling aan de *Porrong* rivier uiterst moeilijk gemaakt worden, terwijl de verbinding van de operatiebazis over zee met het eigen land veel langer wordt dan bij eene landing op de Noordkust van *Soerabaja* of *Rembang*.

Het bestaan van de vesting Soerabaja zou dan den vijand

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dwingen een landingspunt en eene operatielijn te kiezen, welke hem groote krachts inspanning en veel tijdverlies zullen bezorgen, alvorens het hem gelukken zal de bedoelde vesting te naderen, afgezien van de grootste moeilijkheden die hem dan nog wachten.

Besluit hij toch aan de Noordkust van *Rembang* of *Soerabaja* te landen, dan zal hij genoodzaakt zijn, door middel van voertuigen zijn belegeringsmaterieel op te voeren. Aan den aanleg van eene geheel nieuwe spoorbaan valt bijna niet te denken. Deze spoorweg zal minstens eene lengte moeten hebben van ± 50 K.M., voor het geval dat het den vijand mogelijk is eene operatiebazis in te richten op de Noordkust van *Soerabaja* nabij *Oedjong Pangka*. Moet hij door gebrekkige blokkade van *Straat-Madoera* en de daardoor mogelijke activiteit onzer torpedobooten die bazis meer westelijk zoeken, dan wordt de spoorweg zooveel langer en ook zooveel moeilijker. Van af *Toeban* zou de weg eene lengte hebben van 90 K.M. In ieder geval zal een groote spoorbrug geslagen moeten worden over de Solo-rivier.

Volgens het handboek voor den technischen dienst der genietroepen in Nederlandsch-Indië leggen 104 goed geoefende spoorwegarbeiders gedurende 1 werkdag van 8 uren: 200 M' smal spoor, wanneer al het materieel nabij is, de aardenbaan gereed en de ballast geëffend is. Aannemende dat de vijand over eene volle spoorwegcompagnie van ± 200 man beschikt, dan zou alleen het *leggen van het spoor* voor den 50 K.M. langen weg vorderen 125 dagen of ± 4 maanden onafgebroken werken (voor den 90 K.M langen weg 225 dagen of $7\,^1/_2$ maand).

Daarbij is nog tijd noodig voor het traceeren en opwerpen van de aardenbaan, het lossen en aanvoeren van materialen, het kappen, bewerken en aanvoeren van dwarsliggers waarvoor ± 100.000 stuks benoodigd zijn, het bouwen der noodige kunstwerken enz. Wel kunnen deze werkzaamheden door andere troepen en werklieden worden uitgevoerd, maar het leggen van het spoor moet met de vordering dier werkzaamheden gelijken tred houden en kan niet beginnen voor dat althans een gedeelte van de aardenbaan geheel gereed is. Met de grootste inspanning

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

zal men dus het werk zelfs voor den kortsten afstand wel niet niet binnen de 6 à 8 maanden gereed kunnen krijgen. (Bij de expeditie naar Abessinië in het jaar 1867 besteedden de Engelschen voor den bouw van den spoorweg met smal spoor van de operatiebazis *Zoulla tot Kumayli* (17 K.M.): 5 maanden.)

Gedurende al dien tijd moet ons leger teruggedreven zijn en in bedwang gehouden worden, en het werk gedekt worden.

Eerst na die 6 à 8 maanden kan een begin worden gemaakt met den aanvoer van het belegeringspark. Het ligt voor de hand dat een beleg, op die wijze aangevangen, den verdediger in staat stelt eene zeer lang gerekte verdediging te voeren; de groote tijdwinst biedt hem de gelegenheid zijne stellingen bijzonder sterk te maken, groote voorraden binnen de vesting te brengen, zijne nieuw aangeworven troepen te oefenen enz.

Ook bedenke men wel, dat ook het transport over zee van al het benoodigde materieel, waaronder bijv. ± 3.000.000 K.G. alleen aan ijzerwerk voor de baan zelve, veel bezwaren heeft, daar voor de behoeften van het leger en voor het belegeringspark reeds een groot aantal transportschepen in beslag wordt genomen.

Besluit de vijand nu om met voertuigen zijn belegeringspark aan te voeren, dan zal hem dit ook een groot tijdverlies bezorgen.

Bovendien zal hij, wanneer wij er voor gezorgd hebben, dat hij geene trekdieren nabij zijne operatielijn vindt, hetgeen in de armere noordelijke districten van Soerabaja niet zoo moeilijk zal vallen, een groot aantal van die dieren moeten aanvoeren. Dit is blijkens de expeditie naar Abessinië wel mogelijk, doch vordert een geruimen tijd van voorbereiding, hetgeen ons weder ten goede komt.

Om een denkbeeld te geven van de moeilijkheden van een transport zonder spoorwegen van een hedendaagsch belegeringspark, zullen wij een voorbeeld uit den oorlog van 1870—71 aanhalen, waaruit tevens zal blijken welke belangrijke overmacht de aanvaller noodig heeft tot vermeestering eener goed verdedigde vesting. Wij zullen nemen de belegering van *Straats-*

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

burg. Deze vesting had eene bezetting van 22.900 man, met inbegrip van de nationale garden, die echter behalve de artillerie niet aan de verdediging hebben deelgenomen; telt men dus die er niet bij, dan was de bezetting slechts 18.500 man, waarvan evenwel slechts ± 12.500 man geoefende troepen waren.

De rest bestond uit mobiele garden, gendarmes enz. De aanvaller had eene sterkte van ± 60.000 man, waarvan aan geoefende troepen (linie- en reservetroepen) bijna 40.000 man; de rest bestond uit landweertroepen, die van een veel beter gehalte waren dan de fransche mobiele garden.

Tegen het aanvalsfront had de verdediger in batterij 58 getrokken *voorlaad* kanonnen en 55 *gladde* kanonnen, houwitsers en mortieren. Van deze stukken werden tijdens het beleg een groot aantal gedemonteerd.

Daar tegenover stonden 10 dagen na den aanvang van het geregeld beleg, nl. den 10^{en} Sept. 1870 aan duitsche zijde in batterij: 94 getrokken *achterlaad*-kanonnen en mortieren benevens 42 *gladde* mortieren.

Den 24 Sept. vuurden op het aanvals front aan duitsche zijde: 100 getrokken *achterlaad*-kanonnen en mortieren en 69 *gladde* mortieren. De gedemonteerde vuurmonden waren door nieuwe vervangen.

Niettegenstaande deze groote overmacht, niettegenstaande dat de vesting niet meer aan de eischen van den tijd beantwoordde, en niettegenstaande dat de verdediging zeer slap gevoerd werd, hield de vesting het nog anderhalve maand uit.

Tijdens de laatste periode van het beleg werden per dag verschoten gemiddeld 8700 projectilen. Gedurende het geheele beleg werden verschoten 202.112 projectielen met een metaal gewicht van 4.100.000 K.G. en ± 380.000 K.G. buskruit, te zamen ± 4.480.000 K.G. Per schot was dus gemiddeld benoodigd een munitie gewicht van ± 22 K.G. Tijdens genoemde periode moest dus dagelijks alleen aan munitie een gewicht van ruim 190.000 K.G. worden aangevoed. Hierbij moet nog in aanmerking genomen worden, dat de munitie der nieuwere belegeringsvuurmonden zooveel zwaarder is geworden, het geen blijkt uit het ondervolgende:

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

GEWICHT DER MUNITIE IN K.G. VOOR ELK SCHOT UIT:

de belegeringsvuurmonden der Duitschers in den oorlog van 1870—71.		eenige der nieuwere belegeringsvuurmonden.	
15 cM. L.	± 30	Nederlandsche 15 cM. L/25	± 38
		15.5 cM. K. van de Bange.	43
		15 „ L/26 van Canet..	44
		15 „ L/28 van Krupp..	38½
12 cM. Br.	± 14½	Nederlandsche 12 cM. L...	± 19½
		Engelsche 12.7 cM.....	ruim 26
		12 cM. van de Bange.....	± 23
		„ „ „ Canet.....	± 22½
28 cM. gladde mortier.	± 60	Duitsche 21 cM. achterlaadmortier* gewone granaat.	± 82
		torpedogranaat**	± 125
		21 cM. A. mortier van Krupp gewone granaat.....	± 94
23 cM. gladde mortier.	± 31	Duitsche 15 cM. A. mortier gewone granaat.....	± 34
		Nederlandsche 15 cM. A. mortier gewone granaat.	± 32

Al het materieel kon per spoor naar de nabij *Straatsburg* aangelegde parken vervoerd worden. Hoewel den 2 Aug. gelast was de artillerie- en genie-belegerings treinen te mobiliseeren kon de eerste artillerie spoortrein eerst den 16 Aug. vertrekken en de eerste genie-trein den 18 Aug. De laatste artillerie trein vertrok den 22 Aug. de laatste genie trein den 12 September.

* Hiervan werden bij het beleg van Straatsburg slechts 2 stuks gebezigd.

** De torpedogranaat van de Duitsche 28 cM. A. mortier weegt zelfs ± 250 KG.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Tegenwoordig telt een duitsche belegerings trein, dienende voor het beleg van eene vesting van middelbare grootte, 240 vuurmonden ingedeeld in 4 sectiën. Nemen we nu slechts aan, dat het den vijand mogelijk is een park uit 2 dier sectiën samengesteld, voor de vesting *Soerabaja* te brengen, in verband waarmede de bewapening dier vesting ook zooveel zwakker en dus goedkooper kan zijn dan die van de moderne vestingen in Europa. Daar ons de gegevens omtrent de benoodigde transportmiddelen tot vervoer van de duitsche belegerings parken niet volledig bekend zijn, doch de Mittheilungen über Gegenstände des Artillerie und Genie Wesens jaargang 1891 Notizen blz. 247 eene volledige opgave bevat van de voertuigen voor de italiaansche belegerings batterijen, zullen wij die laatste batterijen als grondslag aannemen voor onze berekening. Nemen we verder aan dat de soorten der vuurmonden in het belegeringspark in de zelfde verhoudingen voorkomen als in de duitsche belegeringstreinen, dus dat de 120 vuurmonden als volgt verdeeld zijn;

12	batterijn	à	4	lange kanonnen	van	12 c.M.
3	„	„	4	„ „	„	15 „
6	„	„	4	korte kanonnen	van	15 „
3	„	„	4	getr. achterlaad mortieren	van	24 c.M.
3	„	„	4	„ „	„	15 „
3	„	„	4	„ „	„	9 „

Tot vervoer van dit geschut met de daarbij behoorende reservestukken en gereedschappen zijn nu volgens bovenbedoelde opgave noodig bijna 500 voertuigen.

Wat de munitie betreft leert de ondervinding bij de belegeringen in den fransch-duitschen oorlog van 1870—71, dat dagelijks per stuk gemiddeld verschoten wordt voor het kaliber van 12 cM. ± 80 schoten, voor het kaliber van 15 cM. ± 60 schoten en voor het kaliber van 21 cM. ± 40 schoten (rekenen wij dat onder deze laatste zich slechts 10 torpedogranaten bevinden). Voor 2 sectiën van een duitschen belegeringstrein komt men volgens dien maatstaf tot het volgende per dag benoodigde munitie gewicht:

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

voor	48	kanonnen	van	12	cM.....	± 70.000	KG.
„	24	„	„	15	„ K.....	„ 45.000	„
„	12	„	„	15	„ gecercleerd..	„ 25.000	„
„	12	mortieren	„	21	„	„ 55.000	„
„	12	„	„	15	„	„ 20.000	„
„	12	„	„	9	„	„ 10.000	„
					Te zamen.....	± 225.000	„

Rekent men daarbij nog ± 25.000 KG. voor de munitie, die per dag door de veldartillerie voor de vesting verschoten wordt, benevens voor buizen, enz., dan komt men tot eene gewichts hoeveelheid van ± 250.000 KG. welke dagelijks moet worden aangevoerd, om den geschutstrijd steeds met kracht te kunnen voortzetten.

Volgens *Furse* „Military Transport" kan men in de tropen rekenen, dat men met een vierraderig voertuig, bespannen met *vier* paarden of muildieren over goede wegen vervoeren kan ruim 2200 Engelsche ponden of ruim 1000 KG., en dat men dan per dag kan afleggen een afstand van 15 Engelsche mijlen of 24 KM. Daar in verband daarmede de afstand van de operatiebazis aan de Noordkust van Soerabaja tot de parken bij eene belegering der vesting van dien naam minstens $2\frac{1}{2}$ dagmarsch bedraagt, en de ledige wagens telkens denzelfden afstand weder moeten afleggen, moet men ook nog rekenen dat per wagen nog een vijfdaags ration voor de trekdieren en geleiders wordt medegenomen, zoo dat het getal van 1000 KG. verminderd moet worden met ± 150 KG. Met elk transport kan men dus slechts ± 850 KG. per voertuig vervoeren. Om 250.000 KG. munitie aan te kunnen voeren moet het transport derhalve eene sterkte hebben van $\frac{250.000}{850}$ = bijna 300 vierraderige voertuigen en bijna 1200 paarden of muildieren. Daar dezelfde voertuigen eerst na minstens 5 dagen eene tweede hoeveelheid munitie kunnen aanvoeren moet men dus beschikbaar hebben ten minste 1500 vierraderige voertuigen en 6000 paarden of muildieren, alleen om de dagelijks verschoten munitie weder aan te vallen. Vervoerde men met lastdieren, dan zou men noodig hebben ongeveer $\frac{250.000}{50} \times 5$

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

= 25.000 muildieren, aannemende dat een muildier na aftrek van pakzadel en een vijfdaagsch ration voor zich zelf en voor de geleiders, niet meer vervoert dan 50 KG. Houdt men hierbij in het oog, dat behalve de dagelijksche munitieaanvulling nog een groot aantal andere zaken, als vivres en fonrage voor het belegeringskorps, geniematerialen, infanterie munitie enz. moeten worden aangevoerd, dan zal het duidelijk zijn dat eene belegering van *Soerabaja*, wanneer de aanvaller niet over een spoorlijn met het noodige rollend materieel beschikt, zoovele bezwaren met zich mede brengt, dat een vijand niet licht daartoe besluiten zal.

In ieder geval zal eene expeditie, welke de vermeestering van de hoofdvesting beoogt, zooveel tijd van voorbereiding kosten, dat wij ons in alle opzichten duchtig zullen kunnen versterken.

Een denkbeeld hiervan krijgen wij, wanneer wij de engelsche expeditie naar *Abessinië* in het jaar 1867 nader beschouwen. De expeditie bestond den 1e Febr. 1868, het tijdstip dat de expeditionnaire colonne van uit *Senafe* (63 eng. mijlen = + 100 KM van de operatie bazis *Zoulla* verwijderd) verder zoude oprukken, uit = 8400 combattanten met 18 veld en bergstukken. De transporttrein was kort te voren na veel inspanning gebracht op:

367	muildieren-en ossen-karren met
1638	trek- en pak- ossen
8848	trek- en pak- muildieren
556	pak- paarden
2355	kameelen.
Totaal ± 14.000	trek- en last-dieren.

Om deze trein bij elkaar te krijgen, had men een tijd van voorbereiding noodig van 6½ maand (half Juli 1867 tot 1 Febr. 1868);

Volgens de rapporten is die voorbereiding met alle zorg en met de meest mogelijke spoed geschied.

De vesting *Soerabaja* heeft het groote voordeel, dat ze aan

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

de landzijde slechts over eene strook van betrekkelijk geringe breedte tusschen de beide gedeelten van *straat-Madoera* kan worden aangevallen, dat dus de fortenlinie slechts eene geringe lengte behoeft te verkrijgen. Geeft men aan die linie eene richting loopende van de vischvijvers langs straat-Madoera bewesten de stad, ter hoogte van paal 6 op den weg *Soerabaja-Mantoep*, Zuidwaarts over *Pradah*, *kali Kendal*, *Poetat kidoel*, *Pakis* naar *Goenoeng Sari*, vervolgens oostwaarts achter de *kali Mas* en het *Wonokromo kanaal*, (met een bruggenhoofd bij halte Wonokromo), dan verkrijgt ze eene lengte van ± 16 KM. Over de grootste helft van die lengte, n. l. voor het gedeelte, front makende naar het zuiden, is de stelling, behoudens het bruggenhoofd bij halte *Wonokromo*, achter de *kali Mas* en het *Wonokromo kanaal* gelegen. Deze doorloopende hindernis verschaft aan dat gedeelte der stelling eene buitengewone sterkte. Het bruggenhoofd is voor eene actieve verdediging noodzakelijk, te meer omdat, zooals we vroeger reeds bespraken, den vijand, wanneer hij, uit het zuiden oprukkende, voor de kali Mas mocht komen, het overtrekken van die rivier zoo lang mogelijk moet belet worden. Daardoor wordt hem eene insluiting der vesting bemoeilijkt.

De fortenlinie is op minstens 4 à 5 KM. gelegen van het Europeesche gedeelte der stad. Een geringere afstand zou de stad te veel aan een bombardement bloot stellen. Wij achten evenwel dien afstand voldoende, ofschoon in Europa gewoonlijk een grootere genomen wordt.

Brialmont (1) acht daarvoor noodig 6 à 7 K.M. In Frankrijk acht men 5 K.M. voldoende. In Duitschland neemt men 6 K.M. Bij eene indische stad kan men met een geringeren afstand volstaan, omdat in de eerste plaats de huizen laag zijn en door het omringende geboomte geheel aan het gezicht uit de verte onttrokken zijn; het zal daardoor den aanvaller volkomen onmogelijk zijn het bombardementsvuur op belangrijke punten te concentreeren. Ten tweede liggen de huizen meest

(1) Fortification du temps present I, page 80.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

wijd uit elkaar, zoodat een brand zich niet zoo gemakkelijk als bij Europeesche steden zal uitbreiden.

Het gemis van houten vloeren maakt dat men met granaten niet zoo licht brand schiet. Ook op de inlandsche wijken zal, door de verspreide ligging der huizen en de groote oppervlakte door die kampongs ingenomen, de moreele werking niet zoo bijzonder groot zijn.

De betrekkelijk geringe lengte der fortenlinie en de groote kracht van het zuider front maken eene krachtige verdediging met veel minder troepen mogelijk en den bouw der vesting veel goedkooper, dan dit bij de meeste andere plaatsen het geval zou zijn. Koos men als versterkt centraal punt en depôtplaats eenig ander punt, dan zou men bijna altijd moeten komen tot een vollen cirkelomtrek voor de fortenlinie.

Aannemende dat de stad een gemiddelden diameter heeft van 2 K.M., en dat de forten gemiddeld $4^1/_2$ K.M. daarvan verwijderd zijn, dan komt men voor den omtrek der fortenlinie tot eene lengte van ± 35 K.M.

Brialmont (2) rekent dat voor eene vesting van ± 52 K.M. omtrek der fortenlinie eene bezetting noodig is, aan infanterie sterk 39.600 man bij eene actieve en 28.800 man bij eene passieve verdediging, dus per K.M. omtrek respectievelijk ± 760 man of ± 550 man. Hij stelt zijne eischen echter veel hooger dat dit gewoonlijk in de praktijk geschiedt. Zoo rekent men in Frankrijk voor eene vesting van 40 K.M. omtrek slechts 23.000 man Infanterie of per K.M. ± 560 man, en dat bij eene actieve verdediging.

Voor de 16 K.M. lengte der fortenlinie van de vesting *Soerabaja* zou volgens de laatste berekening noodig zijn ± 9000 man Infanterie. Met het oog op de groote sterkte van het zuiderfront zal daarvan een groot gedeelte kunnen bestaan uit troepen in tweede linie als schutterijen, barisan enz. Voor het geval, dat het veldleger buiten de vesting blijft ageeren en men dus slechts eene betrekkelijk geringe vijandelijke macht vóór de vesting kan verwachten, behoeft men niet meer dan op eene

(2) Fortification du temps present II, page 140—156.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

passieve verdediging te rekenen. Brialmont rekent daarvoor slechts 2/3 van de sterkte, bij actieve verdediging benoodigd, dus zal men dan met 6000 man kunnen volstaan; daarvoor kunnen weder voor een goed deel troepen in 2e linie worden gebezigd.

Het goede gebruik, dat men nog kan maken van die troepen, waarvan men te velde niet veel nut kan trekken, is mede een groot voordeel van de centrale vesting. Zoo kan men o. a. ook van de voor den velddienst ongeschikten zeer veel partij trekken.

Ten slotte willen wij nog de aandacht vestigen op het verkeerde in het dikwerf geuite denkbeeld, dat de bouw van versterkingen te kostbaar zou zijn en het daaraan besteede geld nuttiger zou kunnen worden aangewend tot versterking van het leger.

Wij hebben eene globale berekening opgemaakt der kosten voor eene bevestiging van *Soerabaja*. Het plan daartoe, door ons ontworpen, zullen wij hier niet nader uiteen zetten, daar dit ons te ver zou voeren in detailquestiën. Wij kwamen daarbij tot een som, die een bedrag van *f* 8 millioen zeker niet zal overschrijden. (3)

De versterking der zeegaten is niet mede gerekend, daar onafhankelijk van het al dan niet bevestigen van een centraal punt, toch dat van de oorlogshaven noodig blijft, die ook aan de landzijde min of meer beveiligd moet zijn.

Sluit men voor de vestingwerken eene leening à 3% dan brengt dus de vesting *Soerabaja* eene verhooging van *f* 240.000 in de oorlogsbegrooting.

Hoe groot zou nu eene legerversterking kunnen zijn, die jaarlijks niet meer kost? Nemen wij aan, dat die versterking alleen de Infanterie betreft, en dat de bestaande verhoudingen

(3) Dus hoogstens *f* 500.000 per K.M. De nieuwe Maasvestingen in België, Luik en Namen te zamen met ± 90 K M. omtrek, hebben 40 millioen gulden gekost, dus nog geen *f* 450.000 per K.M. De forten zijn geheel in pantserconstructie gebouwd, hetgeen voor Soerabaja niet noodig is.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

van officieren, kader en manschappen ook na de troepenvermeerdering dezelfde zullen blijven.

In de koloniale begrooting voor het jaar 1893 is bij eene sterkte van ± 26500 onderofficieren en minderen der Infanterie geraamd:

Voor tractementen, soldijen, toelagen, fouragegelden, bureelen andere kosten voor het wapen der Infanterie . . . in ronde cijfers . . . . . f 5.310.000.

hetgeen per 100 man eene som uitmaakt van ongeveer . . . . . „ 20.000.

Bovendien komen daarbij nog de volgende uitgaven:

Voor het geheele leger ter sterkte van ± 34.000 man werd geraamd:

Uitgaven in Indië	alles in ronde cijfers
Werving	f 760.000.
Levensmiddelen, brand- en licht-stoffen en fourages	„ 4.800.000.
Kleeding, equipement, fournituren enz. . .	„ 500.000.
Vervoer te water en te land van personen, goederen enz.	„ 2 140.000.
Traktementen en fouragegelden van officieren op nonactiviteit, wachtgelden van militaire ambtenaren, onderstanden, gratificatiën voor gegageerden, soldijen en gratificatiën voor eereteekenen, enz	„ 170.000
Te zamen ± . .	„ 8.370.000
Uitgaven in Nederland:	
Militaire verlofstraktementen	f 280.000
Opleiding tot officier	„ 420.000
Uit-en terugzending van militairen . . .	„ 1.710.000
Aanschaffing en uitzending van magazijnsgoederen en andere benoodigdheden voor het leger	„ 2.460.000
Te zamen ±	f 4.870.000

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De algemeene uitgaven voor het geheele leger bedragen dus ± *f* 13.240.000 dus per 100 man ongeveer *f* 39.000.

Onder deze algemeene uitgaven zijn zoo veel mogelijk alleen die gerekend, welke ongeveer evenredig zullen toenemen bij eene vermeerdering van de infanterie-sterkte, ten minste wanneer de verhoudingen der landaarden en der rangen en graden na de uitbreiding dezelfde zullen blijven als zij nu bestaan.

Andere uitgaven, die mede zullen toenemen bij eene versterking van het wapen der infanterie, doch waarbij die toename niet in evenredigheid zal geschieden, zijn hierboven niet opgenomen. Zoo o.a. geniewerken, aanvulling van geniemagazijnen, huis-, bureel- en magazijn-huur en inhuur van gebouwen, welke zullen toenemen tengevolge van de uitbreiding der kampementen en het meer benoodigde officierslogies.

Verder zullen ook de uitgaven voor den geneeskundigen dienst moeten vermeerderen.

Men zal dus waarschijnlijk geen te hoog cijfer rekenen, wanneer men aannneemt, dat voor elke 100 man uitbreiding van het wapen der infanterie, het oorlogs budget toe zal nemen met ongeveer *f* 60.000. *)

Wat blijkt dus nu?

Slechts dit, dat de sommen, uit te geven voor eene bevestiging van *Soerabaja* als centraal reduit der verdediging, aan de infanterie eene uitbreiding van niet meer dan 400 man zullen onthouden.

Wel zal de bouw van de centraalvesting *Soerabaja* eene uitbreiding van de vestingartillerie tengevolge hebben, maar

---

*) Bovenstaande berekening is niet geheel juist, omdat de verhoudingen van landaarden, en van rangen en graden bij de infanterie na volledige invoering van de nieuwe formatie eenigszins gewijzigd zullen zijn, hoewel de totale sterkte van het wapen niet grooter zal zijn dan de bestaande. Aan de eenen kant zullen de uitgaven eenigszins afnemen, door dat het aantal Inlanders vermeerderen, het aantal Europeanen zal verminderen; aan den anderen kant zal men een grooter kader verkrijgen dan thans. Zeker zullen de totale uitgaven niet noemenswaard verminderen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

men vergete niet, dat ook de positie-oorlog, zich bazeerende op de verdediging van bergstellingen, een groot aantal vesting-artilleristen zal vereischen, omdat de bediening van het positie-geschut veel grootere verliezen zal lijden dan die van de kanonnen in permanent versterkte stellingen.

Verder dat de oorlogshaven toch ook aan de landzijde middels vesting- of positiegeschut zal moeten worden verdedigd, en eindelijk dat de inlandsche vijand steeds het onderhouden van eene vestingartillerie, minstens van de bestaande sterkte, noodzakelijk maakt.

Men zal dus niet ver van de waarheid zijn wanneer men aanneemt, dat hoogstens 800 man vestingartillerie meer noodig zal zijn, dan in het geval, dat men de verdediging voeren wil zonder centrale vesting.

Totaal zou dus met hetzelfde budget het veldleger in het laatste geval ± 1200 man sterker kunnen zijn.

Wij stellen nu de vraag:

Is het behoud van Java beter gewaarborgd met een veldleger van ruim 11.000 man infanterie, *zonder versterkt centraal reduit*, dan met een ter sterkte van 10.000 man infanterie, *dat zijne operatiën kan bazeeren op eene vesting*, van al het noodige voorzien, waarin dat leger zich bij eene nederlaag kan terugtrekken om de verdediging geruimen tijd voort te zetten of bij verandere omstandigheden weder offensief op te treden.

Naar onze vaste overtuiging heeft men in het laatste geval den grootsten waarborg.

Weltevreden, Juli 1893.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI

Schaal 1: 1000 000.

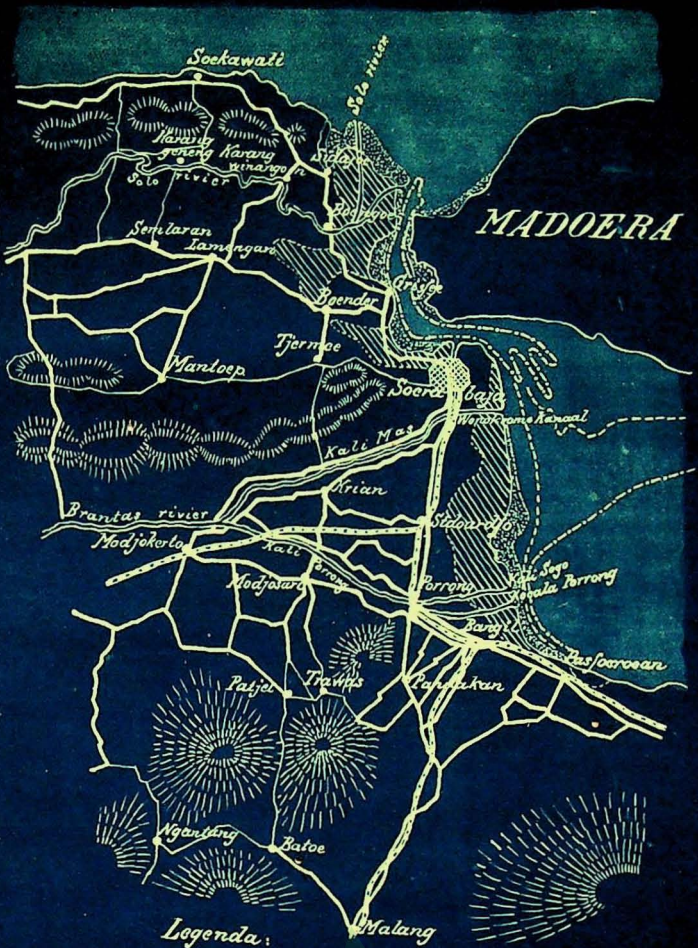

Lembaga Kebudajaan Indonesia
Bataviaasch Genootschap
van Kunsten en Wetenschappen

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA